

Productverslag

Sociale vaardigheidstraining Wat geef ik, wat hou ik?

Productverslag

Sociale vaardigheidstraining Wat geef ik, wat hou ik?

Keshini Jarbandhan
Opleiding: SPH
Den Haag, april 2005

Begeleidster: E. Aronson
Tweede beoordelaar: E. van het Erve

Voorwoord

Mijn naam is Keshini Jarbandhan. Ik ben student aan de Haagse Hogeschool en ik volg de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening. Dit productverslag heb ik geschreven in opdracht van de Haagse Hogeschool, in het kader van het afstudeerproject.

Ik ben op het idee gekomen om dit productverslag te maken door mevrouw H. van Eijk (coördinator afstudeerproject). Door haar medewerking kwam ik in contact met Stichting Welzijn Escamp (mijn externe opdrachtgever) Dit verslag zal uiteindelijk leiden tot een eindproduct.

Vorm en inhoud van dit productverslag zijn informatief. Ook mijn mening komt naar voren in dit productverslag.

Dit productverslag is bestemd voor iedereen die het wil lezen, voor Stichting Welzijn Escamp en voor mezelf als informatiebron om vervolgens tot een product te kunnen komen.

Ten slotte vermeld ik dat dit productverslag mede tot stand gekomen is dankzij suggesties en begeleiding van mijn projectbegeleidster (mevrouw E. Aronson), mijn tweede beoordelaar (mevrouw E. van het Erve) en coördinator van Stichting Welzijn Escamp (mevrouw D. van Son).

Ik wil mijn vriend, mijn zusje en mijn moeder bedanken voor de steun en de adviezen die zij mij hebben gegeven gedurende mijn afstudeerproject.

Den Haag, april 2005

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1 Sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep	3
1.1 Aspecten van de sociaal emotionele ontwikkeling	3
1.1.1 Zelfvertrouwen en weerbaarheid	3
1.1.2 Gevoelens	5
1.1.3 Inlevingsvermogen	7
1.1.4 Waarden en normen	7
1.1.5 Conflicten	9
1.1.6 Relaties en seksualiteit	10
1.2 Samenhang van de aspecten	10
1.3 Samenvatting hoofdstuk 1	11
2 Belevingswereld van de doelgroep	13
2.1 Beschrijving van de belevingswereld	13
2.2 Belevingswereld van de doelgroep volgens Ploeg	15
2.3 Samenvatting hoofdstuk 2	17
3 Sociale weerbaarheid	18
3.1 Beschrijving sociale weerbaarheid	18
3.2 Effecten op het gedrag	19
3.3 Samenvatting hoofdstuk 3	20
4 Sociale vaardigheid en sociale vaardigheidstraining	21
4.1 Sociale vaardigheid	21
4.2 Sociale vaardigheidstraining	21
4.3 Sociale vaardigheidstrainingen in het algemeen	22
4.4 Samenvatting hoofdstuk 4	24
5 Aandachtspunten bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining	26
5.1 Cultuurverschillen	26
5.2 Behoeftte van scholen	27
5.3 Aandachtspunten voor Sociale vaardigheidstrainers tijdens de lessen:	28
5.4 Samenvatting hoofdstuk 5	29
6 Analyse, conclusies, het stappenplan en de evaluatie	31
7 Evaluatie	36
Literatuurlijst	37
Bijlage: Procesverslag	39

Inleiding

Dit productverslag heb ik geschreven in opdracht van de Haagse Hogeschool, in het kader van het afstudeerproject. Stichting Welzijn Escamp is mijn externe opdrachtgever. Stichting Welzijn Escamp is een organisatie die trainingen aanbiedt op basisscholen (groep 1 t/m 8), in het kader van het Gemeentelijk Onderwijs Achterstandenbeleid.

Dit productverslag zal leiden tot een eindproduct. Het product waar Stichting Welzijn Escamp om heeft gevraagd is het maken van een leskist met daarin een handleiding voor het geven van een sociale vaardigheidstraining aan groep 7 en de bijbehorende materialen voor de bijeenkomsten. De leskist moet een curverbox zijn. Stichting Welzijn Escamp wil dat de volgende punten aan bod komen in de handleiding: de tijdsindeling van de lessen, aandachtspunten voor de trainer en de verschillende werkvormen. De sociale vaardigheidstraining moet bestaan uit 15 bijeenkomsten van 60 minuten. Bovendien heeft Stichting Welzijn Escamp aangegeven, dat zij vaak op scholen komen, waar kinderen met een andere culturele achtergrond zich bevinden. Een aandachts-punt voor mij is dat ik rekening hou met de culturele achtergronden van deze kinderen tijdens het schrijven van dit productverslag en het maken van het product.

Deze leskist zal in gebruik worden genomen door Stichting Welzijn Escamp. Zij zullen de sociale vaardigheidstraining gaan aanbieden op basisscholen. Dit productverslag dient als inhoudelijke verantwoording van het eindproduct. Hierin komen de volgende stappen aan bod: formuleren van de probleemstelling, formuleren van de doelstelling en de deelvragen, onderzoeken van de probleemstelling door literatuuronderzoek, eigen visie weergeven, analyse maken, conclusies trekken, een stappenplan maken en vervolgens de ontwikkeling van het product. Na het ontwikkelen van het product schrijf ik een evaluatie, deze evaluatie is onderdeel van het productverslag. De evaluatie geeft weer of het behalen van de doelstelling gelukt is en de verantwoording van het product.

Gedurende de opleiding die ik eerder gevolgd heb (Sociaal Pedagogisch Werk), heb ik stage gelopen op verschillende basisscholen en kinderdagverblijven in Den Haag. Uit mijn ervaring van toen is gebleken dat het in een aantal gevallen beter zou zijn als de sociale weerbaarheid van kinderen groter zou zijn, omdat zij dan op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan. Dit was voor mij de reden om tot de volgende probleemstelling te komen:

Hoe kan ik een sociale vaardigheidstraining inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten?

Daarna ben ik tot een doelstelling gekomen.

Mijn doelstelling is als volgt:

De training is gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn, zodat de kinderen van groep 7 op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar kunnen omgaan.

Om tot de juiste informatie te komen heb ik deelvragen geformuleerd. Aan de hand van de deelvragen ga ik op zoek naar literatuur. Ik heb het antwoord op de deelvragen nodig om de probleemstelling te kunnen beantwoorden. Ik ga aan het werk aan de hand van de volgende deelvragen:

- 1 Wat is sociaal emotionele ontwikkeling?
- 2 Wat is de beleavingswereld van mijn doelgroep (kinderen uit groep 7 van het basisonderwijs met de leeftijd 10/11 jaar)?
- 3 Wat is sociale weerbaarheid?
- 4 Wat versta ik onder sociale vaardigheid en wat is een sociale vaardigheidstraining?
- 5 Wat zijn aandachtspunten bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining?

Dit afstudeerproject heeft het volgende te maken met de Sociaal Pedagogische Hulpverlening:

- 1 Tijdens deze opleiding leer ik behandelplannen te maken. Een behandelplan zorgt ervoor dat aan de hand van dat plan voor verbetering gezorgd kan worden. Dit kan ik vergelijken met mijn afstudeerproject. Ik heb namelijk ondervonden (tijdens mijn stages) dat de sociale weerbaarheid van kinderen vergroot kan worden. Dit wil ik bereiken door een sociale vaardigheidstraining te ontwikkelen.
- 2 Tijdens mijn werk als hulpverlener kan ik kinderen tegenkomen die er baat bij hebben een sociale vaardigheidstraining te volgen. Het lijkt mij nuttig als ik, als hulpverlener, dat kan signaleren. Een ander voordeel is, dat ik dan op de hoogte ben van wat een kind leert tijdens een sociale vaardigheidstraining.

Stichting Welzijn Escamp heeft om de volgende redenen een Sph'er gevraagd om het product te ontwikkelen:

Een Sph'er leert tijdens de opleiding SPH een aantal vaardigheden. De vaardigheden zijn o.a.:

1. Programma's voor hulp- en dienstverlening ontwerpen in situaties die gekenmerkt worden door complexe problematiek en hulpvragen, afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de cliënt.
2. Het bevorderen van een cognitieve, emotionele, sociale en motorische ontwikkeling en functioneren.
3. Het beïnvloeden van het gedrag en het uitbreiden van het gedragsrepertoire.
4. Het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van activiteiten.
5. Met een cliënt afzonderlijk en met cliënt en cliëntsysteem gezamenlijk werken aan het ontwikkelen en in stand houden van competenties.

Deze vaardigheden kan de Sph'er gebruiken bij het ontwikkelen van de sociale vaardigheidstraining.

Een andere reden kan zijn: Veel van de scholen, waar Stichting Welzijn Escamp komt om de trainingen aan te bieden, staan in een achterstandswijk. Een Sph'er heeft kennis op dit gebied.

Hoofdstuk 1 van dit productverslag beschrijft de sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep (kinderen uit groep 7, leeftijdsgroep 10/11 jaar). Daarna komt in hoofdstuk 2 de beleavingswereld aan bod. Hoofdstuk 3 geeft antwoord op wat sociale weerbaarheid is. In hoofdstuk 4 beschrijf ik wat ik onder sociale vaardigheid versta en wat een sociale vaardigheidstraining is. In hoofdstuk 5 komen aandachtspunten aan bod bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining. In hoofdstuk 6 beschrijf ik de analyse, de conclusies en het stappenplan en in hoofdstuk 7 de evaluatie. In de bijlage staat het procesverslag.

1 Sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep

In dit eerste hoofdstuk wil ik antwoord geven op de volgende vraag: "Wat is sociaal emotionele ontwikkeling?" Ik denk dat het belangrijk is om te weten uit welke aspecten de sociaal emotionele ontwikkeling bestaat. Door dit te onderzoeken, denk ik meer te weten te komen over de ontwikkeling van mijn doelgroep. Het is naar mijn mening belangrijk om meer over de ontwikkeling van mijn doelgroep te weten te komen, omdat ik immers een sociale vaardigheidstraining wil ontwikkelen voor deze doelgroep. In paragraaf 1.1 beschrijf ik uit welke aspecten de ontwikkeling bestaat. In de daarop volgende paragrafen licht ik de aspecten nader toe. Tot slot beschrijf ik in paragraaf 1.2 hoe de aspecten in de praktijk met elkaar samenhangen. Deze informatie heb ik gevonden op een site die informatie geeft aan leerkrachten van basisscholen. [1]

1.1 Aspecten van de sociaal emotionele ontwikkeling

Zowel schoolteams als ouders constateren de laatste jaren een duidelijke toename van gedragsproblemen bij kinderen. De gedragsproblemen zijn variërend van zich moeilijk kunnen concentreren tot extreme vormen als zinloos geweld. Daardoor is voor scholen en ouders een toenemende behoefte ontstaan aan middelen om die gedragsproblemen aan te pakken en te reguleren. Het doel hiervan is de kinderen zo meer omgevingskwaliteit en -veiligheid te bieden. [2] Om de gedragsproblemen aan te pakken moet men meer weten over de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen. Ik denk dat het stimuleren van de sociaal emotionele ontwikkeling voor alle kinderen nuttig is, dus niet alleen voor kinderen met gedragsproblemen. Het stimuleren van de sociaal emotionele ontwikkeling kan dan naar mijn mening gezien worden als preventie van gedragsproblemen. De sociaal emotionele ontwikkeling bestaat uit de volgende aspecten: zelfvertrouwen en weerbaarheid, omgaan met gevoelens van jezelf en anderen, inleven in wat de ander voelt, denkt, wil en waarneemt, omgaan met waarden en normen, omgaan met conflicten en omgaan met relaties en seksualiteit. De aspecten worden in de volgende paragrafen nader toegelicht.

1.1.1 Zelfvertrouwen en weerbaarheid

"Zelfvertrouwen is afhankelijk van de kijk die het kind op zichzelf heeft. We noemen dit het zelfbeeld. Dit zelfbeeld wordt in belangrijke mate gevormd door de spiegel die anderen het kind voorhouden. Die spiegel bestaat uit de kritiek en de lof van mensen uit de omgeving van het kind. De opvoeders spelen daarbij een belangrijke rol. Het zelfbeeld van een kind kan negatief of positief zijn. Een kind met een negatief zelfbeeld heeft weinig zelfvertrouwen, een kind met een positief zelfbeeld toont veel zelfvertrouwen. We kunnen kinderen helpen een realistischer en evenwichtiger zelfbeeld op te bouwen, door ze op school de kans te geven hun mogelijkheden en beperkingen op zoveel mogelijk terreinen te onderzoeken." [3]

Dit citaat beschrijft hoe belangrijk het zelfvertrouwen van een kind is. Wat ik uit dit citaat kan opmaken is dat de omgeving (mensen om het kind heen) invloed kunnen hebben op het zelfbeeld van het kind. Ik ben dat met de schrijver eens. Een kind leeft namelijk niet alleen. Het kind komt thuis, en komt hierdoor in aanraking met ouders, broertjes en zusjes en het kind

[1] <http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/A/A01-i/> (12-04-2005)

[2] (http://www.cps.nl/engine.php?Cmd=see&P_site=589&P_self=1174&PMax=&PSkip=&Wormholed=1&PHPSES SID=403a949f9e60c49dc65d74005c6e0723) (14-2-2005))

[3] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B00>) (14-02-2005))

gaat naar school en komt hierdoor in aanraking met schoolgenoten en leerkrachten. Verder zijn er nog veel meer andere mensen waar het kind mee in aanraking kan komen. Ik denk dat dit alles wel degelijk effect kan hebben op het zelfbeeld van het kind. Ik denk dat het logisch is dat een kind met een negatief zelfbeeld weinig zelfvertrouwen heeft, dit kind heeft denk ik bij bijna alles wat hij/zij doet het idee het niet goed te doen. Dit kan er mogelijk voor zorgen dat het negatieve zelfbeeld in stand wordt gehouden. Een kind met een positief zelfbeeld gelooft in zichzelf en in zijn/haar eigen kunnen en functioneren. Hiervoor is zelfvertrouwen nodig, wat dit kind dus wel bezit. Dit kind zal zich denk ik ook zekerder opstellen in de omgang met anderen.

Zelfvertrouwen hangt denk ik samen met weerbaarheid. Een definitie van weerbaarheid noem ik hieronder en in hoofdstuk 3 komt de definitie ook aan bod. Een kind met veel zelfvertrouwen kan zich meer weerbaar opstellen naar anderen toe, dan een kind met weinig of geen zelfvertrouwen. Een kind dat weerbaar is kan bijvoorbeeld eerder iets weigeren door het bezit van zelfvertrouwen, dan een kind met weinig of geen zelfvertrouwen. Het kind met weinig zelfvertrouwen zal het weigeren denk ik moeilijker vinden of misschien zelfs niet kunnen. De schrijver van het volgende citaat geeft weer wat zelfvertrouwen kan doen:

“Zelfvertrouwen maakt kinderen weerbaar en minder afhankelijk van het oordeel van anderen. Het geeft ze de moed voor hun eigen mening uit te komen, initiatief te tonen en aan nieuwe dingen te beginnen. Zelfvertrouwen is niet alleen belangrijk uit het oogpunt van het welzijn van kinderen. Ook schoolprestaties worden er gunstig door beïnvloed.” [4]

Bij weerbaarheid gaat het om:

- 1 Je eigen rechten en belangen kennen
- 2 Opkomen voor je eigen rechten en belangen
- 3 Met deze rechten en belangen leren omgaan in je sociale omgeving. [5]

Ik ben het eens met de schrijver dat de schoolprestaties van het kind kunnen worden beïnvloed door het wel of niet hebben van zelfvertrouwen. Ik denk namelijk dat een kind met weinig zelfvertrouwen minder motivatie kan hebben om het schoolwerk te doen, het kind is immers onzeker en kan er bij voorbaat al vanuit gaan dat hij/zij het niet goed zal doen (bijvoorbeeld bij het maken van een proefwerk). Dit kan naar mijn mening invloed hebben op de schoolprestaties van het kind. Ik zeg er wel voor de duidelijkheid bij dat ik denk dat dit niet altijd het geval hoeft te zijn. Er zijn denk ik ook uitzonderingen.

Ik kan mij uit mijn eigen kindertijd herinneren dat het heel belangrijk was wat de ‘juf’ tegen mij zei en wat de ‘juf’ van mij vond. Ik hechtte hier veel waarde aan en als ik terugkijk dan denk ik dat de andere kinderen dat ook erg belangrijk vonden. Dit merkte ik aan de reacties van de andere kinderen (bijvoorbeeld: onderling erover napraten). Als de ‘juf’ mij een compliment gaf dan betekende dit heel veel, mijn zelfvertrouwen groeide op dat moment. Het volgende citaat licht het hierboven beschreven stuk toe:

“Het zelfbeeld en daarmee het zelfvertrouwen van een kind wordt gunstig beïnvloed, wanneer het uit het gedrag en de woorden van anderen kan afleiden, dat het meetelt. Persoonlijke contacten tussen de leerkracht en de kinderen helpen een kind bij het opbouwen van een positief zelfbeeld. Kinderen ervaren die contacten namelijk vaak als een bewijs van erbij horen. Het zelfvertrouwen van kinderen groeit, als zij in de spiegel die anderen hen voorhouden, zien dat ze vooruit gaan. Het zelfvertrouwen neemt af, als kinderen bij herhaling wordt

[4] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B01> (14-02-2005))

[5] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B01-i> (14-02-2005))

voorgehouden dat het ze niet gelukt is. Dat laatste gebeurt, als we de prestaties van kinderen uitsluitend vergelijken met de normen waaraan ze (uiteindelijk) moeten voldoen. Het is daarom gewenst een andere aanpak te kiezen. Deze aanpak kan aangeduid worden met de eens-kijken-of-je-al-weer-een-stapje-verder-bent-gekomen-benadering. Deze aanpak benadrukt de vooruitgang door de huidige prestaties te vergelijken met eerder geleverde prestaties. Bij deze aanpak betekent fout niet 'Je hebt gefaald', maar 'Je moet het op een andere manier proberen'." [6]

Ik denk dat de 'eens kijken of je alweer een stapje verder bent gekomen' benadering zinvol is. Deze aanpak benadrukt de vooruitgang, wat denk ik erg belangrijk is. Dit is naar mijn mening belangrijk, omdat dit zelfvertrouwen kan geven. Dit weet ik door mijn eigen stage-ervaringen. Ik heb de ervaring dat positief bekrachtigen van goed gedrag ervoor zorgt dat het kind het gedrag onthoudt en als prettig ervaart, waardoor de kans groot is dat het kind het gedrag de volgende keer weer zal vertonen. Ter verduidelijking van wat ik bedoel geef ik een voorbeeld. Ik had een leerling van 10 jaar in de groep zitten (groep 6 in het basisonderwijs). Hij probeerde vaak aandacht te trekken door negatief gedrag te laten zien (niet luisteren, juist de dingen doen waarvan hij wist dat het niet mocht van de leerkracht, kinderen vervelen, pesten). Aan het begin van mijn stage had ik geen idee wat ik met dit gedrag moest. Na een tijd van experimenteren kwam ik erachter dat het enige dat ik hoefde te doen was zijn positieve gedrag benadrukken door hem te complimenteren met dit gedrag.

Aan het negatieve gedrag gaf ik geen aandacht meer. Het resultaat was als volgt: op de lange termijn merkte ik dat hij steeds minder negatief gedrag ging vertonen en veel meer positief gedrag. Ik denk dat het kwam doordat ik hetgeen dat ik eerst deed (straf geven bij negatief gedrag), omdraaide. Nu kreeg hij namelijk aandacht bij positief gedrag en bij negatief gedrag gaf ik hem geen aandacht. Hierdoor merkte hij dat het vertonen van negatief gedrag geen zin meer had. Ik heb daarna geen problemen meer ondervonden met deze leerling, zijn gedrag was echt veranderd. In de volgende paragraaf komt het aspect gevoelens aan de orde.

1.1.2 Gevoelens

Gevoelens heeft een kind de hele dag door, overal waar het kind komt en bij alles wat het kind doet voelt het kind wel iets. Daarom is het denk ik nuttig om aandacht te besteden aan het onderwerp gevoelens. De volgende citaten geven weer hoe ik het uiten van gevoelens bij kinderen kan stimuleren en waar ik rekening mee moet houden met betrekking tot het onderwerp gevoelens:

"Om erachter te komen welke gevoelens een kind heeft, is het nodig het kind te stimuleren zijn gevoelens te uiten. Dat kan door middel van gesprekken, maar ook drama, muziek, dans en beeldende expressie zijn middelen waarmee gevoelens geuit kunnen worden. We mogen kinderen echter nooit dwingen hun gevoelens en gedachten aan derden te laten weten. Ook kinderen hebben recht op privacy. Soms kan het zelfs geboden zijn al te openhartige kinderen tegen zichzelf te beschermen. Immers, niet in elke omgeving wordt even zorgvuldig omgesprongen met de gevoelens en gedachten die je uit. Ook dat moeten kinderen leren. Bij het omgaan met gevoelens zijn twee zaken belangrijk. Het eerste is dat rekening gehouden wordt met verschillen tussen kinderen. In sommige culturen is het helemaal niet gebruikelijk om je gevoelens te uiten en in andere culturen juist wel. Ten tweede is het belangrijk dat rekening gehouden wordt met de bron van de gevoelens. Hoe komt het dat een kind zich zo voelt? Wat is de aanleiding? Daarbij gaat het niet alleen

[6] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B00/> (14-02-2005))

om negatieve ervaringen, maar ook om positieve ervaringen.” [7]

“Door de gevoelens die we bij kinderen vermoeden, onder woorden te brengen, helpen we hen zich van die gevoelens bewust te worden. Kinderen vatten het vaak op als een blijk van me-deleven: iemand heeft belangstelling voor wat hen bezig houdt. Het gaat dan zowel om positieve (blij, trots) als negatieve (bang, naar) gevoelens. Het is belangrijk dat er op school aandacht is voor het uiten van gevoelens. Alleen daardoor al ervaren de leerlingen, dat gevoelens belangrijk zijn. Zo belangrijk zelfs dat er op school aandacht aan wordt besteed. Het uiten van gevoelens en het praten hierover, leert kinderen ook, dat ze met bepaalde emoties niet alleen staan: anderen zijn ook wel eens bang in het donker of zenuwachtig voor een proefwerk. Verder krijgen de kinderen gaandeweg in de gaten, wat klasgenoten bezig houdt en hoe zij op bepaalde situaties reageren. Die informatie is nodig om met de gevoelens en gedachten van anderen rekening te kunnen houden.” [7]

Hoe kunnen emotioneel geladen onderwerpen het best aan de orde worden gesteld? *“Soms brengt een kind een onderwerp in en haken andere kinderen er op in. Het is dan zaak het gesprek niet zonder meer te kappen. Ook moeten de kinderen zoveel mogelijk zelf aan het woord blijven; het gaat tenslotte om hun gevoelens. De rol van de leerkracht is die van gespreksleider en zonodig die van informant, als de inbreng van een kind feitelijk onjuist is of als er anderszins misverstanden uit de weg kunnen worden geruimd. Soms kan het nodig zijn een gesprek te kappen of een andere wending te geven om op die manier een al te openhartig kind tegen zichzelf te beschermen of om de privacy van ouders te waarborgen.” [8]*

“Het vragen naar gevoelens en het uiten van gevoelens is geen universeel gegeven. In Nederland wordt het direct uiten van gevoelens gewaardeerd. Voor ons betekent het, dat iemand sociaal competent is. In collectivistische culturen wordt sociale competentie anders ervaren. Sociaal competent zijn betekent daar juist het beheersen en indirect uiten van gevoelens, het begrijpen van de context van de boodschappen en eerlijkheid naar de groep. Vragen stel je indirect. Een kind dat teveel vragen stelt is nieuwsgierig. De mening van je vader of moeder niet overnemen is brutaal. Dit in tegenstelling tot de Nederlandse situatie waar vragen stellen juist wordt gewaardeerd.” [9]

Ik ben het met de schrijver eens dat het goed is om met kinderen te praten over gevoelens, omdat zij zich er dan bewust van worden dat ze niet de enige zijn met gevoelens. Andere kinderen zijn ook wel eens verdrietig, gekwetst, blij of bang. Dit kan een kind het gevoel geven dat hij/zij er niet alleen voor staat. Ook ben ik het met de schrijver eens dat kinderen recht hebben op privacy. Ik raad daarom dan ook aan om kinderen niet te dwingen hun gevoelens te uiten. Ik zou dit aankijken per kind. Elk kind is anders. Het ene kind uit graag gevoelens en heeft dit mogelijk ook nodig om zich beter te kunnen voelen en gevoelens te kunnen begrijpen. Een ander kind kan het niks vinden om zijn/haar gevoelens te uiten. Misschien heeft dit kind helemaal geen behoefte daaraan. Ik zou dit kind dan zeker niet dwingen, omdat het kind daar dan toch niets aan heeft. Dit kind heeft dan immers duidelijk aangegeven daar geen behoefte aan te hebben en als volwassenen moeten wij dat dan respecteren. In de volgende paragraaf komt het aspect inlevingsvermogen aan de orde.

[7](<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/C/C01>) (14-02-2005))

[8](<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/C/C01/>) (14-02-2005))

[9] (Kayser, 1996)

1.1.3 Inlevingsvermogen

“Als je in de huid van anderen kunt kruipen, ben je beter in staat anderen te begrijpen, aan te moedigen, te helpen, te troosten en rekening met hen te houden. We noemen dat rolname. Maar ook op andere terreinen is inlevingsvermogen van essentieel belang. Bijvoorbeeld bij het deelnemen aan het verkeer (je voor kunnen stellen dat een naderende automobilist jou niet kan zien als je tussen geparkeerde auto's oversteekt), bij het ontwikkelen van tijdsbesef (je kunnen verplaatsen in historische personen en gebeurtenissen) en bij oriëntatie in de ruimte (bij het leren hanteren van kaarten en plattegronden je kunnen verplaatsen in andere ruimtelijke standpunten).” [10]

Ik denk dat inlevingsvermogen samenhangt met verdraagzaamheid. Om verdraagzaam te kunnen zijn is het van groot belang om je te kunnen inbeelden wat een ander voelt, denkt of wil. Inlevingsvermogen is naar mijn mening belangrijk in de omgang met andere kinderen. Als een kind samenwerkt is het van belang dat hij/zij rekening kan houden met anderen, dit kan het kind beter als het in staat is zich in te leven in wat er in de ander omgaat. De volgende citaat geeft dit weer:

“De tijd dat kinderen zich hoofdzakelijk met zichzelf en de hen opgedragen taak moesten bezighouden, lijkt in de meeste scholen definitief voorbij. Gelukkig maar, want inmiddels hebben we ontdekt dat kinderen de stof beter onder de knie krijgen als ze met zijn tweeën of groepsgevoel aan het werk gaan. Bovendien doet elke vorm van samenwerking een beroep op de sociale gevoeligheid en daarmee het inlevingsvermogen van kinderen. De school kan kinderen daarvoor oefensituaties bieden. Bijvoorbeeld [...], groepslezen, onderlinge hulp bij het rekenen of lezen, of rollen- en simulatiespelen. Een aandachtspunt hierbij is de reflectie van de kinderen op de sociale contacten. Laat de kinderen de samenwerking nabespreken, zodat ze ook van elkaar horen wat ze ervan vonden. Het is vaak effectiever om inlevingsvermogen van kinderen te versterken dan het tegenovergestelde gedrag af te keuren of te bestraffen. Er is soms veel voor te zeggen om dat tegenovergestelde gedrag gewoon te negeren en op de positieve situaties gezamenlijk terug te kijken (reflectie).” [11] In de volgende paragraaf komt het aspect omgaan met waarden en normen aan de orde.

1.1.4 Waarden en normen

Waarden en normen geven richting aan het doen en laten en de relaties met anderen. Ik denk dat kinderen zich niet bewust zijn van welke waarden en normen zij volgen. Dat is ook niet erg, maar als het kind weet welke waarden en normen hij/zij belangrijk vindt, dan weet het kind ook wat meer over zichzelf. Door het stilstaan bij de waarden en normen kan het kind zichzelf dus beter leren kennen denk ik.

“Waarden zijn opvattingen. Opvattingen over gedragingen en situaties, over mensen en dingen, etc. Die waarden of opvattingen drukken we uit in woorden als: mooi, lelijk, fijn, vervelend, eerlijk, oneerlijk, moedig, laf, belangrijk, onbelangrijk.” [12] Voorbeeld van een waarde: Alle mensen moeten eerlijk zijn.

“Normen zijn concrete regels en voorschriften voor ons handelen in bepaalde situaties. Ze vertalen waarden naar concreet gedrag.” Voorbeeld van een norm: In de tram moet je opstaan voor oudere mensen. [12]

[10] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/C/C01/>) (14-02-2005))

[11](<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/D/D01/>) (14-02-2005))

[12](<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/E/E01-i02/>) (14-02-2005))

Waarden en normen kunnen verschillen, dit kan voor een kind verwarrend zijn. Het volgende citaat van een anonieme schrijver geeft dit weer:

“Het is niet verwonderlijk dat normen en waarden waarmee kinderen worden geconfronteerd, nogal eens met elkaar in strijd zijn: wat thuis mag, mag niet altijd ook op school of omgekeerd. En wat moet je doen, als je tegelijkertijd eerlijk moet zijn en ook je vriendinnetje niet wil verraden? Kinderen komen daardoor soms in de knoei.

Kinderen met een andere culturele en etnische achtergrond gaan heel bewust om met waarden en normen, omdat zij dagelijks geconfronteerd worden met verschillende en soms conflicterende waarden. Dat ze een minderheid vormen in onze samenleving geeft hen in dat opzicht een voordeel. Daarom is het belangrijk, dat we kinderen leren omgaan met waarden en normen. Zowel met waarden en normen die thuis gelden, als die op school gelden en die in de omgeving gelden en eventuele verschillen daartussen. Door kinderen te helpen waarden en normen te verhelderen, helpen we hen bewust te worden van hun eigen denken en handelen, met als achterliggend doel een groeiende zelfstandigheid, toenemend zelfvertrouwen en een zelfbewuste levenshouding.” [13]

Ik denk dat het voor alle kinderen verwarrend kan zijn om met verschillende waarden en normen om te gaan, of het nou gaat over verschillende waarden en normen op school en thuis of verschil in waarden en normen door een andere culturele achtergrond. Ik ben het niet met de schrijver eens dat kinderen met een andere culturele achtergrond heel bewust omgaan met waarden en normen, omdat zij dagelijks geconfronteerd worden met verschillende en soms conflicterende waarden. Ik denk dat het eerder verwarrend is voor de kinderen. Dit heb ik in de praktijk kunnen zien, tijdens mijn stages. Ik zal twee voorbeelden geven om duidelijk te maken wat ik bedoel. Het eerste voorbeeld gaat over verschil in waarden en normen thuis en op school en het tweede voorbeeld gaat over verschil in waarden en normen door een andere culturele achtergrond. Ik liep stage op een basisschool, daar was de regel dat de kinderen eerst een boterham moesten eten in de pauze en als die op was, dan mochten ze wat lekkers uit hun trommel eten. Sommige kinderen gaven aan dit niet te snappen, omdat ze thuis van hun ouders wel mochten beginnen met het eten van iets lekkers. Bij een ander kind (culturele achtergrond: India) merkten de leerkrachten dat het kind de leerkrachten tijdens gesprekken nauwelijks aankeek. Na een gesprek met de ouders bleek dat het kind thuis geleerd was volwassenen niet aan te kijken tijdens het praten, want dit was volgens de ouders niet respectvol.

Als kinderen ouder worden, kan hen geleerd worden inzicht te krijgen in de waarden en normen van anderen. Het blijkt dat als je met kinderen praat over zaken als schelden, vloeken, homoseksualiteit, buitenlanders, ze vaak klakkeloos de ideeën van ouders en vriendjes overnemen. Door kinderen te confronteren met andere ideeën en opvattingen zet je ze aan het denken over hun eigen mening. [14]

Naar mijn mening is het belangrijk om waarden en normen in de klas/op school te verhelderen voor de kinderen. Dit denk ik omdat de kinderen zich de waarden en normen pas eigen kunnen maken als ze weten wat het nut van die waarden en normen is. Door de waarden en normen alleen op te leggen en verder daar niets over uit te leggen denk ik dat de kans minder groot is dat de kinderen zich ook echt aan die waarden en normen zullen houden. Zij hebben dan immers geen besef van waarom er van hen verwacht wordt dat zij zich aan die waarden en normen houden. In de volgende paragraaf komt het aspect omgaan met conflicten aan de orde.

[13] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/E/E01> (14-02-2005))

[14] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/E/E01> (14-02-2005))

1.1.5 Conflicten

Op school leven veel mensen met elkaar samen in een kleine ruimte. Het is dan ook niet gek grote en kleine conflicten aan de orde van de dag zijn. Ruzies kunnen de sfeer in de klas verpesten, maar het is niet aan te raden ze uit de weg te gaan. Later komen kinderen ook in aanraking met conflicten. We kunnen deze conflicten aangrijpen als oefenmomenten onder het motto 'al doende leert men'. [15]

"De school moet een veilige plaats zijn, waar kinderen zich op hun gemak voelen, zichzelf durven zijn, zich geaccepteerd weten, vertrouwen in zichzelf en anderen kunnen hebben. Als het daar aan schort, leren ze niet lekker, zien ze er tegen op om naar school te gaan, hun leerprestaties blijven achter en het regent conflicten. Dat is niet goed voor de ontwikkeling en voor het welzijn van kinderen. [...]" [15]

"Leerkrachten met een positieve basisinstelling blijken een gunstige uitwerking op de groeps sfeer te hebben:

- *ze leggen verhoudingsgewijs meer nadruk op de vorderingen van kinderen dan op hun tekortkomingen;*
- *ze tonen vertrouwen in de ontwikkeling van kinderen: hoge maar niet onrealistische verwachtingen stimuleren het zelfvertrouwen van kinderen;*
- *ze gaan uit van de goede bedoelingen van kinderen totdat het tegendeel blijkt.*

Leerkrachten die zichzelf vooral als ordehandhaver zien en voortdurend bedacht zijn op kinderen die de rust verstoren, zijn vaak star in hun optreden en dragen zo ongewild bij aan het ontstaan van een gespannen sfeer in de klas." [16]

Ik denk dat je straf naar kinderen toe geen 'straf' moet noemen maar het gevolg van een oorzaak. Op die manier is het voor het kind duidelijker waarom de taak of opdracht gegeven is. Wanneer het gevolg kenbaar is gemaakt aan het kind is het naar mijn mening belangrijk om meteen uit te leggen wat de oorzaak is van het gevolg.

Ik wil in de training de kinderen laten oefenen met oorzaak- gevolg denken, ik verwacht dat de kinderen dan beter het verband tussen oorzaak en gevolg zullen begrijpen. Bovendien kunnen ze dan te weten komen dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie. Verder wil ik aandacht besteden aan het omgaan met conflicten door de kinderen te laten oefenen met hoe ze tegen een ander kunnen zeggen wat ze vinden. Dit wil ik in de bijeenkomsten communicatie behandelen.

De volgende citaten beschrijven de 'logisch gevolg' -methode:

"Straf heeft als nadeel dat het verband tussen straf en de 'misdad' meestal niet logisch is. De aandacht van de kinderen richt zich vooral op de straf die hem of haar te wachten staat en op de persoon die hem of haar dit aandoet. De aanleiding is snel vergeten. Het is vaak effectiever om in plaats van straf de 'methode van het logisch gevolg' te hanteren." [16]

[15] (Looy, e.a., 1998)

[16] (www.sociaalemotioneel.nl/deel1/F/F00 (15-02-2005)

“Spelregels voor wie de 'logisch gevolg'-methode toe wil passen:

- *Blijf vriendelijk, dan hebben de gevolgen meer effect (door je kwaad te maken of door kwaadheid te spelen, krijgt het 'logisch gevolg' een strafkarakter).*
- *Houd het kort en zakelijk: niet blijven doorzeuren of gaan preken (ik had nog zo gezegd en denk eraan dat..).” [16]*

Consequent gebruik van 'logisch gevolg' -methode veroorzaakt minder wrijving in de klas, wat een gunstige uitwerking heeft op de classesfeer. In de volgende paragraaf komt het aspect omgaan met relaties en seksualiteit aan de orde.

1.1.6 Relaties en seksualiteit

Tegenwoordig komen kinderen dagelijks, via de media, ervaringen thuis of op straat in aanraking met positieve en negatieve aspecten van relaties en seksualiteit. Een goede begeleiding en stimulering kan voorkomen dat kinderen moeite krijgen met de eigen seksualiteitsbeleving, met hun zelfbeeld en met hun vermogen intieme relaties met anderen aan te gaan. [17]

“Praten over relaties en seksualiteit ervaren sommige kinderen als taboe en overdreven. De kans is daarom groot dat kinderen met een achtergrond waarin het niet gebruikelijk is om over seksualiteit te spreken, hun mond zullen houden.[...] In groepen met veel kinderen met een dergelijke achtergrond valt te overwegen de aanpak en inhoud van dit thema te beperken tot meer frontale voorlichting, met daarnaast de gelegenheid anoniem vragen te stellen via een vragenbus in de klas. Maar ook door ruimte te scheppen voor een individuele benadering.” [17]

Ik heb zelf een andere culturele achtergrond, daardoor weet ik dat het voor sommige kinderen niet gebruikelijk is om over dit onderwerp te spreken. Als er dan op school over gesproken wordt, dan kan dat heel ongemakkelijk aanvoelen. Ik denk dat seksuele voorlichting in de training die ik ga ontwikkelen niet aan bod kan komen (i.v.m. de hoeveelheid lessen van de training: 15 bijeenkomsten van 60 minuten, bepaald door Stichting Welzijn Escamp). Dit denk ik verder omdat tijdens een sociale vaardigheidstraining naar mijn mening andere onderwerpen belangrijker zijn (voorbeeld: gevoelens, cultuurverschillen, inlevingsvermogen enz...). Ik acht deze onderwerpen belangrijk, omdat ik denk dat het goed is om deze onderwerpen zo vroeg mogelijk bij de kinderen onder de aandacht te brengen. Het zijn namelijk onderwerpen die nuttig zijn in de omgang met anderen. Bovendien hebben deze onderwerpen naar mijn mening meer te maken met sociale vaardigheidstraining. Verder denk ik dat de onderwerpen 'vriendschappen' en 'verliefdheid' aan bod moeten komen in de training, omdat deze onderwerpen een rol spelen bij kinderen met de leeftijd 10/11 jaar (zie hoofdstuk 2 en 4). Ik denk dat de leerkracht in een aparte les in de klas aandacht moet besteden aan seksuele voorlichting, want het is wel een aspect van de sociaal emotionele ontwikkeling.

1.2 Samenhang van de aspecten

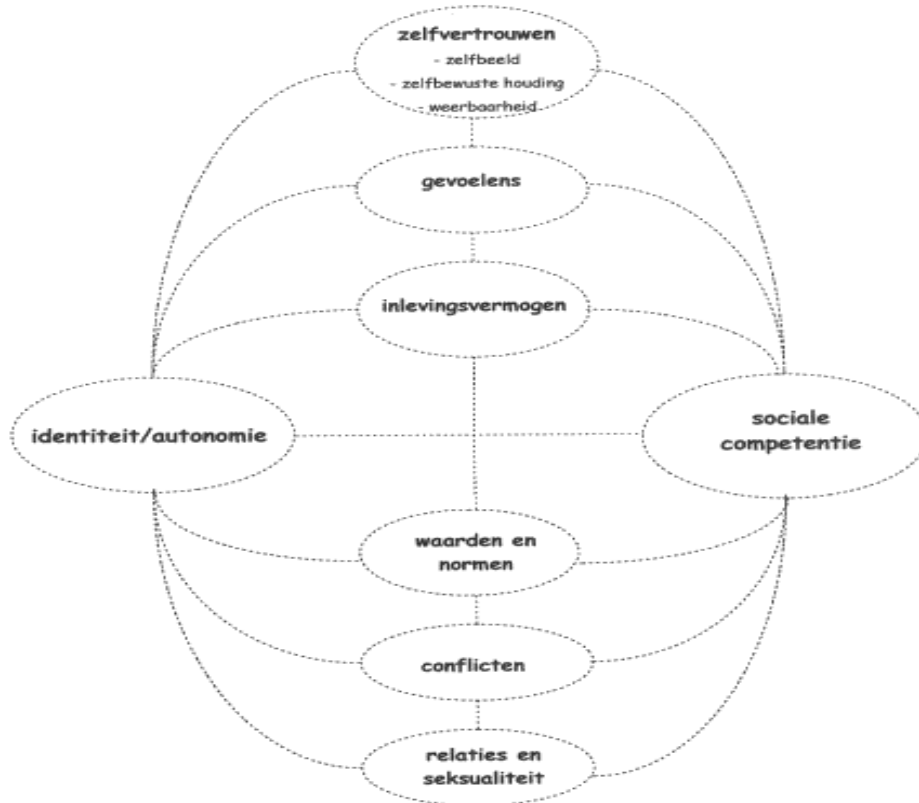
Deze aspecten hangen in de praktijk op de volgende manier met elkaar samen: het kind vormt een eigen identiteit en sociale competentie (de manier waarop het kind omgaat met zichzelf en met anderen). Om een eigen identiteit en sociale competentie te kunnen vormen heeft het kind een aantal aspecten nodig, namelijk: zelfvertrouwen/weerbaarheid, gevoelens,

[16] (www.sociaalemotioneel.nl/deel1/F/F00 (15-02-2005))

[17] ([http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G02-t02/\(9-2-2005\)\)](http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G02-t02/(9-2-2005)))

inlevingsvermogen, omgaan met waarden en normen, omgaan met conflicten en omgaan met relaties en seksualiteit.

Figuur 1 geeft weer hoe de aspecten in de praktijk met elkaar samenhangen. Deze informatie komt van een anonieme schrijver. Ik heb de informatie van een site die informatie geeft aan leerkrachten in het basisonderwijs.

Figuur 1: Inhoud sociaal-emotionele ontwikkeling [18]

1.3 Samenvatting hoofdstuk 1

In hoofdstuk 1 wilde ik antwoord krijgen op de volgende vraag: "Wat is de sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep?" Dit wilde ik weten om inzicht te krijgen in de doelgroep. De anonieme schrijver gaf aan dat de sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep uit zes aspecten bestaat. In paragraaf 1.1.1 is het aspect zelfvertrouwen en weerbaarheid aan bod gekomen. Zelfvertrouwen is afhankelijk van de kijk die het kind op zichzelf heeft. We noemen dit het zelfbeeld (zie paragraaf 1.1.1). In paragraaf 1.1.2 is het aspect gevoelens aan bod gekomen. Uit deze paragraaf bleek dat door bij kinderen gevoelens onder woorden te brengen we hen helpen van die gevoelens bewust te worden. Het is van belang op school aandacht te besteden aan die gevoelens (zie paragraaf 1.1.2). In paragraaf 1.1.3 is het aspect inlevingsvermogen aan bod gekomen. Dit aspect is nodig om de ander beter te kunnen begrijpen (zie paragraaf 1.1.3). In paragraaf 1.1.4 is het aspect omgaan met waarden en normen aan bod gekomen. Het nut van kinderen leren met waarden en normen om te gaan is dat we hierdoor de kinderen kunnen leren zich bewust te worden van hun eigen denken en han-

[18] ([http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B03-o4/\(3-2-2005\)](http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B03-o4/(3-2-2005)))

delen (zie paragraaf 1.1.4). In paragraaf 1.1.5 is het aspect omgaan met conflicten aan bod gekomen. Kinderen leren met conflicten om te gaan kan door kinderen te laten nadenken over welke mogelijkheden er zijn om te reageren in verschillende situaties en de kinderen te laten oefenen met hoe ze tegen een ander kunnen zeggen wat ze vinden. In paragraaf 1.1.6 is het aspect omgaan met relaties en seksualiteit aan bod gekomen (zie paragraaf 1.1.6). Tot slot beschrijft paragraaf 1.2 de samenhang van de aspecten (zie paragraaf 1.2).

Mijn mening:

Ik heb de ervaring dat positief bekrachtigen van goed gedrag, ervoor zorgt dat het kind het gedrag onthoudt en als prettig ervaart. Hierdoor is de kans groot dat het kind het gedrag de volgende keer weer zal vertonen. Ik ben het met de schrijver eens dat het goed is om met kinderen te praten over gevoelens, omdat zij zich er dan bewust van worden dat ze niet de enige zijn met gevoelens. Dit kan een kind het gevoel geven dat hij/zij er niet alleen voor staat. Ik denk dat inlevingsvermogen samenhangt met verdraagzaamheid. Om verdraagzaam te kunnen zijn is het van groot belang om je te kunnen inbeelden wat een ander voelt, denkt of wil. Door kinderen de samenwerking te laten nabespreken, kan ik denk ik het reflectievermogen vergroten. Door het stilstaan bij de waarden en normen kan een kind zichzelf denk ik beter leren. Ik denk dat je straf naar kinderen toe geen 'straf' moet noemen maar het gevolg van een oorzaak. Op die manier is het voor het kind duidelijker waarom de taak of opdracht gegeven is. Ik wil in de training de kinderen laten oefenen met oorzaak- gevolg denken, ik verwacht dat de kinderen dan beter het verband tussen oorzaak en gevolg zullen begrijpen. Bovendien kunnen ze dan te weten komen dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie. Verder wil ik aandacht besteden aan het omgaan met conflicten door de kinderen te laten oefenen met hoe ze tegen een ander kunnen zeggen wat ze vinden. Dit wil ik in de bijeenkomsten communicatie behandelen.

Ik denk dat seksuele voorlichting in de training die ik ga ontwikkelen niet aan bod kan komen (i.v.m. de hoeveelheid lessen van de training: 15 bijeenkomsten van 60 minuten, bepaald door Stichting Welzijn Escamp). Dit denk ik verder omdat tijdens een sociale vaardigheidstraining naar mijn mening andere onderwerpen belangrijker zijn (voorbeeld: gevoelens, cultuurverschillen, inlevingsvermogen enz...). Ik acht deze onderwerpen belangrijk, omdat ik denk dat het goed is om deze onderwerpen zo vroeg mogelijk bij de kinderen onder de aandacht te brengen. Het zijn namelijk onderwerpen die nuttig zijn in de omgang met anderen. Bovendien hebben deze onderwerpen naar mijn mening meer te maken met sociale vaardigheidstraining. Verder denk ik dat de onderwerpen 'vriendschappen' en 'verliefdheid' aan bod moeten komen in de training, omdat deze onderwerpen een rol spelen bij kinderen met de leeftijd 10/11 jaar (zie hoofdstuk 2 en 4). Ik denk dat de leerkracht in een aparte les in de klas aandacht moet besteden aan seksuele voorlichting, want het is wel een aspect van de sociaal emotionele ontwikkeling.

2 Belevingswereld van de doelgroep

In hoofdstuk 2 wil ik antwoord geven op de volgende vragen: 'Waar houden kinderen uit groep 7 zich mee bezig?' 'Wat gaat er in ze om en waar lopen ze tegenaan?' 'Wat kunnen ze wel en wat kunnen ze niet?' 'Wat zijn specifieke kenmerken van deze doelgroep?' Kortom: wat is de belevingswereld van deze doelgroep? Hierbij kijk ik naar de visies, van drie schrijvers, die ik gevonden heb tijdens mijn literatuuronderzoek. De literatuur van de eerste schrijver (anoniem) gaat over kinderen uit groep 7/8 met de leeftijd 10-12 jaar. De literatuur die ik van Verhulst en Ploeg heb gevonden, is gericht op de schoolleeftijd en de basisschoolperiode. Verhulst spreekt over de 'schoolleeftijd', de leeftijd van 8-12 jaar. Ploeg spreekt over de 'basisschoolperiode', de leeftijd 6-12 jaar.

In hoofdstuk 1 heb ik de sociaal emotionele ontwikkeling beschreven. Ik denk dat het niet alleen belangrijk is te kijken naar de ontwikkeling van de doelgroep, maar ook naar de belevingswereld van de doelgroep. Dit hangt naar mijn idee met elkaar samen. Het is namelijk belangrijk te weten hoe een kind zich ontwikkelt, maar ook is het belangrijk te weten hoe het kind in de praktijk bezig is met zijn/haar ontwikkeling. Dit kan ik te weten komen door me te verdiepen in de belevingswereld van de doelgroep.

2.1 Beschrijving van de belevingswereld

In het algemeen is er in deze periode (groep 7/8, leeftijd 10-12 jaar) sprake van de behoefte aan zelfstandigheid, privacy, een eigen mening en eigen verantwoordelijkheid. De kinderen van groep 7/8 worden vaak als oudsten aangesproken: medeverantwoordelijkheid voor jongere kinderen, corveewerkzaamheden. De toegenomen zelfstandigheid uit zich in deze periode vaak in een kritische houding tegenover voorschriften en gedragingen van opvoeders en andere volwassenen. Daarnaast is er een toenemende behoefte aan conformering aan leeftijdgenoten. Normen en gewoonten van de leeftijdsgroep worden hierdoor belangrijker. Voor allochtone kinderen geldt daarnaast een sterker wordend bewustzijn van de etnische elementen in de eigen identiteit.

Verder doet ook de puberteit langzamerhand zijn intrede. Doordat sommige kinderen enkele jaren eerder of later de puberteit binnenstappen, bestaan er onderling grote verschillen. De wijzigingen in de omgang met leeftijdgenoten en de veranderingen op het hormonale vlak zorgen vaak tijdelijk voor een zekere emotionele instabiliteit en verminderd zelfvertrouwen. Hierdoor is extra aandacht gewenst voor het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens die voortkomen uit: lichamelijke veranderingen (beugel, borstontwikkeling, menstruatie), de relatie met leeftijdgenoten (voor paal staan, erbij willen horen, stoer gedrag, rolpatronen) en de toenemende druk van ouders en de confrontatie met eigen mogelijkheden en beperkingen (Cito-toets, schoolkeuze). [18]

Ik denk dat je bij kinderen van groep 7 over het algemeen nog niet echt van puberteit kan spreken. Daar is het naar mijn idee nog iets te vroeg voor. Ik denk dat de puberteit aan het eind van groep 8 begint. De kinderen gaan dan bijna naar het voortgezet onderwijs, wat heel spannend is voor de meeste kinderen. Dit kan ik me nog herinneren uit mijn eigen 'groep 8 periode' en ik zie dit nu ook bij mijn nichtjes en neefjes die nu in groep 7/8 zitten. Door deze verandering (overstap naar voortgezet onderwijs) en de hormonale veranderingen willen kinderen denk ik van alles uitproberen. Leeftijdsgenoten gaan in deze periode een grote rol spelen en de kinderen vormen een eigen wil (bron: stage ervaringen). Dit is naar mijn mening het moment dat de puberteit begint. Wel denk ik dat er uitzonderingen zijn. Sommige kinderen lopen voor in hun ontwikkeling. Bij deze kinderen kan het inderdaad zo zijn (zoals de anonieme schrijver noemt) dat de puberteit langzaam zijn intrede doet in groep 7. Wat in het bovenstaande stuk verder naar voren komt is dat het belangrijk is om in deze periode aan-

[18] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/A/A02-o4/>) (11-2-2005))

dacht te besteden aan het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens.

Dit kwam in hoofdstuk 1 ook aan bod. Daar werden zelfbeeld en omgaan met gevoelens genoemd als aspecten van de sociaal emotionele ontwikkeling.

In deze leeftijdsperiode komt er zo veel op de kinderen af: wanneer 'ben' je op iemand; hoe moet je met iemand verkeren maken en weer uitmaken; de verwarring van het verliefd worden; de opwindende over en verwarring om de dingen die met je lijf gebeuren. Opvallend hierbij is, dat de lichamelijke ontwikkeling van meisjes sneller verloopt. De vanzelfsprekendheid verdwijnt en er ontstaat vaak onzekerheid. Hierdoor gaan ze zichzelf vergelijken met leeftijdgenoten, maar ook met ideaalbeelden uit de media. [19]

In bovenstaande literatuur komt naar voren dat de lichamelijke ontwikkeling van meisjes eerder begint, dan bij jongens. Uit eigen ervaring weet ik dat dit ervoor kan zorgen dat er hierdoor in een klas verschillen te zien zijn (bijvoorbeeld verschil in lengte tussen meisjes en jongens). Ook heb ik dit kunnen zien in de klas van mijn nichtje (groep 7), de meisjes waren gemiddeld langer dan de jongens. Ook is mij opgevallen dat kinderen van deze leeftijd meer interesse krijgen voor hun lichaam en hoe ze eruit zien. Ik heb dit kunnen zien bij nichtjes en neefjes en hun klasgenoten. Voorbeeld: veel aandacht besteden aan hoe ze eruit zien. Ik denk dat dit komt door de lichamelijke veranderingen waar ze in groep 7 mee te maken krijgen. Ze kunnen hier naar mijn mening onzeker door worden. Daarom is het naar mijn mening nuttig om in de training aandacht te besteden aan het zelfbeeld.

Verhulst (1991) noemt in zijn boek 'De ontwikkeling van het kind' een aantal kenmerken voor de schoolleeftijd (8-12 jaar). Deze kenmerken beschrijf ik hieronder.

1 Zelfstandigheid (8-12 jaar)

Kinderen gaan op deze leeftijd steeds meer zelf doen. Ze waren eerst nog afhankelijk en er werd voor ze gezorgd, maar nu gaan ze steeds meer voor zichzelf zorgen en krijgen eigen verantwoordelijkheden: zelf aankleden, veters vastmaken, brood klaarmaken, om de gymspullen denken, voor een huisdier zorgen. Ook emotioneel worden ze onafhankelijker. 'Als ik boos ben, dan ben ik boos'. Ze hebben een eigen wil, eigen gevoelens en eigen gedachten en daar wordt hevig mee geëxperimenteerd.

2 Veiligheid en bescherming (8-12 jaar)

Maar als ze moe zijn of ziek of als de boze buitenwereld te bedreigend is, dan worden ze graag weer voor even afhankelijk en kruipen ze toch weer graag bij papa of mama om weer voor even klein te zijn en warmte en veiligheid te voelen en bij te tanken zodat ze weer verder kunnen. Kinderen willen soms weer even terug naar de tijd dat ze nog klein waren en die nog maar zo kort achter ze ligt. Ze willen dan weer even lekker verzorgd worden, de veiligheid voelen.

3 Socialisatie en interactie met de omgeving (8-12 jaar)

Het gedrag was als kleuter nog sterk egocentrisch gericht, maar kinderen ontwikkelen zich en gaan nu geleidelijk aan meer samen doen. Schoolkinderen krijgen steeds meer aandacht voor anderen. De schoolleeftijd is ontzettend belangrijk voor de socialisatie. Vriendschappen worden belangrijk en soms zo belangrijk, dat er letterlijk om gevochten wordt. Zich waar maken onder leeftijdgenoten gebeurt door op te scheppen en met sterke verhalen te komen. Zich onderscheiden van anderen vinden kinderen in de schoolleeftijd belangrijk: nieuwe schoenen, de handstand al kunnen maken, maar aan de andere kant willen ze er ook bij horen en niet te veel afwijken van de rest. Een gevoel van eigenwaarde ontwikkelt zich: 'Ik laat me niet uitschelden!'

[19] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G03-o4/> (12-2-2005))

Er groeit een gevoel voor rechtvaardigheid: de dader moet bestraft worden. Gebeurt er iets dat in het eigen nadeel is, dan wordt het al gauw 'niet eerlijk' genoemd.

4 Realisme (8-12 jaar)

In hun spel doen kinderen de echte grote mensen wereld na: dat is het land waar grote mensen wonen, waarvan Annie M.G.Schmidt in een versje zegt: "*Wees maar gerust, je hoeft er nog niet in*". Dat land wordt verkend. Geen sprookjes, kabouters of boze wolven meer maar in het spel gaan mensen ook dood en vallen echt neer: schieten, oorlogje spelen, elkaar gevangen nemen.

5 Denken (8-12 jaar)

Kinderen in de leeftijd waarover we het hebben, zijn in hun denken nog erg gericht op het hier en nu. Kenmerkend voor het denken is ook de tweedeling: Ben je voor Ajax of voor Feyenoord? Het spel gaat over 'polities' en boeven; er zijn vrienden en er zijn vijanden; er zijn 'good guys' en er zijn 'bad guys', er zijn lieve mensen en er zijn 'rotmensen'. Kinderen denken vaak generaliserend: jongens voetballen, meisjes spelen met barbies.

6 Verplaatsen in de ander (8 –12 jaar)

Het kunnen inleven in anderen begint zich langzamerhand te ontwikkelen. Vaak hebben kinderen er nog moeite mee om met de gedachtegang van een ander mee te gaan. Daarvoor moet je al een beetje afstand kunnen nemen van jezelf, je moet kunnen objectiveren. Ze moeten leren dat je een ander best kunt proberen te begrijpen en dat je dan toch je eigen mening er op na kunt blijven houden.

7 Zelfkennis (8-12 jaar)

De zelfkennis neemt toe. Het kind krijgt daarmee al een eigen identiteit. Om die eigen identiteit verder te ontwikkelen is het nodig dat kinderen mogen kiezen en keuzes durven maken. Het 'ik' ontwikkelt zich.

8 Moraal (8-12 jaar)

Er ontwikkelt zich een intern geweten. Eerst hadden de regels te maken met de goedkeuring of afkeuring door de ouders. Nu worden de regels geïnternaliseerd: de ontwikkeling van het 'superego'. De straf die staat op het overtreden van de eigen interne regels is een interne bestraffing: schuldgevoel. Een methode om te weten hoe het staat met de morele ontwikkeling, is het voorleggen van morele dilemma's: 'wat zou jij in dat geval doen?' Er ontwikkelen zich gedachten over hoe je zou willen zijn, het ideaalbeeld. Maar is dat ideaal te hoog en niet bereikbaar, dan kunnen minderwaardigheidsgevoelens of schaamte het gevolg zijn. [20]

Verhulst geeft naar mijn mening een duidelijk beeld van de belevingswereld van 8-12 jarigen. Hij beschrijft ook de ontwikkeling van 8-12 jarigen. Dit is te vergelijken met de sociaal emotionele ontwikkeling die in hoofdstuk 1 aan bod kwam. De ontwikkeling die Verhulst beschrijft gaat over 8-12 jarigen, hier vallen kinderen uit groep 7 (10/11 jaar) ook onder.

2.2 Belevingswereld van de doelgroep volgens Ploeg

Ploeg (1998) beschrijft in zijn boek 'Had me dat eerder verteld' het volgende m.b.t. de basisschoolperiode (6-12 jaar):

1 De basisschoolperiode (6-12 jaar)

"Deze ontwikkelingsfase voltrekt zich bij de meeste kinderen tussen 6 en 12 jaar. Deze periode komt ongeveer overeen met de tijd die het kind op de basisschool doormaakt. De fysieke en motorische groei nemen in deze fase een belangrijke plaats in. De kinderen worden duidelijk groot en kunnen motorisch steeds meer. Dat wil overigens niet zeggen dat

[20] (Verhulst, 91)

de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling stilstaat. Integendeel, ook deze groeiprocessen gaan door. Voor een deel worden deze processen zelfs gestimuleerd door de motorische ontwikkeling. Dankzij deze groeiende fysieke vaardigheden is het kind in staat deel te nemen aan allerlei activiteiten in uiteenlopende situaties met steeds meer verschillende mensen. Het kind wordt op deze wijze in staat gesteld nieuwe ervaringen op te doen en die te benutten in volgende situaties, dat stimuleert weer het leren en denken."

2 Lichamelijke groei (6-12 jaar)

"De fysieke groei verloopt in de basisschoolperiode in een gestaag tempo. Aan het einde van deze fase echter gaat de ontwikkeling ineens een stuk sneller en wordt gesproken van een groeispurt."

3 Motorische groei (6-12 jaar)

"Aan het begin van deze fase zijn de kinderen in staat tot springen, hinkelen, klimmen e.d. en verlopen de arm- en beenbewegingen gecoördineerd. Verder in deze fase maakt het kind zich een groot aantal motorische handelingen eigen die steeds gecompliceerder van aard zijn. [...] Voor de algehele ontwikkeling van het kind is de motorische ontwikkeling van groot belang. Zij stellen het kind in staat deel te nemen aan uiteenlopende vormen van spel en sport. Behalve spelen op straat en in het schoolkwartier neemt ook het sport (zoals voetballen, hockeyen, volleybal en basketbal) in clubverband toe."

4 Denken en leren (6-12 jaar)

"Het vermogen om (na) te denken neemt in deze fase sterk toe, maar blijft aan het einde van deze groeiperiode toch achter bij het denken en redeneren zoals volwassenen dat doen. Tot nu toe hebben de kinderen de wereld rondom hen vooral gezien vanuit de veronderstelling dat iedereen er naar kijkt zoals zij de wereld zien. Dat verandert. De belangrijkste switch die het kind in deze fase doormaakt is het afstand nemen van de gedachte dat de dingen zijn zoals ze er uit zien." Dit is terug te zien in de verschillende ontwikkelingen die hieronder genoemd worden.

- 1 *"In de eerste plaats leert het kind in de basisschoolperiode meer oog te krijgen voor de relatie oorzaak en gevolg en leert het dat gevolgen veranderen als de oorzaken worden gewijzigd.*
- 2 *Ten tweede krijgt het kind meer besef van begrippen als heden en toekomst. Ook andere (abstracte) begrippen zoals leven, dood, ruimte en tijd krijgen tijdens deze ontwikkelingsfase een andere betekenis.*
- 3 *In de derde plaats ontwikkelt zich een begin van logisch denken." [21]*

Ploeg beschrijft een nog bredere doelgroep, hij beschrijft de basisschoolleeftijd (6-12 jaar). Volgens Ploeg worden de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling gestimuleerd door de motorische ontwikkeling. Bovendien stelt hij, dat door de groeiende fysieke vaardigheden het kind in staat is nieuwe ervaringen op te doen en die te benutten in volgende situaties. Dit stimuleert volgens hem weer het leren en het denken van het kind.

Ik denk dat hetgeen Ploeg stelt wel waar kan zijn, ik snap zijn gedachtegang dus, maar ik denk dat het stimuleren van de motorische ontwikkeling niet de enige mogelijkheid is om de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling te stimuleren. Ik denk dat dit ook op andere manieren kan, bijvoorbeeld door de kinderen aan de hand van een verhaal ergens inzicht in te geven of door andere opdrachten, zoals het invullen en bespreken van een werkblad, een discussiegesprek, een kringgesprek, een rollenspel of een samenwerkingsopdracht. Ik kies ervoor om deze werkvormen in de training te gebruiken. Door deze werkvormen te gebruiken doen de kinderen denk ik ook ervaringen op, die ze in volgende situaties kunnen gebruiken. Dit kan naar mijn mening ook het denken en leren stimuleren. Bovendien zorgt het gebruik

[21] (Ploeg, 1998)

van deze verschillende werkvormen voor afwisseling tijdens de training. Een andere reden waarom ik ervoor kies om deze werkvormen in de training te gebruiken, is omdat Stichting welzijn Escamp heeft aangegeven deze werkvormen (en andere werkvormen, zoals het maken van een collage, het maken van foto's) in de training te willen terugzien.

2.3 Samenvatting hoofdstuk 2

In hoofdstuk 2 wilde ik antwoord krijgen op de vraag: "Wat is de belevingswereld van de doelgroep?" De visies van drie schrijvers gaven het volgende weer: De anonieme schrijver gaf het volgende aan: In deze periode sprake van emotionele instabiliteit en verminderde zelfvertrouwen. Daarom is extra aandacht gewenst voor het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens (zie paragraaf 2.1). Verhulst geeft een beeld van de belevingswereld van 8-12 jarigen. Hij beschrijft ook de ontwikkeling van 8-12 jarigen (zie paragraaf 2.1). Ploeg stelt dat de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling worden gestimuleerd dankzij de motorische ontwikkeling (zie paragraaf 2.2).

Mijn mening:

Ik denk dat er inderdaad kinderen kunnen zijn die eerder de puberteit binnenstappen. Hierdoor zijn er grote verschillen te zien in groep 7. Dit weet ik uit eigen stage-ervaringen en dit heb ik gezien bij mijn nichtjes en neefjes die 10/11 jaar oud zijn. Daarom denk ik dat extra aandacht gewenst is voor het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens. Zelfbeeld en gevoelens komen overigens in hoofdstuk 1 ook voor, als aspecten van de sociaal emotionele ontwikkeling. Dit geeft mij aan dat aandacht besteden aan deze onderwerpen nodig is. Ik ben het met Verhulst eens dat vriendschappen op deze leeftijd een rol gaan spelen, dit komt denk ik doordat kinderen van deze leeftijd meer samen willen doen (bron: stage-ervaring).

Ik denk dat hetgeen Ploeg stelt (zie paragraaf 2.2) wel waar kan zijn, ik snap zijn gedachtegang dus, maar ik denk dat het stimuleren van de motorische ontwikkeling niet de enige mogelijkheid is om de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling te stimuleren. Ik denk dat dit ook op andere manieren kan, bijvoorbeeld door de kinderen aan de hand van een verhaal ergens inzicht in te geven of door andere opdrachten, zoals het invullen en bespreken van een werkblad, een discussiegesprek, een kringgesprek, een rollenspel of een samenwerkingsopdracht. Ik kies ervoor om deze werkvormen in de training te gebruiken. Door deze werkvormen te gebruiken doen de kinderen denk ik ook ervaringen op, die ze in volgende situaties kunnen gebruiken. Dit kan naar mijn mening ook het denken en leren stimuleren. Bovendien zorgt het gebruik van deze verschillende werkvormen voor afwisseling tijdens de training. Een andere reden waarom ik ervoor kies om deze werkvormen in de training te gebruiken, is omdat Stichting Welzijn Escamp heeft aangegeven deze werkvormen (en andere werkvormen, zoals het maken van een collage, het maken van foto's), in de training te willen terugzien.

3 Sociale weerbaarheid

In hoofdstuk 3 wil ik antwoord krijgen op de volgende vragen: 'Wat is sociale weerbaarheid?' en 'Wat betekent op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar omgaan?' In de inleiding heb ik de probleemstelling en de doelstelling beschreven, de probleemstelling is als volgt: hoe kan ik een sociale vaardigheidstraining inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten? De doelstelling is als volgt: de training is gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn, zodat de kinderen van groep 7 op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar kunnen omgaan. Om de sociale weerbaarheid te kunnen vergroten moet ik eerst weten wat sociale weerbaarheid is en wat 'op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar omgaan' betekent.

In hoofdstuk 1 ben ik te weten gekomen dat zelfvertrouwen kinderen weerbaar maakt. Zelfvertrouwen en weerbaarheid bleken in hoofdstuk 1 onderdeel te zijn van de sociaal emotionele ontwikkeling. In hoofdstuk 2 ben ik meer te weten gekomen over de belevingswereld van de doelgroep. Dit was nodig om zo meer inzicht te krijgen in de doelgroep. Inzicht krijgen in de doelgroep is nodig om antwoord te krijgen op de probleemstelling.

3.1 Beschrijving sociale weerbaarheid

Ik denk dat sociale weerbaarheid te maken heeft met het ontwikkelen van een innerlijk kompas. Met innerlijk kompas bedoel ik dat kinderen door hun opvoeding en ervaringen leren hoe ze met zichzelf en met anderen om moeten gaan. Hoe ouder kinderen worden, hoe meer van hen verwacht wordt dat zij buiten het toezicht van hun verzorgers om bewust en verantwoordelijk omgaan met zichzelf, met anderen en met hun omgeving. [22]

Frits Prior heeft een programma gemaakt voor het werken aan weerbaarheid in de brugklas. Hij zegt het volgende over weerbaarheid:

"Het gaat bij sociale weerbaarheid om een samenspel van drie componenten die met elkaar in balans moeten zijn:

1 bewust zijn van jezelf:

- Weten wat je voelt en weten wat je kan.
- Gevoelens herkenbaar voor anderen kunnen uiten.
- Voelen waar je grenzen liggen (zowel naar jezelf toe als naar anderen).
- Zelfverzekerdheid ontwikkelen en dat uitstralen.
- Geground zijn (je veilig en vertrouwd voelen vanuit jezelf, het gevoel hebben dat jij er mag zijn) en je kunnen ontspannen.

2 Bewust zijn van de ander als medemens:

- Voor een ander opkomen.
- Anderen helpen en coachen.
- Hulp kunnen inroepen en hulp kunnen accepteren.
- Samen oplossen.
- Harmoniëren (het op elkaar afstemmen) en met elkaar in evenwicht blijven (in balans zijn met anderen).

3 Bewust zijn van de ander als tegenpool:

- Kunnen omgaan met verschillen.
- Grenzen stellen en de grenzen van anderen respecteren.
- Verlies kunnen nemen, fouten kunnen toegeven en een stapje terug kunnen doen.
- Zonodig botsingen uit de weg gaan, gevaar kunnen inschatten en indien nodig vermijden of afwenden.

[22] (http://www.aps.nl/transferpunt/pdf/Werken_aan_weerbaarheid.pdf (15-02-2005))

- *Het gaat dus om ieders persoonlijke weerbaarheid, maar ook om het vinden van een wederzijdse balans.*" [22]

Bij de definitie van weerbaarheid die Frits Prior noemt is het mij niet duidelijk voor wie hij de definitie bedoelt (kinderen, volwassenen?). Naar mijn mening kunnen kinderen niet aan de hele lijst die hij noemt voldoen, het is niet reëel om van kinderen te verwachten dat ze aan al deze vaardigheden beheersen. Ik versta onder sociale weerbaarheid: je eigen grenzen kunnen aangeven aan anderen en de grenzen van anderen kunnen respecteren. Dit kan er naar mijn mening voor zorgen dat kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan. Onder sociaal aanvaardbare manier versta ik: een balans kunnen vinden tussen weerbaar zijn en verdraagzaam zijn in de omgang met anderen en het gebruik van de onderstaande vaardigheden in de omgang met anderen.

1. het bewaken en beschermen van de eigen psychische en lichamelijke integriteit (grenzen stellen).
2. het erkennen en respecteren van de psychische en lichamelijke integriteit van anderen (grenzen van anderen respecteren).

De titel 'Wat geef ik, wat hou ik?' van de sociale vaardigheidstraining, die ik wil ontwikkelen slaat op sociale weerbaarheid. Het heeft te maken met grenzen stellen en grenzen van anderen respecteren. Hierdoor geef je iets en hou je iets. Het is in elke situatie anders wat het kind geeft of waar het kind een grens trekt in de omgang met anderen. Een voorbeeld: tijdens het voeren van een discussie je eigen mening geven en de ander de ruimte geven zijn/haar mening te geven. Ik denk dat zelfvertrouwen een belangrijke rol speelt bij het weerbaar zijn van kinderen, dit haal ik uit de literatuur die ik in hoofdstuk twee heb beschreven. Een kind met zelfvertrouwen kan denk ik eerder weerbaar zijn dan een kind met weinig zelfvertrouwen. Dit denk ik omdat een kind met zelfvertrouwen moed heeft om voor zijn/haar eigen mening uit te komen, initiatief te tonen en aan nieuwe dingen te beginnen. [23] In de volgende paragraaf wil ik bekijken wat effect kan hebben op het gedrag.

3.2 Effecten op het gedrag

Frits Prior schrijft het volgende over effecten op het gedrag:

"Praten over sociaal gedrag heeft weinig invloed op daadwerkelijk gedrag buiten en na het gesprek. Daarom zouden de activiteiten vooral een doe-karakter moeten krijgen. Het effect ervan op gedrag is groter naarmate:

- 1 *De oefeningen vaker voorkomen en een normaler onderdeel zijn van de dagelijkse omgang.*
- 2 *Ze meer geïntegreerd zijn in de lessen van alle vakken en over een langere periode voorkomen.*
- 3 *Er regelmatig op wordt gereflecteerd om na te gaan wat er goed ging en wat nog bijstelling behoeft."* [24]

Ik denk dat praten over sociaal gedrag wel nuttig is, omdat het praten over dit onderwerp naar mijn mening wel effect kan hebben op kinderen. Verder denk ik dat het ook nuttig is om de kinderen activiteiten aan te bieden die gericht zijn op het oefenen met sociaal gedrag. De activiteiten krijgen dan een doe karakter, zoals in de literatuur die hierboven staat beschreven is. Ik wil in de training een combinatie van praat oefeningen (bijvoorbeeld kringgesprekken, discussiegesprekken) en oefeningen met een doe-karakter laten terugkomen. Dit zorgt

[22] (http://www.aps.nl/transferpunt/pdf/Werken_aan_weerbaarheid.pdf (15-02-2005))

[23] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B01> (14-02-2005))

[24] (http://www.aps.nl/transferpunt/pdf/Werken_aan_weerbaarheid.pdf (18-02-2005))

tevens voor afwisseling tijdens de bijeenkomsten. Verder wil ik in de training na elke oefening een nabespreking inbouwen, zodat de kinderen kunnen reflecteren op de oefening. Ik denk dat het nuttig is om tijdens het aanbieden van oefeningen erop te letten dat de oefeningen de aandacht van de kinderen trekken. Dit zie je bijvoorbeeld ook terug in rekenboeken en taalboeken. Deze boeken staan vol met plaatjes/foto's, om op deze manier de aandacht van het kind te trekken en die aandacht vast te houden. Ik vind het belangrijk om de aandacht van de kinderen te trekken en vast te houden tijdens de training. Dit wil ik o.a. bereiken door in het werkboek van de kinderen plaatjes te zetten, die te maken hebben met de oefeningen. Als je de aandacht van kinderen hebt, dan kan je naar mijn mening meer bereiken met de kinderen, je stimuleert ze dan mee te doen aan de oefeningen. Een ander voorbeeld om de aandacht te trekken is: aan de hand van een werkvorm (bijvoorbeeld een rollenspel) een boodschap of informatie overbrengen bij de kinderen.

3.3 Samenvatting hoofdstuk 3

In hoofdstuk 3 heb ik antwoord gekregen op de volgende vragen: 'Wat is sociale weerbaarheid?' en 'Wat betekent op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar omgaan?' Dit wilde ik weten, omdat mijn doelstelling is: het vergroten van de sociale weerbaarheid, zodat de kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan. Volgens Frits Prior gaat het bij sociale weerbaarheid om een samenspel van drie componenten die met elkaar in balans moeten zijn (zie paragraaf 3.1). Verder is Frits Prior van mening dat praten over sociaal gedrag weinig invloed heeft op daadwerkelijk gedrag buiten en na het gesprek. Hij is voorstander van activiteiten met een doe-karakter.

Mijn mening:

Ik versta onder sociale weerbaarheid: eigen grenzen kunnen aangeven aan anderen en de grenzen van anderen kunnen respecteren. Dit kan er naar mijn mening voor zorgen dat kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan. Onder sociaal aanvaardbare manier versta ik een balans kunnen vinden tussen weerbaar zijn en verdraagzaam zijn in de omgang met anderen en het gebruik van de volgende vaardigheden in de omgang met anderen: het bewaken en beschermen van de eigen psychische en lichamelijke integriteit en het erkennen en respecteren van de psychische en lichamelijke integriteit van anderen.

De titel 'Wat geef ik, wat hou ik?' van de sociale vaardigheidstraining, die ik wil ontwikkelen slaat op sociale weerbaarheid (zie paragraaf 3.1). Ik wil in de training een combinatie van praat-oefeningen (bijvoorbeeld kringgesprekken, discussiegesprekken) en oefeningen met een doe-karakter laten terugkomen (zie paragraaf 3.2). Ik wil de aandacht van de kinderen tijdens de training trekken en vasthouden door plaatjes te zetten in het werkboek en verschillende werkvormen aan te bieden (zie paragraaf 3.2). Nu ik weet wat sociale weerbaarheid is wil ik te weten komen wat sociale vaardigheid is en wat een sociale vaardigheidstraining is.

4 Sociale vaardigheid en sociale vaardigheidstraining

In hoofdstuk 4 wil ik antwoord krijgen op de volgende vragen: 'Wat is sociale vaardigheid?' en 'Wat is een sociale vaardigheidstraining?'

In mijn probleemstelling (zie inleiding) beschrijf ik dat ik wil weten hoe ik een sociale vaardigheidstraining kan inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten. Wat ik onder sociale weerbaarheid versta heb ik in het voorgaande hoofdstuk beschreven. De antwoorden op de vragen die ik me in hoofdstuk 4 stel, kunnen mij helpen te weten te komen hoe ik een sociale vaardigheidstraining kan inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten.

4.1 Sociale vaardigheid

Onder sociale vaardigheid versta ik het kunnen hanteren van de codes in het sociale verkeer. Sociaal vaardig gedrag is naar mijn mening gedrag dat geaccepteerd wordt in de groep waarin men zich bevindt. Tussen kinderen gelden onderling andere codes dan tussen volwassenen. Dit zie ik om me heen als ik kijk naar kinderen en volwassenen. Voorbeeld: kinderen geven elkaar niet een hand, wanneer ze met elkaar kennis maken. Ze maken meestal ook geen kennis met elkaar door middel van een praatje, maar ze leren elkaar kennen door met elkaar te spelen. Als we de codes van de groep niet kennen of codes toepassen die in een bepaalde situatie niet passen, kunnen sociale problemen ontstaan. Voorbeeld: als we op vakantie gaan en we komen in een heel andere cultuur terecht, dan kennen we meestal niet de ter plaatse geldende sociale codes. Als wij Nederlanders in Frankrijk de weg vragen, lopen we kans om bot over te komen, doordat we niet weten volgens welke codes je daar iemand behoort aan te spreken. In een Arabische cultuur zijn de codes nog weer heel anders.

Sociale vaardigheden zie ik als werktuigen, een gereedschapskist vol waaruit we kunnen pakken wat we op een bepaald moment nodig hebben. Wanneer kinderen sociale taken kunnen uitvoeren, worden ze gewaardeerd door leeftijdgenoten en volwassenen, ze hebben vriendjes, voelen zich op hun gemak in sociale situaties en functioneren goed op school. Naar mijn mening is dat sociaal adequaat gedrag. Ze gaan dan op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om.

Daarvoor is naar mijn mening nodig dat de kinderen oefenen met de volgende vaardigheden: kunnen samenwerken (anderen helpen, delen), voor jezelf kunnen opkomen (durven vragen, druk van andere kinderen weerstaan), empathie kunnen tonen en jezelf kunnen beheersen. Daarvoor moet je denk ik iets weten over jezelf: wat je eigenschappen zijn, wat je kunt, wat je overeenkomsten en verschillen zijn met anderen. Je moet iets weten over innerlijke processen: gedachten, gevoelens, waarden, normen. Je moet iets weten over andere mensen: wat betekent het gedrag dat ik zie bij anderen. Je moet iets weten over sociale relaties: vriendschap, liefde en samenwerking. Al deze kennis kan naar mijn mening in de sociale vaardigheidstraining aan bod komen. Wel wil ik hierbij vermelden dat ik niet verwacht dat de kinderen al deze vaardigheden beheersen aan het einde van de training, dat is naar mijn idee geen haalbaar en realistisch doel. Kinderen uit groep 7 kunnen al deze vaardigheden niet eens beheersen denk ik. Dit is namelijk voor de meeste volwassen nog moeilijk, laat staan voor kinderen. Ik wil met de training bereiken dat de kinderen oefenen met de bovenstaande vaardigheden. Bovendien denk ik dat de kinderen d.m.v. de training informatie verkrijgen over de verschillende onderwerpen. Deze informatie kunnen ze gebruiken in de omgang met anderen.

4.2 Sociale vaardigheidstraining

"In de praktijk is sociale vaardigheidstraining een heel breed begrip. Afhankelijk van opleiding en achtergrond van de trainers bestaan er trainingen die heel erg aan de oppervlakte blijven, maar ook trainingen die gericht zijn op een indringende beïnvloeding van gedrag. Kinderen kunnen individuele belemmeringen hebben. De sociale vaardigheidstraining kan daarom ge-

zien worden als individuele therapie als in groepsverband. Sociale vaardigheidstraining beoogt het aanleren van sociale vaardigheden bij kinderen van wie gebleken is dat ze moeite hebben met sociaal contact en bij wie verstoringen optreden in de sociale ontwikkeling. Wanneer er op school iets gebeurt tussen kinderen, willen we een beroep kunnen doen op:

- 1 Het vermogen tot zelfreflectie: het kunnen begrijpen hoe de situatie is ontstaan en wat de gevolgen zijn. De eigen rol in de gebeurtenissen kunnen inschatten.*
- 2 Het vermogen om zich te kunnen verplaatsen in een ander. Wanneer een kind alleen nog maar vanuit eigen perspectief kan denken, zal het zich niet goed kunnen voorstellen hoe het bij de ander werkt en ook niet welk effect het eigen gedrag op de ander heeft.*
- 3 Morele ontwikkeling. Om te kunnen handelen naar wat goed en kwaad is, moet er inzicht zijn in de gevolgen van bepaald gedrag.*

Tijdens de sociale vaardigheidstraining stuiten we op beperkingen met betrekking tot de drie bovengenoemde gebieden. Voor sociale omgang met anderen is een zekere mate van objectief redelijk denken nodig, maar bij kinderen is het denken veelal nog subjectief en ik-gericht.” [25]

In bovenstaande literatuur lees ik dat een sociale vaardigheidstraining beoogt sociale vaardigheden aan te leren bij kinderen waarvan gebleken is dat ze moeite hebben met sociaal contact en bij wie verstoringen optreden in de sociale ontwikkeling. Ik denk dat de sociale vaardigheidstraining niet alleen voor zulke kinderen is. Ik denk dat de sociale vaardigheidstraining voor alle kinderen nuttig kan zijn. Voor kinderen die geen moeite hebben met sociaal contact kan de sociale vaardigheidstraining naar mijn mening gezien worden als preventie. Ik zie sociale vaardigheidstraining niet als therapie, maar als een training met als doel de kinderen te laten oefenen met sociale vaardigheden, zodat zij die vaardigheden kunnen gebruiken in de omgang met anderen en deze vaardigheden verder kunnen ontwikkelen in de toekomst.

Verder wil ik zelfreflectie en inlevingsvermogen in de training behandelen. Ik verwacht niet dat de kinderen na de training deze vaardigheden beheersen, ik verwacht van de kinderen dat ze oefenen met deze vaardigheden. In paragraaf 4.3 wil ik bekijken welke onderwerpen over het algemeen in andere sociale vaardigheidstrainingen voorkomen.

4.3 Sociale vaardigheidstrainingen in het algemeen

Tijdens mijn literatuuronderzoek las ik het volgende op een site:

”Bij verschillende sociale vaardigheidstrainingen in het algemeen komen een aantal onderwerpen naar voren:

1 Leren aan regels te houden:

Leren aan welke regels heb ik me als kind te houden: er worden afspraken gemaakt daarover. Wat zijn regels? Waarom zijn er regels?

2 Inzicht krijgen in de eigen problematiek:

Welke gevolgen heeft mijn gedrag en wat gebeurt er daarna?

Wat zal er gebeuren als ik het op een andere manier doe?

3 Activeren van het probleem oplossend vermogen:

Kinderen die niet een breed repertoire aan reactiemogelijkheden hebben, reageren steeds op dezelfde manier en komen steeds op dezelfde manier in de problemen.

[25] (Vergeer, 1998)

4 Het ombuigen van overtuigingen:

D.w.z. wennen aan een andere manier van denken. Ik denk: 'Ik schop je verrot'. Ik kan ook denken: 'Je krijgt me toch niet kwaad' of 'Ik weet dat ik moet oppassen, want ik maak me nu erg kwaad'.

5 Inzicht vergroten van wat anderen denken, voelen en willen. Leren waarnemen en herkennen van houdingen en gezichtsuitdrukkingen. Door middel van rollenspel leren wat de ander denkt en voelt.

6 Oorzaak – gevolg denken:

Wat gebeurde er? Wat voelde ik? Wat deed ik?

7 Kans op succes vergroten, door keuzes te maken:

Identiteit ontwikkelen wil ook zeggen: keuzes kunnen maken, voorkeuren durven tonen. Met wie wil ik spelen en met wie niet. Daar mag ik best voor uitkomen.

8 Werken vanuit het systeem:

Kinderen leren zichzelf kennen vanuit hun achtergrond. De manier van omgaan met ouders, broertjes en zusjes wordt besproken.

9 Werken rond thema's:

Zoals: mijn gevoelens, wat weet ik van mezelf, wat kan ik goed en wat niet, mijn omgeving, samen dingen doen, vriendjes hebben, rekening houden met elkaar, afwijzen of afgewezen worden, voor mezelf opkomen, verantwoordelijkheid, problemen oplossen, hoe verschillende gezichtspunten tot problemen kunnen leiden, gediscrimineerd worden, pesten, vriendschap of eenzaamheid, als ouders gaan scheiden, afscheid.

De thema's kunnen worden aangepast aan wat een groep nodig heeft." [26]

Het bovenstaande geeft aan wat de meeste sociale vaardigheidstrainingen over het algemeen behandelen. Sommige onderwerpen die hierboven genoemd worden wil ik laten terugkomen in de training die ik ga ontwikkelen, omdat zij in meerdere stukken literatuur (bijvoorbeeld ook in de literatuur van hoofdstuk 1, hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3) naar voren komen als belangrijke onderwerpen. Ook zijn er andere onderwerpen die ik in de training wil behandelen, omdat ik denk dat de kinderen deze onderwerpen in de omgang met anderen kunnen gebruiken. Een overzicht van de onderwerpen die ik wil behandelen tijdens de training volgt hieronder. Bij elk onderwerp beschrijf ik wat ik van de kinderen verwacht m.b.t. dat onderwerp.

- 1 Het nut van regels, normen en waarden (is benoemd in hoofdstuk 1 en hoofdstuk 4). Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen komen te weten wat regels, waarden en normen zijn en ze zien hier het nut van in. De kinderen denken na over wat zij zelf belangrijk vinden en ze komen te weten dat normen en waarden overal en voor iedereen anders kunnen zijn.
- 2 Oorzaak-gevolg denken (is benoemd in hoofdstuk 1 en hoofdstuk 4). Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen krijgen inzicht in oorzaak-gevolg denken en de kinderen komen tot inzicht dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie.
- 3 Inleven in de ander (is benoemd in hoofdstuk 1, hoofdstuk 2 en hoofdstuk 4). Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen oefenen met zich in te leven in een ander.

[26] (<http://www.members.lycos.nl/fenomeen3/id18.htm> (15-02-005))

- 4 Wie ben ik? + gezin (is benoemd in hoofdstuk 1, hoofdstuk 2, hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4). Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen leren zichzelf kennen (het vergroten van het zelfbewustzijn en het stimuleren van een positief zelfbeeld). De kinderen denken na over wie er belangrijk voor hun is en waarom.
- 5 Gevoelens (is benoemd in hoofdstuk 1, hoofdstuk 2, hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4). Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen leren verschillende emoties herkennen en ze denken na over hun eigen gevoelens.
- 6 Vriendschap en verliefdheid (is benoemd in hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2): Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen denken na over vriendschap en over hoe je vriendschap kunt uiten. De kinderen denken na over verliefdheid en over hoe je verliefdheid kunt uiten.
- 7 Verschillende culturen: omdat de training die ik ga ontwikkelen aangeboden zal worden op basisscholen waarop kinderen met verschillende culturen zich bevinden, is het naar mijn mening belangrijk om aandacht te besteden aan verschillende culturen (het belang van het onderwerp 'verschillende culturen' komt aan de orde in hoofdstuk 1 en hoofdstuk 5). Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen maken kennis met en komen meer te weten over verschillende culturen. De kinderen ontwikkelen respect voor verschillende culturen.
- 8 Communicatie: wanneer kinderen in contact treden met anderen willen ze wat overbrengen. Een boodschap komt niet altijd even duidelijk over. Ik denk dat het goed is de kinderen inzicht te geven in communicatie en de kinderen te laten oefenen met communiceren, omdat de kinderen communicatie gebruiken in de omgang met anderen. Dit verwacht ik van de kinderen: de kinderen komen meer te weten over communicatie, de kinderen oefenen met het benaderen van iemand en ze oefenen met zich voor te stellen aan iemand. De kinderen oefenen met het geven van hun mening en ze oefenen met hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen. Tijdens de bijeenkomsten communicatie wil ik de kinderen laten spelen met een kwartetspel. Het spel is gericht op communicatie. Tijdens het spel kunnen kinderen oppikken hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden.

Het denken van kinderen met de leeftijd 10/11 jaar is volgens Vergeer nog subjectief (zie paragraaf 4.2). Tijdens de training kan de trainer de kinderen erop wijzen, dat het inleven in anderen nodig is, omdat je anderen dan beter kunt begrijpen. Voorbeeld: gedurende de training aan kinderen vragen: "Hoe denk jij dat het voor hem is?" Dit kan ook door middel van een oefening die de kinderen stimuleert zich in te leven in een ander.

4.4 Samenvatting hoofdstuk 4

In hoofdstuk 4 heb ik antwoord gekregen op de volgende vragen: 'Wat is sociale vaardigheid?' en 'Wat is een sociale vaardigheidstraining?' Volgens Vergeer beoogt sociale vaardigheidstraining het aanleren van sociale vaardigheden bij kinderen, van wie gebleken is dat ze moeite hebben met sociaal contact en bij wie verstoringen optreden in de sociale ontwikkeling.

Vergeer noemt beperkingen tijdens de sociale vaardigheidstraining met betrekking tot drie gebieden (zie paragraaf 4.2).

Bij verschillende sociale vaardigheidstrainingen in het algemeen komen een aantal onderwerpen naar voren. (zie paragraaf 4.3)

Mijn mening:

Onder sociale vaardigheid versta ik het kunnen hanteren van de codes in het sociale verkeer. Sociale vaardigheden zie ik als werktuigen, een gereedschapskist vol waaruit we kunnen pakken wat we op een bepaald moment nodig hebben. Wanneer kinderen sociale taken kunnen uitvoeren worden ze gewaardeerd door de mensen om hun heen. Ze gaan dan naar mijn mening op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om. Om dat te kunnen moeten ze naar mijn mening oefenen met verschillende vaardigheden, ze moeten iets weten over zichzelf en ze moeten wat weten over andere mensen en sociale relaties. De sociale vaardigheidstraining is een training waarin met deze vaardigheden geoefend kan worden (zie paragraaf 4.1). Ik denk dat de sociale vaardigheidstraining voor alle kinderen nuttig kan zijn, voor kinderen die geen moeite hebben met sociaal contact kan de sociale vaardigheidstraining naar mijn mening gezien worden als preventie. Ik zie sociale vaardigheidstraining niet als therapie, maar als een training met als doel de kinderen te laten oefenen met sociale vaardigheden, zodat zij die vaardigheden kunnen gebruiken in de omgang met anderen en deze vaardigheden verder kunnen ontwikkelen in de toekomst (zie paragraaf 4.2).

Onderwerpen die ik in de training aan bod wil laten komen zijn: verschillende culturen, wie ben ik? + gezin, communicatie, gevoelens, inleven in de ander, het nut van regels, waarden en normen, oorzaak- gevolg denken en vriendschap en verliefdheid (zie paragraaf 4.3).

5 Aandachtspunten bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining

In hoofdstuk 5 wil ik antwoord geven op de volgende vraag: 'Met welke aandachtspunten moet ik rekening houden bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining?'. Door rekening te houden met aandachtspunten hoop ik te bereiken dat de training zo effectief mogelijk zal werken bij de kinderen. Bovendien geeft de vraag die ik mij hierboven stelde mede antwoord op de probleemstelling: ik wil weten hoe ik een sociale vaardigheidstraining kan inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten. Hoofdstuk 4 heeft mij antwoord gegeven op wat sociale vaardigheid is en wat een sociale vaardigheidstraining is. Nu ik dat weet, wil ik nog te weten komen wat aandachtspunten zijn bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining.

5.1 Cultuurverschillen

De cultuur van een kind kan invloed hebben op het doen en laten van het kind. Dit weet ik uit eigen ervaring en uit stage ervaring. Dit is naar mijn mening goed om te weten, omdat de trainer hier tijdens het aanbieden van de lessen dan rekening mee kan houden.

Voorbeeld: Ik ben zelf van Hindoestaanse afkomst. In mijn cultuur is het niet acceptabel om ouderen tegen te spreken, dit beschouwen de meeste Hindoestanen als brutaal gedrag. Dit kan het voor een kind moeilijk maken om zijn/haar eigen mening te geven. Op mijn stage plaatsen (op basisscholen en kinderdagverblijven) heb ik ook gemerkt dat de meeste kinderen met een andere culturele achtergrond niet snel hun mening geven en zich verlegen opstellen. Ik moest dan nadrukkelijk naar hun mening vragen om te weten te komen wat hun mening was. Het volgende citaat van Kayser maakt mijn voorbeelden duidelijker:

"In Nederland wordt een kind gezien als een individu met een eigen mening en keuzemogelijkheden. Daardoor is de vraag in hoeverre zij ouders of een leerkracht beschouwen als autoriteit of als iemand aan wie ze kritische vragen mogen stellen. In sommige landen wordt het sociale gedrag van het kind bepaald door gehoorzaamheid aan ouders en leerkrachten. Op school luister je naar de leerkracht en stel je je niet te kritisch op. Bij het aanleren van sociale vaardigheden is het daarom van belang om de status en de rol te onderkennen die het kind aan de leerkracht of de ouders toekent." [27]

Kayser maakt verder duidelijk dat non-verbale en verbale signalen van kinderen met verschillende culturele achtergronden niet hetzelfde hoeven te betekenen:

"In Nederland bestaat waardering voor het uiten van positieve en negatieve gedachten en gevoelens. We beschouwen dat als sociaal vaardig gedrag. We noemen dit een directe communicatiestijl. De indirecte communicatiestijl, refereert aan verbale boodschappen die de ware wensen en behoeften verhullend weergeven. De betekenis van de boodschap kan alleen begrepen worden binnen de context van de boodschap. Een antwoord als 'ja' en een glimlach erbij van een Indonesisch of Turks kind lijkt instemming te betekenen. In de praktijk betekent het echter niet meer dan 'Ik heb je gehoord'." [27]

Ik denk dat de trainer rekening moet houden met cultuurverschillen tijdens het aanbieden van de lessen. Dit denk ik omdat uit bovenstaande literatuur duidelijk is geworden dat verbale/non-verbale communicatie niet voor iedereen hetzelfde betekent. Bijvoorbeeld: een kind dat zijn/haar mening niet durft te geven vanwege zijn/haar culturele achtergrond, stimuleren zijn/haar mening te geven door bijvoorbeeld te zeggen dat het kind zijn /haar mening mag geven, zodat het kind mee kan praten met de andere kinderen. Het kind weet dan dat het tijdens de lessen juist gewaardeerd wordt om een mening te geven en dat het niet brutaal

[27] (Kayser, 1996)

overkomt.

Verder is het naar mijn mening belangrijk om duidelijk te vragen wat het kind bedoelt, zodat er geen verwarring in de communicatie kan ontstaan. Ook kan de trainer vragen of de kinderen wel begrepen hebben wat de bedoeling (van bijv. een oefening) is. Zo weet de trainer dat er geen miscommunicatie is ontstaan.

5.2 Behoeftte van scholen

In de vorige paragraaf is mij door de literatuur duidelijk geworden dat het belangrijk is om rekening te houden met cultuurverschillen in de communicatie met kinderen die verschillende culturele achtergronden hebben. In de komende paragraaf wil ik te weten komen waar basisscholen tegen aan lopen. Hier heb ik literatuur over gevonden. Ik heb ervoor gekozen om naar de behoefte van scholen op zoek te gaan, omdat ik wilde weten in hoeverre er behoefte is aan een sociale vaardigheidstraining. Dit wilde ik weten omdat ik zelf een sociale vaardigheidstraining wil ontwikkelen voor Stichting Welzijn Escamp.

Verder heb ik er bewust voor gekozen, om alleen literatuuronderzoek te verrichten. Ik kon bijvoorbeeld ook interviews op scholen met leerkrachten af nemen, maar dat heb ik niet gedaan, omdat ik verwacht dat iedere leerkracht een andere mening kan hebben over welke sociale vaardigheden kinderen moeten leren. Iedere leerkracht kan daar denk ik een andere kijk op hebben, want iedere leerkracht is anders. Bovendien heeft iedere leerkracht een andere klas en iedere klas kan andere behoefttes hebben. Ik zou het jammer vinden als ik me in mijn training alleen zou richten op wat ik van enkele leerkrachten heb gehoord. Daarom heb ik ervoor gekozen om op een creatieve manier de lessen aan te bieden. Met een creatieve manier bedoel ik dat ik verschillende onderwerpen in de training aan bod wil laten komen, zodat hopelijk iedere klas iets uit de training kan halen. Ik geef een voorbeeld om mijn gedachtegang te verduidelijken: Situatie 1: in klas A hebben de kinderen moeite met iets duidelijk maken aan een ander en ze hebben moeite met het geven van hun mening, deze klas heeft dan profijt van de bijeenkomsten 'communicatie'. In de training wil ik namelijk twee bijeenkomsten besteden aan het onderwerp 'communicatie'. Situatie 2: in klas B zitten veel kinderen met verschillende culturen, de kinderen weten weinig af van elkaars culturen, waardoor zij weinig begrip hebben voor elkaars culturen. Deze klas heeft dan vooral profijt van de bijeenkomsten 'verschillende culturen'. Ik wil in de training namelijk twee bijeenkomsten besteden aan het onderwerp 'verschillende culturen'. Zo zit er denk ik in de training die ik ga ontwikkelen voor iedere klas een onderwerp of meerdere onderwerpen in, waarvan een leerkracht kan vinden dat zijn/haar klas daar behoefte aan heeft.

Allereerst heb ik een rapport gelezen waarin het laatste onderzoek staat beschreven van Onderwijspanel Rotterdam. Het onderzoek werd verricht in opdracht van Dienst Stedelijk Onderwijs Rotterdam, naar kwaliteitszorg in het onderwijs (basisscholen). Zij deden onderzoek naar de sociale competentie op basisscholen. Hieronder zal ik een aantal gegevens uit dit onderzoek beschrijven. Dit geeft een beeld van de praktijk en de behoefte van basisscholen. Het onderzoek is gehouden in het jaar 2001. Er is onderzoek gedaan op 66 scholen, waarvan 61 basisscholen en 5 speciale basisscholen.

Het laatste onderzoek onder het Onderwijspanel Rotterdam, naar kwaliteitszorg in hetm Onderwijs, toont de toenemende belangstelling van scholen voor de ontwikkeling van sociale Competentie. Een ruime meerderheid van de scholen (82%) gaf toen aan doelen te hebben Gesteld voor sociaal-emotionele ontwikkeling.

De meerderheid van de activiteiten van de scholen is gericht op het bevorderen van sociale competentie van de leerlingen. Op achttien scholen vinden sociale vaardigheidstrainingen plaats voor de leerlingen. Daarnaast zijn er veel activiteiten gericht op het tegengaan van pesten en ongewenst gedrag in de vorm van het opstellen van regels. Scholen gaven aan grote behoefte te hebben aan activiteiten die gericht zijn op het stimuleren van de sociale competentie van leerlingen, omdat er sprake is van ongewenst gedrag. [28]

[28] ([http://www.regioplan.nl/zappengine/objects/OA-247.pdf\(14-2-2005\)](http://www.regioplan.nl/zappengine/objects/OA-247.pdf(14-2-2005)))

Ook op het internet heb ik literatuur gevonden waaruit blijkt dat de behoefte aan sociale vaardigheidstrainingen groot is. Het volgende lees ik op een site die bezig is trainingen aan te bieden aan scholen:

Veel leerlingen kampen met een tekort aan sociale vaardigheden. Dit komt soms tot uiting in onaangepast gedrag. Ook zijn er leerlingen die door een tekort aan sociale vaardigheden helemaal niet opvallen. Scholen bieden deze leerlingen steeds vaker een groepstraining sociale vaardigheden aan. [29]

Een andere site beschrijft dat sociale competentie tegenwoordig op de agenda van bijna iedere school staat. Redenen hiervoor zijn: leerkrachten komen bijna niet meer toe aan vaardigheden als lezen, schrijven en rekenen, omdat leerlingen ruzie maken of slecht kunnen samenwerken. Een andere reden volgens de scholen is de maatschappij die nieuwe eisen stelt aan haar burgers: ze verwacht dat burgers zelfstandig en mondig zijn. Scholen denken hierop in te kunnen spelen door steeds meer werkvormen toe te passen die initiatief en zelfstandigheid vragen van de leerlingen, en volgens de scholen dus een groter beroep doen op hun sociale competentie. [30]

Weer een andere site beschrijft dat het bevorderen van de sociale competentie vaak als doel heeft probleemgedrag te voorkomen. Leerlingen worden steeds meer geacht te kunnen samenwerken, afspraken te maken en zich aan de afspraken te houden. Hiervoor zijn sociale vaardigheden nodig. [31]

Het volgende citaat geeft aan dat in het onderwijs de belangstelling voor sociale en emotionele vaardigheden toeneemt.

“ Vaardigheden als zelfvertrouwen, doordacht beslissingen nemen, luisteren, jezelf uiten en van je fouten leren zijn onmisbaar voor het optimaal functioneren van kinderen en het ontwikkelen van hun talenten. Ook bestrijden deze vaardigheden probleemgedrag en werken ze preventief bij ongewenst gedrag. In het onderwijs neemt de belangstelling voor sociale en emotionele vaardigheden dan ook sterk toe.” [32]

Na het lezen van de verschillende bronnen ben ik te weten gekomen dat de behoefte aan sociale vaardigheidstrainingen groot is. Hierdoor weet ik dat het nuttig is een sociale vaardigheidstraining te ontwikkelen. Het is mij duidelijk geworden aan welke vaardigheden scholen behoefte hebben, deze zijn hierboven in de literatuur benoemd. Hier kan ik tijdens het ontwikkelen van de sociale vaardigheidstraining rekening mee houden.

5.3 Aandachtspunten voor Sociale vaardigheidstrainers tijdens de lessen:

Aandachtspunten worden benoemd in het boek "Beter omgaan met kinderen" geschreven door Gordon (1979).

Een paar punten uit dit boek beschrijf ik hieronder:

- 1 Goed luisteren: wat we denken te horen is niet altijd hetzelfde als wat de leerling probeert te zeggen. Problemen hebben voorrang. Kinderen kunnen geheel in beslag genomen worden door de problemen die ze thuis of op school ervaren. Ze zijn dan niet goed in staat om te luisteren naar anderen en nieuwe informatie in

[29] ([http://www.orthoconsult.nl/trainingenbottom-05.html#top\(14-2-2005\)](http://www.orthoconsult.nl/trainingenbottom-05.html#top(14-2-2005)))

[30] (http://www.cedgroep.nl/upload/documents/PI/scol_brochure.pdf (15-02-005))

[31] (<http://www.regioplan.nl/zappengine/objects/OA-247.pdf> (15-02-2005))

[32] (http://www.expertis.nl/homepage_new.htm (15-02-2005))

zich op te nemen. Voorbeeld: een kind dat thuis juist een ruzie heeft meege-maakt, zal niet erg goed te motiveren zijn voor een oefening waarbij het leuke en aardige dingen moet zeggen tegen het kind dat naast hem zit.

- 2 Door actief te luisteren stelt de trainer de leerling in staat zijn eigen oplossingen te vinden. Door actief te luisteren ontwikkelt hij het verantwoordelijkheidsgevoel en het zelfvertrouwen van de kinderen, omdat ze dan ervaren dat ze zelf al heel veel kunnen en heel veel weten en zelf in staat zijn op oplossingen te bedenken.
- 3 De kinderen actief houden. Een kind dat zich zit te vervelen leert niet. [33]

Ik ben het met de schrijver eens dat het goed is je er bewust van te zijn dat er kinderen zijn die om voor wat voor reden dan ook niet in staat zijn optimaal mee te doen met de les. Ik raad de trainer dan ook aan, om voordat de les begint, te vragen aan de leerkracht of er zaken zijn waar hij van moet weten, zodat hij er tijdens de les rekening mee kan houden. Verder ben ik van mening dat de trainer door actief te luisteren naar het kind hiermee aan het kind aangeeft, dat hij interesse heeft in wat het kind verteld. Ik denk dat dit het kind een zelf-verzekerd gevoel kan geven.

Ook denk ik dat afwisselende lessen (verschillende werkvormen) meer effect hebben. Dit zorgt er naar mijn mening voor dat de trainer de aandacht van de kinderen kan vasthouden. Voorbeeld: als ik iets aan het uitleggen was aan de klas en de kinderen langere tijd alleen maar aan het luisteren waren naar mij, dan merkte ik dat veel kinderen zich op een gegeven moment gingen vervelen. Dit zag ik aan het volgende gedrag van de kinderen: sommige kinderen hingen over de tafel heen, anderen gingen stiekem briefjes aan elkaar doorgeven en weer andere kinderen keken steeds naar buiten. Ik vroeg toen waarom zij dit deden. De meerderheid van de klas zei, dat ze het saai vonden om alleen maar te luisteren. Ze gaven aan graag ook iets anders te willen doen in de les.

In de literatuur van de schrijver Traas komt ook een aandachtspunt naar voren. Hij schrijft dat veel opvoeders zich zorgen maken over de toenemende agressie onder kinderen. Hij schrijft in zijn boek dat hij van mening is dat de sommige mensen 'normaal gedrag' van kinderen bestempelen als 'agressief gedrag'. Volgens hem is het normaal dat niet alle kinderen altijd even rustig, lief en aardig zijn. Volgens hem hoeven opvoeders zich niet druk te maken. Hij geeft als reden dat in deze tijd de mensen dicht op elkaar leven, hierdoor valt volgens hem het minder prettige gedrag van kinderen meer op, dan in een samenleving waar volwassenen en kinderen meer gescheiden zijn. [34]

Ik ben het niet eens met Traas. Ik denk dat het goed is van scholen en verzorgers om actie te ondernemen, omdat dit mogelijk het toenemen van agressie kan voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbieden van sociale vaardigheidstrainingen aan kinderen. Ik denk dat kinderen door een sociale vaardigheidstraining bijvoorbeeld te weten kunnen komen dat er andere manieren zijn om met elkaar om te gaan en dat er andere manieren zijn om conflicten op te lossen. Ik denk dat scholen/verzorgers zelf goed kunnen inschatten of er sprake is van 'normaal' of 'agressief' gedrag.

5.4 Samenvatting hoofdstuk 5

In hoofdstuk 5 heb ik antwoord gekregen op de vraag 'Met welke aandachtspunten moet ik rekening houden bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining?' In de literatuur van hoofdstuk 5 komt het volgende naar voren: Sommige kinderen met een andere cultuur zullen minder snel of niet hun mening geven, omdat dit in sommige culturen niet gebruikelijk

[33] (Gordon, 1979)

[34] (Traas, 1995)

is (zie paragraaf 5.1). Non-verbale en verbale communicatie kan per cultuur een andere betekenis hebben. Door verschillende bronnen uit de literatuur is duidelijk geworden dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen (zie paragraaf 5.2). Gordon noemt aandachtspunten voor tijdens de lessen (zie paragraaf 5.3). Volgens Traas hoeven verzorgers zich geen zorgen te maken over de toenemende agressie (zie paragraaf 5.3).

Mijn mening:

Ik ben van mening dat de cultuur van een kind invloed kan hebben op het doen en laten van het kind. Voorbeeld: in sommige culturen is het niet gebruikelijk om ouderen tegen te spreken. De trainer dient zich naar mijn mening hier bewust van te zijn, zodat hij hier op kan inspelen tijdens de les. Ik denk dat de trainer rekening moet houden met cultuurverschillen tijdens de training. Dit denk ik omdat in paragraaf 5.1 duidelijk is geworden dat verbale/non-verbale communicatie niet voor iedereen hetzelfde betekent. Verder is het naar mijn mening belangrijk om duidelijk te vragen wat het kind bedoelt, zodat er geen verwarring in de communicatie kan ontstaan. Na het lezen van de verschillende bronnen ben ik te weten gekomen dat de behoefte aan sociale vaardigheidstrainingen groot is. Hierdoor weet ik dat het nuttig is een sociale vaardigheidstraining te ontwikkelen.

Ik raad de trainer aan, om voordat de les begint, te vragen aan de leerkracht of er zaken zijn waar hij van moet weten, zodat hij er tijdens de bijeenkomst rekening mee kan houden. Verder ben ik van mening dat de trainer door actief te luisteren naar het kind hiermee aan het kind aangeeft dat hij interesse heeft in wat het kind zegt, dit kan het kind een zelfverzekerd gevoel kan geven. Ik kies ervoor om af te wisselen tijdens de training die ik ga ontwikkelen (gebruik maken van verschillende werkvormen).

6 Analyse, conclusies, het stappenplan en de evaluatie

In dit hoofdstuk wil ik antwoord krijgen op de volgende vragen: “Welke informatie heb ik gevonden en wat is mijn mening hierover?” “Heb ik antwoord gekregen op de deelvragen?” “Heb ik antwoord gekregen op de probleemstelling?” “Welke conclusies kan ik trekken?” “Tot welk stappenplan brengt dit mij?”

6.1 Analyse

In hoofdstuk 1 wilde ik antwoord krijgen op de volgende vraag: “Wat is de sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep?” Dit wilde ik weten om inzicht te krijgen in de doelgroep. De anonieme schrijver gaf aan dat de sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep uit zes aspecten bestaat, namelijk: zelfvertrouwen en weerbaarheid, omgaan met gevoelens, inleven in een ander, omgaan met waarden en normen, omgaan met conflicten en omgaan met relaties en seksualiteit. Deze aspecten hangen in de praktijk op de volgende manier met elkaar samen: het kind vormt een eigen identiteit en sociale competentie. Om een eigen identiteit en sociale competentie te kunnen vormen heeft het kind de bovenstaande aspecten nodig. [2]

Ik ben van mening dat het goed is de sociaal emotionele ontwikkeling te stimuleren, omdat dan (denk ik) mogelijk voorkomen kan worden dat kinderen met belemmeringen in hun sociaal emotionele ontwikkeling te maken krijgen.

Als ik wil weten hoe ik een sociale vaardigheidstraining kan inzetten (probleemstelling) is het niet alleen belangrijk te weten hoe de sociaal emotionele ontwikkeling verloopt, maar ook om te weten wat de belevingswereld van de doelgroep is. De training moet namelijk wel aansluiten bij de doelgroep. Daarom wilde ik in hoofdstuk 2 antwoord krijgen op de vraag: “Wat is de belevingswereld van de doelgroep?” De visies van drie schrijvers kwamen aan de orde. De anonieme schrijver gaf het volgende aan: in deze periode sprake van emotionele instabiliteit en verminderd zelfvertrouwen. Daarom is extra aandacht gewenst voor het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens (zie paragraaf 2.1). [18]

Verhulst noemde het volgende: de schoolleeftijd is belangrijk voor de socialisatie van de kinderen, vriendschappen gaan een steeds grotere rol spelen. Kinderen hebben op deze leeftijd moeite met het inleven in een ander. Kinderen kunnen te maken krijgen met minderwaardigheidsgevoelens of schaamte (zie paragraaf 2.1). [20]

Ploeg stelde dat de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling worden gestimuleerd dankzij de motorische ontwikkeling (zie paragraaf 2.2). [21]

Ik denk dat er inderdaad kinderen kunnen zijn die eerder de puberteit binnenstappen. Hierdoor zijn er grote verschillen te zien in groep 7. Dit weet ik uit eigen stage-ervaringen en dit heb ik gezien bij mijn nichtjes en neefjes die 10/11 jaar oud zijn. Daarom denk ik dat extra aandacht gewenst is voor het zelfbeeld en het omgaan met gevoelens. Zelfbeeld en gevoelens komen overigens in hoofdstuk 1 ook voor, als aspecten van de sociaal emotionele ontwikkeling. Dit geeft mij aan dat aandacht besteden aan deze onderwerpen nodig is.

Ik ben het met Verhulst eens dat vriendschappen op deze leeftijd een rol gaan spelen, dit komt denk ik doordat kinderen van deze leeftijd meer samen willen doen (bron: stage-ervaring). Ik denk dat hetgeen Ploeg stelt (zie paragraaf 2.2) wel waar kan zijn, ik snap zijn gedachtegang dus, maar ik denk dat het stimuleren van de motorische ontwikkeling niet de enige mogelijkheid is om de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling te stimuleren.

Ik denk dat dit ook op andere manieren kan, bijvoorbeeld door de kinderen aan de hand van een verhaal ergens inzicht in te geven of door andere opdrachten, zoals het invullen en bespreken van een werkblad, een discussiegesprek, een kringgesprek, een rollenspel of een samenwerkingsopdracht. Ik kies ervoor om deze werkvormen in de training te gebruiken. Door deze werkvormen te gebruiken doen de kinderen denk ik ook ervaringen op, die ze in volgende situaties kunnen gebruiken. Dit kan naar mijn mening ook het denken en leren stimuleren. Bovendien zorgt het gebruik van deze verschillende werkvormen voor afwisseling tijdens de training. Een andere reden waarom ik ervoor kies om deze werkvormen in de training te gebruiken, is omdat Stichting Welzijn Escamp heeft aangegeven deze werkvormen

(en andere werkvormen, zoals het maken van een collage, het maken van foto's), in de training te willen terugzien.

In de doelstelling geef ik aan dat ik de sociale weerbaarheid wil vergroten, zodat de kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan. Ik moet dan wel weten wat sociale weerbaarheid is en wat ik bedoel met sociaal aanvaardbare manier. Daar wilde ik in hoofdstuk 3 antwoord op krijgen. Volgens Frits Prior gaat het bij sociale weerbaarheid om een samenspel van drie componenten die met elkaar in balans moeten zijn (zie paragraaf 3.1). Verder is Frits Prior van mening dat praten over sociaal gedrag weinig invloed heeft op daadwerkelijk gedrag buiten en na het gesprek. Hij is voorstander van activiteiten met een doe-karakter. [24]

Ik versta onder sociale weerbaarheid: eigen grenzen kunnen aangeven aan anderen en de grenzen van anderen kunnen respecteren. Dit kan er naar mijn mening voor zorgen dat kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan. Onder sociaal aanvaardbare manier versta ik een balans kunnen vinden tussen weerbaar zijn en verdraagzaam zijn in de omgang met anderen en het gebruik van de volgende vaardigheden in de omgang met anderen: het bewaken en beschermen van de eigen psychische en lichamelijke integriteit en het erkennen en respecteren van de psychische en lichamelijke integriteit van anderen.

De titel 'Wat geef ik, wat hou ik?' van de sociale vaardigheidstraining, die ik wil ontwikkelen slaat op sociale weerbaarheid (zie paragraaf 3.1). Ik wil in de training een combinatie van praat oefeningen (bijvoorbeeld kringgesprekken, discussiegesprekken) en oefeningen met een doe-karakter laten terugkomen (zie paragraaf 3.2). Ik wil de aandacht van de kinderen tijdens de training trekken en vasthouden door plaatjes te zetten in het werkboek en verschillende werkvormen aan te bieden (zie paragraaf 3.2).

Om een sociale vaardigheidstraining te kunnen inzetten, met als doel het vergroten van de sociale weerbaarheid, moet ik weten wat sociale vaardigheid is en wat een sociale vaardigheidstraining is. Op deze vragen wilde ik in hoofdstuk 4 antwoord krijgen.

Onder sociale vaardigheid versta ik het kunnen hanteren van de codes in het sociale verkeer. Sociale vaardigheden zie ik als werktuigen, een gereedschapskist vol waaruit we kunnen pakken wat we op een bepaald moment nodig hebben. Wanneer kinderen sociale taken kunnen uitvoeren worden ze gewaardeerd door de mensen om hun heen. Ze gaan dan naar mijn mening op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om. Om dat te kunnen moeten ze naar mijn mening oefenen met verschillende vaardigheden, ze moeten iets weten over zichzelf en ze moeten wat weten over andere mensen en sociale relaties. De sociale vaardigheidstraining is een training waarin met deze vaardigheden geoefend kan worden (zie paragraaf 4.1).

Ik denk dat de sociale vaardigheidstraining voor alle kinderen nuttig kan zijn, voor kinderen die geen moeite hebben met sociaal contact kan de sociale vaardigheidstraining naar mijn mening gezien worden als preventie. Ik zie sociale vaardigheidstraining niet als therapie, maar als een training met als doel de kinderen te laten oefenen met sociale vaardigheden, zodat zij die vaardigheden kunnen gebruiken in de omgang met anderen en deze vaardigheden verder kunnen ontwikkelen in de toekomst (zie paragraaf 4.2). Onderwerpen die ik in de training aan bod wil laten komen zijn: verschillende culturen, wie ben ik? + gezin, communicatie, gevoelens, inleven in de ander, het nut van regels, waarden en normen, oorzaak-gevolg denken en vriendschap en verliefdheid (zie paragraaf 4.3). Volgens Vergeer beoogt sociale vaardigheidstraining het aanleren van sociale vaardigheden bij kinderen, van wie gebleken is dat ze moeite hebben met sociaal contact en bij wie verstoringen optreden in de sociale ontwikkeling. Vergeer noemt beperkingen tijdens de sociale vaardigheidstraining met betrekking tot drie gebieden (zie paragraaf 4.2). Bij verschillende sociale vaardigheidstrainingen in het algemeen komen een aantal onderwerpen naar voren. (zie paragraaf 4.3)

Ik denk dat ik bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining mogelijk rekening moet houden met aandachtspunten. In hoofdstuk 5 wilde ik daarom antwoord krijgen op de vraag: "Met welke aandachtspunten moet ik rekening houden bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining? Sommige kinderen met een andere cultuur zullen minder snel of

niet hun mening geven, omdat dit in sommige culturen niet gebruikelijk is. [27] Non-verbale en verbale communicatie kan per cultuur een andere betekenis hebben. [27] Door verschillende bronnen uit de literatuur is duidelijk geworden dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen (zie paragraaf 5.2). [28] [31] Ik raad de trainer aan, om voordat de les begint, te vragen aan de leerkracht of er zaken zijn waar hij van moet weten, zodat hij er tijdens de les rekening mee kan houden. Verder ben ik van mening dat de trainer door actief te luisteren naar het kind hiermee aan het kind aangeeft dat hij interesse heeft in wat het kind zegt. Dit kan het kind een zelfverzekerd gevoel kan geven.

6.2 Conclusies

In deze paragraaf wil ik bekijken of ik antwoord gekregen heb op mijn deelvragen en op mijn probleemstelling. De deelvragen waren als volgt:

1. Wat is sociaal emotionele ontwikkeling?
2. Wat is de belevingswereld van mijn doelgroep (kinderen uit groep 7 van het basisonderwijs met de leeftijd 10/11 jaar)?
3. Wat is sociale weerbaarheid?
4. Wat versta ik onder sociale vaardigheid en wat is een sociale vaardigheidstraining?
5. Wat zijn aandachtspunten bij het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining?

De antwoorden die ik op de deelvragen gevonden heb zijn als volgt:

Deelvraag 1: de sociaal emotionele ontwikkeling van de doelgroep bestaat uit zes aspecten, namelijk, zelfvertrouwen en weerbaarheid, omgaan met gevoelens, inleven in een ander, omgaan met waarden en normen, omgaan met conflicten en omgaan met relaties en seksualiteit. Deze aspecten hangen in de praktijk met elkaar samen (zie hoofdstuk 1).

Deelvraag 2: er zijn meerdere aspecten die op de leeftijd 10/11 jaar een rol gaan spelen in de belevingswereld van de kinderen (zie hoofdstuk 2). Aandacht voor het zelfbeeld, zelfvertrouwen en omgaan met gevoelens worden meerdere keren genoemd als aspecten die aandacht moeten krijgen op de leeftijd 10/11 jaar.

Deelvraag 3: eigen grenzen kunnen aangeven aan anderen en de grenzen van anderen kunnen respecteren. Dit kan er naar mijn mening voor zorgen dat kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar om kunnen gaan.

Deelvraag 4: onder sociale vaardigheid versta ik het kunnen hanteren van de codes in het sociale verkeer. Een sociale vaardigheidstraining is een training met als doel de kinderen te laten oefenen met sociale vaardigheden, zodat zij die vaardigheden kunnen gebruiken in de omgang met anderen en deze vaardigheden verder kunnen ontwikkelen in de toekomst (zie paragraaf 4.2). Deelvraag 5: het is nuttig rekening te houden met de volgende aandachtspunten: cultuurverschillen, de behoefte van scholen en de aandachtspunten die Gordon noemt (zie hoofdstuk 5) voor tijdens de lessen. Ik heb dus antwoord gekregen op mijn deelvragen. Nu wil ik kijken of in antwoord heb gekregen op mijn probleemstelling.

De probleemstelling was " hoe kan ik een sociale vaardigheidstraining inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten?" Ik weet nu wat een sociale vaardigheidstraining is, namelijk: een training met als doel de kinderen te laten oefenen met sociale vaardigheden, zodat zij die vaardigheden kunnen gebruiken in de omgang met anderen en deze vaardigheden verder kunnen ontwikkelen in de toekomst. Ook weet ik nu wat sociale weerbaarheid is, namelijk: eigen grenzen kunnen aangeven aan anderen en de grenzen van anderen kunnen respecteren. Verder weet ik hoe ik een sociale vaardigheidstraining kan inzetten om de sociale weerbaarheid te vergroten, namelijk door de volgende onderwerpen te behandelen tijdens de training: verschillende culturen, wie ben ik? + gezin, communicatie, gevoelens, inleven in de ander, het nut van regels, waarden en normen, oorzaak- gevolg denken en vriendschap en verliefdheid (zie paragraaf 4.3). Verder weet ik met welke aandachtspunten rekening gehouden moet worden, namelijk: sommige kinderen met een andere cultuur zullen minder snel of niet hun mening geven, omdat dit in sommige culturen niet gebruikelijk is, non-verbale en verbale communicatie kan per cultuur een andere betekenis hebben, scholen

hebben behoefte aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, actief luisteren naar de kinderen kan de kinderen een zelfverzekerd gevoel geven, de trainer kan voor de bijeenkomst aan de leerkracht vragen waar hij rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst. Tot slot weet ik uit welke aspecten de sociaal emotionele ontwikkeling bestaat (zie van de doelgroep is (zie hoofdstuk 2). Dit wil zeggen hoofdstuk 1) en wat de belevingswereld dat ik antwoord heb gekregen op mijn probleemstelling.

Dit brengt mij tot de volgende conclusies:

1. In de training moeten de volgende onderwerpen aan bod komen: verschillende culturen, wie ben ik? + gezin, communicatie, gevoelens, inleven in de ander, het nut van regels, waarden en normen, oorzaak- gevolg denken en vriendschap en verliefdheid (zie paragraaf 4.3).
2. De eerste bijeenkomst van de training is een introductiebijeenkomst + een kennismakingsbijeenkomst. De kinderen krijgen dan een werkboek van de trainer. De laatste bijeenkomst is een evaluatiebijeenkomst en de kinderen krijgen dan een diploma.
3. Bij elke bijeenkomst staan aandachtspunten voor de trainer, aandachtspunten zijn: kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, stimuleren hun mening te geven, goed uitmaken wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn, weten dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag, voor de les met de leerkracht bespreken of er zaken zijn waar de trainer rekening mee moet houden tijdens de les, actief luisteren naar het kind door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
4. Bij elke bijeenkomst staat een tijdsindeling, de werkvormen die gebruikt worden, de oefeningen die aan bod komen en de doelstellingen voor de trainer en de kinderen (dit heb ik afgesproken met Stichting Welzijn Escamp).
5. Bij elke bijeenkomst staat aangegeven welke materialen gebruikt worden, ik heb met Stichting welzijn Escamp afgesproken dat ik de materialen die voor de training nodig zijn koop en dat ik deze materialen in de leskist doe.
6. De training bestaat uit 15 bijeenkomsten van 60 minuten (bepaald door Stichting Welzijn Escamp). Elke week is er een les.
7. De trainer gebruikt tijdens de bijeenkomsten positieve stimulans, hiermee bedoel ik het positief bekrachtigen van goed gedrag.
8. Tijdens de bijeenkomsten wordt gewerkt aan het vergroten van de sociale weerbaarheid.
9. Ik kom tot de volgende indeling van de training: de bijeenkomsten beginnen met minder 'zware' onderwerpen, wat verderop in de training komen 'zwaardere' onderwerpen aan bod. Hier moet rekening mee gehouden worden, omdat er eerst vertrouwen moet ontstaan tussen de trainer en de klas. De indeling ziet er als volgt uit:
Bijeenkomst 1: Introductie van de training + kennismakingsbijeenkomst
Bijeenkomst 2 en 3: Verschillende culturen
Bijeenkomst 4 en 5: Wie ben ik? + gezin
Bijeenkomst 6 en 7: Communicatie
Bijeenkomst 8 en 9: Gevoelens
Bijeenkomst 10: Inleven in de ander
Bijeenkomst 11 en 12: Het nut van regels, waarden en normen
Bijeenkomst 13: Oorzaak - gevolg denken
Bijeenkomst 14: Vriendschap en verliefdheid
Bijeenkomst 15: Evaluatieles en diploma-uitreiking
10. De volgende werkvormen worden gebruikt in de training: discussiegesprekken, collage maken, foto's maken, interviewen, werkbladen invullen, rollenspel, kwartet, verhalen luisteren en lezen, observatieopdracht en een quiz (dit heb ik afgesproken met Stichting Welzijn Escamp).

6.3 Het stappenplan

De bovenstaande conclusies brengen mij tot de volgende stappen in het stappenplan:

Stap 1: het maken van een inleiding voor de training, zodat de trainer van Stichting Welzijn Escamp een beeld krijgt van de training.

Stap 2: het bedenken/opzetten van de 15 bijeenkomsten, daarna het bespreken van de bijeenkomsten met de opdrachtgeefster.

Stap 3: het maken van een werkboek voor de kinderen. Ik heb zelf besloten een werkboek erbij te maken, omdat ik dat praktisch vind.

Stap 4: het verzamelen van materialen die gebruikt moeten worden tijdens de lessen.

Stap 5: het formuleren van aandachtspunten voor de trainer bij elke les.

Stap 6: het kopen van een leskist, Stichting Welzijn Escamp heeft aangegeven dat dit een curverbox moet zijn met een deksel. De curverbox moet zo groot zijn dat alle materialen erin passen.

Stap 7: het overleggen over de kosten van de materialen voor de bijeenkomsten met de opdrachtgeefster. De volgende materialen moet ik kopen: het boek 'Wat geloven zij?' voor de bijeenkomsten cultuurverschillen en het kwartetspel 'De coole kikker' voor de bijeenkomsten communicatie.

Stap 8: het samenstellen van de leskist. Stichting Welzijn Escamp wilt het volgende in de leskist hebben: de handleiding voor de trainer, het werkboek voor de kinderen en de materialen die nodig zijn voor de bijeenkomsten. Alleen spullen als lijmpotjes, kleurpotloden en scharen hoef ik niet te kopen, omdat Stichting Welzijn Escamp deze materialen zelf wil kopen.

Nu ga ik bekijken hoe ik mijn doelstelling wil bereiken.

Mijn doelstelling is als volgt: de training is gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn, zodat de kinderen van groep 7 op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar kunnen omgaan. Ik wil mijn doelstelling bereiken door middel van het stappenplan. In de evaluatie die ik na het ontwikkelen van het product zal schrijven, geef ik aan of ik mijn doelstelling bereikt heb en ik evalueer het product.

Ik wil dit doen door antwoord te geven op de volgende vragen:

- Heb ik mijn doelstelling bereikt?
- Heb ik de in paragraaf 6.2 gemaakte indeling van de bijeenkomsten aangehouden?
- Heb ik de doelstellingen van de bijeenkomsten aangegeven?
- Heb ik de tijdsindeling van de bijeenkomsten en de te gebruiken materialen beschreven?
- Is de vormgeving van het product verzorgd en adequaat?
- Zit alles in de leskist waar Stichting Welzijn Escamp om heeft gevraagd?

7 Evaluatie

In dit hoofdstuk evalueer ik of ik de doelstelling heb behaald en ik evalueer het product. Dit wil ik doen door antwoord te geven op de volgende vragen:

Heb ik mijn doelstelling bereikt?

Ik kan nu nog niet zeggen of de doelstelling behaald is. Ik weet pas of de doelstelling behaald is, als de training meerdere keren is uitgevoerd. Wel kan ik zeggen dat ik denk een middel te hebben ontwikkelt, waarmee de doelstelling behaald kan worden.

Heb ik de in paragraaf 6.2 gemaakte indeling van de bijeenkomsten aangehouden?

Bij het ontwikkelen van het product heb ik de in paragraaf 6.2 gemaakte indeling van de bijeenkomsten aangehouden. Dit leek mij de meest geschikte indeling, omdat in de training dan eerst de 'minder zware' onderwerpen aan bod komen en daarna de wat 'zwaardere' onderwerpen. Hier moet rekening mee gehouden worden, omdat er eerst vertrouwen moet ontstaan tussen de trainer en de klas.

Heb ik de doelstellingen van de bijeenkomsten aangegeven?

In de training staan bij elke bijeenkomst de doelstellingen voor de trainer en de doelstellingen voor de kinderen. Ook staat bij elke oefening wat het doel van die oefening is.

Heb ik de tijdsindeling van de bijeenkomsten en de te gebruiken materialen beschreven?

Ik heb bij elke bijeenkomst een tijdsindeling gemaakt, zo weet de trainer hoeveel tijd hij heeft voor elk onderdeel. Ook heb ik bij de oefeningen een tijdsindeling gemaakt, de oefeningen bestaan namelijk iedere keer uit een 'uitvoeringsgedeelte' en een 'nabesprekingsgedeelte'. Ook heb ik bij elke bijeenkomst beschreven welke materialen voor die bijeenkomst nodig zijn. Op deze manier heeft de trainer een duidelijk overzicht over wat hij nodig heeft.

Is de vormgeving van het product verzorgd en adequaat?

De vormgeving is verzorgd en adequaat, elke bijeenkomst staat volgens dezelfde structuur beschreven, namelijk: het onderwerp van de bijeenkomst, de inleiding, leerdoelen voor de kinderen, de doelstellingen voor de trainer, aandachtspunten voor de trainer, materialen, overzicht van de oefeningen, tijdsduur van de bijeenkomst, de oefeningen, de 'thuisklus' en de afronding. Op deze manier kan de trainer de informatie makkelijk terugvinden.

Zit alles in de leskist waar Stichting Welzijn Escamp om heeft gevraagd?

In de leskist zit alles waar Stichting Welzijn Escamp om heeft gevraagd, namelijk: de handleiding voor de trainer en de bijbehorende materialen. Alleen materialen als scharen, kleurpotloden en lijmpotjes zitten er niet in, omdat Stichting Welzijn Escamp deze zelf wilt kopen. Verder zit alles in een curverbox, zoals Stichting Welzijn Escamp wilde, dat is de leskist. Ik heb er zelf een werkboek bij gemaakt voor de kinderen, omdat ik dat praktisch vind. De kinderen kunnen het werkboek dan zelf bewaren en ze kunnen hierin werkbladen invullen, andere opdrachten maken en de verhalen die tijdens de bijeenkomsten gebruikt worden kunnen ze hierin nog eens nalezen. De trainer gebruikt de handleiding in combinatie met het werkboek, in het werkboek kan hij de verhalen terugvinden die hij moet voorlezen tijdens de bijeenkomsten. Ook geef ik de kinderen een diploma tijdens de laatste bijeenkomst, zodat ze het gevoel krijgen dat ze trots op zichzelf kunnen zijn.

Het product is geworden, zoals ik wilde. Stichting Welzijn Escamp heeft aangegeven dat zij het product goedkeuren (zie bijlage). Verder wil ik vermelden dat tijdens mijn afstudeerproject de naam van Stichting Welzijn Escamp is veranderd, Stichting Welzijn Escamp heet voortaan Stichting MOOI Escamp.

Literatuurlijst

Boeken:

1. Gordon, T., *Beter omgaan met kinderen*, Amsterdam, Elsevier Ned. B. V., 1979.
2. Hoogland, W., R. Dik, *Rapport over rapporteren*, Groningen/Houten, Wolters-Noordhoff, 2002.
3. Kayser, D., *Interculturele sociale vaardigheden op de basisschool. Basisboek voor leerkrachten en hulpverleners*, Utrecht, De Tijdstroom, 1996.
4. Looy, F., *Lekker naar school: handreiking bij de bevordering van de geestelijk en sociale gezondheid in de kleutergroep en het basisonderwijs*, Enschede, SLO, 1983.
5. Ploeg, van der, J., *Had me dat eerder verteld*, Utrecht, SWP, 1998.
6. Traas, M., *Opvoeding in verandering, een veranderende maatschappij en de opvoeding van jongeren*, Nijkerk, Intro, 1992.
7. Verhulst, F., *De ontwikkeling van het kind*, Assen, Van Gorcum & Comp. b.v., 1991.

Artikel:

1. Vergeer, M.M., Peetsma T. (1998), Sociale vaardigheid: opkomen voor jezelf en oog voor anderen, *Didaktief en School Vakblad voor het onderwijs* 28, 5, 30-31.

Internet:

[1](http://www.cps.nl/engine.php?Cmd=see&P_site=589&P_self=1174&PMax=&PSkip=&Worhohled=1&PHPSESSID=403a949f9e60c49dc65d74005c6e0723(14-2-2005))

[3] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B00> (14-02-2005))

[4] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B01> (14-02-2005))

[5] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B01-i> (14-02-2005))

[6] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B00/> (14-02-2005))

[7] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/C/C01> (14-02-2005))

[8] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/C/C01/> (14-02-2005))

[9] (Kayser, 1996)

[10] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/C/C01/> (14-02-2005))

[11] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/D/D01> (14-02-2005))

[12] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/E/E01-i02> (14-02-2005))

[13] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/E/E01> (14-02-2005))

[14] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/E/E01> (14-02-2005))

[15] (Looy, e.a., 1998)

[16] (www.sociaalemotioneel.nl/deel1/F/F00 (15-02-2005))

- [17] ([http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G02-t02/\(9-2-2005\)\)](http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G02-t02/(9-2-2005))))
- [18] ([http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B03-o4/\(3-2-2005\)\)](http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B03-o4/(3-2-2005))))
- [19] ([http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G03-o4/\(12-2-2005\)\)](http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/G/G03-o4/(12-2-2005))))
- [20] (Verhulst, 1991)
- [21] (Ploeg, 1998)
- [22] (http://www.aps.nl/transerpunt/pdf/Werken_aan_weerbaarheid.pdf (15-02-2005))
- [23] (<http://www.sociaalemotioneel.nl/deel1/B/B01> (14-02-2005))
- [24] (http://www.aps.nl/transerpunt/pdf/Werken_aan_weerbaarheid.pdf) (18-02-2005))
- [25] (Vergeer, 1998)
- [26] (<http://www.members.lycos.nl/fenomeen3/id18.htm> (15-02-005))
- [27] (Kayser, 1996)
- [28] (<http://www.regioplan.nl/zappengine/objects/OA-247.pdf>(14-2-2005))
- [29] (<http://www.orthoconsult.nl/trainingenbottom-05.html#top>(14-2-2005))
- [30] (http://www.cedgroep.nl/upload/documents/PI/scol_brochure.pdf (15-02-005))
- [31] (<http://www.regioplan.nl/zappengine/objects/OA-247.pdf> (15-02-2005))
- [32] (http://www.expertis.nl/homepage_new.htm (15-02-2005))
- [33] (Gordon, 1979)
- [34] (Traas, 1995)

Bijlage: Procesverslag

Inleiding

Het startsein voor het afstudeerproject werd op 17 oktober 2004 gegeven middels een informatieve bijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst vertelde mevrouw H. van Eijk wat de bedoeling was van het afstudeerproject.

Aan het eind van de bijeenkomst vertelde ze dat ze met een opdrachtgeefster had gesproken, dit was iemand van Stichting Welzijn Escamp. Stichting Welzijn Escamp biedt trainingen, in het kader van het Gemeentelijk Onderwijs Achterstandenbeleid, aan in het basisonderwijs voor groep 1 t/m 8. De opdrachtgeefster had bij mevrouw H. van Eijk aangegeven dat ze op zoek was naar een student of meerdere studenten die een sociale vaardigheidstraining wilden ontwikkelen voor Stichting Welzijn Escamp. Mevrouw H. van Eijk vertelde dat als ik interesse had, dat ik bij haar langs kon komen om meer informatie hierover te krijgen. Omdat het ontwikkelen van een sociale vaardigheidstraining mij heel leuk leek, vroeg ik om meer informatie bij mevrouw H. van Eijk. Op deze manier kwam ik in contact met Stichting Welzijn Escamp. Ik maakte een afspraak met de opdrachtgeefster en van haar kreeg ik te horen wat de opdracht precies inhield. De conclusie van dit gesprek was dat ik een sociale vaardigheidstraining mocht ontwikkelen voor groep 7. Dit maakte mij erg enthousiast, omdat ik op verschillende basisscholen en kinderdagverblijven stage had gelopen in het verleden, en uit deze stages is voor mij gebleken dat veel kinderen er profijt van zouden kunnen hebben als ze met vaardigheden oefenen die ze in de omgang met anderen kunnen gebruiken.

Op dit moment ben ik aan het einde van het ontwikkelingsproces.

In dit verslag zal ik weergeven hoe ik tijdens dit afstudeerproject te werk ben gegaan en hoe dit werkproces is verlopen. Achtereenvolgens zal ik de ontwikkeling van het startdocument, het productverslag en het eindproduct beschrijven. Verder benoem ik in dit verslag mijn sterke en zwakke kanten.

Het startdocument

Het project ben ik begonnen met een klasgenoot. Mijn motivatie om het project samen te doen was dat ik wilde oefenen met de vaardigheid samenwerken. Ik ben van mening dat ik deze vaardigheid wel beheers, maar ik denk dat het niet verloren is om hiermee te oefenen. Dit omdat de vaardigheid samenwerken in de praktijk (in het werkveld SPH) van belang is.

We maakten de volgende samenwerkingsafspraken: we houden ons aan de afspraken (inlevermomenten, afsprekmomenten en afmelden bij afwezigheid), we houden ons aan de tijdsplanning, we gaan serieus te werk en we zetten ons allebei voldoende in tijdens het project. Met haar heb ik het startdocument gemaakt en daarna hebben we ieder apart literatuur opgezocht en bij elkaar gebracht. De rest van het afstudeer project heb ik alleen gedaan, omdat deze klasgenoot besloot dat ze alleen verder wilde gaan. Het grootste gedeelte van het project heb ik dus alleen gedaan, namelijk: het maken van het productverslag, het ontwikkelen van het eindproduct en het schrijven van het procesverslag.

Het startdocument kwam tot stand in week 3. In het startdocument kwam het volgende te staan: de inleiding, de probleemstelling, de doelstelling, de deelvragen, motivatie en affiniteit met het onderwerp en het verband van het onderwerp met de SPH. Met onze begeleidster, mevrouw E. Aronson, hebben we het startdocument toen besproken. Het startdocument was nog niet helemaal compleet, zij gaf ons de tip een aantal zaken duidelijker te formuleren en wat meer uitleg te geven over bijvoorbeeld Stichting Welzijn Escamp, de beroepscompetenties en ook de probleemstelling moesten we duidelijker formuleren. Verder gaf zij nog wat andere suggesties. Het startdocument hebben we toen aangepast. Vervolgens kregen we een 'go' en toen gingen we op zoek naar relevante literatuur. Kort hierna kreeg ik het bericht van de klasgenoot dat ze twijfelde of ze alleen verder wilde werken of samen. Uiteindelijk besloot ze dat ze alleen verder wilde gaan. Ik vond het erg lastig dat het zo lang duurde voordat ze duidelijk aangaf wat ze wilde. Naar mijn mening heb ik daardoor kostbare tijd verloren, die ik ook aan het concept productverslag had kunnen besteden.

Het productverslag

In de weken daarna heb ik hard doorgewerkt, om het concept productverslag op tijd en zo goed mogelijk af te krijgen. Het concept productverslag is tot stand gekomen door het lezen van de literatuur, het verwoorden van mijn mening, en het overleggen hierover met mijn begeleidster. Ik begon met het indelen van de hoofdstukken, daarna heb ik de inleiding van het productverslag gemaakt. Vervolgens heb ik bij ieder hoofdstuk een inleiding gemaakt. Na het maken van ieder hoofdstuk maakte ik een samenvatting bij ieder hoofdstuk.

Verder maakte ik gedurende het project gebruik van de begeleiding. Tussendoor liet ik de hoofdstukken aan mijn begeleidster lezen. Tijdens onze begeleidingsafspraken kreeg ik tips en suggesties. Deze tips en suggesties nam ik mee in mijn verslag. Door de uitleg die ik kreeg wist ik hoe ik te werk kon gaan. Ook liet ik een neutraal persoon het verslag lezen, om te kijken of het verslag begrijpelijk en duidelijk genoeg was.

Tot slot maakte ik een analyse, ik trok conclusies en ik maakte een stappenplan. Dit was best moeilijk, maar het lukte goed, in ieder geval beter dan ik van tevoren gedacht had. Ik denk dat het beter lukte dan ik gedacht had, omdat ik duidelijk met mijn begeleidster had besproken hoe ik het wilde aanpakken. Ik wist welke vragen ik mezelf moest stellen om tot de analyse te komen. Hierdoor wist ik wat me te doen stond en ik kreeg een beeld van wat er van mij verwacht werd. Ik had goede moed om het laatste gedeelte van het verslag zo duidelijk mogelijk te beschrijven.

Toen het concept productverslag af was had ik er een goed gevoel over. Ik had mijn best gedaan en ik leverde het verslag op donderdag 10 maart in. In dezelfde week begon ik met het ontwikkelen van het eindproduct, namelijk het maken van de handleiding voor de sociale vaardigheidstraining.

Twee weken later (donderdag 24 maart) kreeg ik het concept productverslag terug tijdens een begeleidingsgesprek met mijn begeleidster. Ze had het verslag gelezen en besproken met mijn tweede beoordelaar, mevrouw E. van het Erve. Mijn tweede beoordelaar kende ik overigens niet, zij las wel mijn stukken en via mijn begeleidster hoorde ik wat zij ervan vond. Mijn begeleidster vertelde me dat mijn concept productverslag goed was. Ik kreeg van haar suggesties over wat er volgens haar en mevrouw E. van het Erve eventueel nog beter kon. Met deze suggesties kon ik het productverslag bijstellen. Ik was trots op mezelf, omdat mijn begeleidster positief was over mijn verslag, dit gaf mij aan dat ik het goed had aangepakt. Ik besepte toen dat het harde werken niet voor niets geweest was. Dit gesprek maakte dat ik meer zelfvertrouwen kreeg en het gaf mij extra goede moed om te werken aan het eindproduct.

Het eindproduct

Met veel enthousiasme ging ik door met de ontwikkeling van mijn eindproduct. Ik dacht na over de oefeningen en ik begon deze uit te werken. Hier moest ik goed over nadenken, omdat de oefeningen natuurlijk wel moesten aansluiten bij de doelgroep. Het was wel fijn dat ik ervaring had met de doelgroep (stage ervaring en werkervaring), hierdoor kon ik inschatten wat ik wel en niet in de oefeningen moest zetten.

Ik maakte elke bijeenkomst volgens een bepaalde structuur (zie handleiding). Het is naar mijn mening belangrijk een structuur voor de bijeenkomsten aan te houden, omdat de trainer dan alles wat hij wil weten en nodig heeft makkelijk kan opzoeken. Ook wilde ik voor de trainer duidelijk verwoorden wat de bedoeling was van iedere oefening. Bij elke bijeenkomst maakte ik een tijdsindeling voor de trainer. Dit alles deed ik net zolang, totdat ik alle 15 bijeenkomsten af had. Tot slot maakte ik een inleiding voor de trainer.

Ik liet de handleiding lezen aan de opdrachtgeefster, mevrouw D. van Son. Zij geeft zelf ook les aan kinderen en heeft dus wel inzicht in welke oefeningen geschikt zijn voor welke leeftijd. Bovendien liet ik haar de training lezen, omdat zij de opdrachtgeefster is en ik wilde weten of ik de opdracht goed begrepen had. Zij was heel enthousiast na het lezen van de handleiding, ze zei dat ze erg blij was dat ik de opdracht goed begrepen had. Verder zei ze dat ze kon zien dat ik met veel zorg aan de handleiding gewerkt had. Ik was blij met dit compliment, omdat ik wist dat ik inderdaad mijn best had gedaan om de handleiding zo goed mogelijk te

maken. We hebben alle bijeenkomsten nog een keer samen doorgelezen en besproken. Daarna heb ik in de handleiding hier en daar nog wat oefeningen beter uitgelegd en een paar zinnen verandert en toegevoegd. Ik liet de handleiding ook lezen aan een neutraal persoon, omdat ik zeker wilde weten of alles wel duidelijk was.

Vervolgens ben ik begonnen met het ontwikkelen van een werkboek voor de kinderen. Dit hoefde niet (volgens de opdracht van de opdrachtgeefster), maar ik vond dat praktisch, omdat de kinderen dan daarin hun werkbladen kunnen invullen, in plaats van op losse blaadjes. Bovendien kunnen ze in het werkboek verhalen, die tijdens de training zijn voorgelezen terugvinden in het werkboek en het werkboek mogen ze zelf houden. Zo kunnen ze terugkijken wanneer ze dat willen. Ook vond ik het werkboek handig voor de trainer, hij kan hieruit de verhalen voorlezen en hij kan met de kinderen meekijken, omdat hij zelf een exemplaar bij de hand heeft.

Nadat de inhoud van het werkboek klaar was, begon ik met de lay-out van het werkboek. Ik wilde dat het werkboek er aantrekkelijk uit zou zien voor de kinderen, omdat ik denk dat de kinderen dan met meer plezier in het werkboek zullen werken. Door het werkboek 'mooi' te maken hoop ik verder te bereiken dat de kinderen hun aandacht kunnen houden bij het werkboek tijdens het maken van de werkbladen. Ik denk namelijk dat als je de aandacht van kinderen hebt, dat ze dan meer leren.

Toen ik klaar was met het maken van het werkboek ging ik langs bij de opdrachtgeefster en ik liet haar het werkboek zien. We namen samen het werkboek kritisch door. Ze vond het werkboek heel goed, ze was er erg blij mee. Ze gaf me nog wat tips over wat er eventueel nog wat beter kon. Met deze tips stelde ik het werkboek bij. De samenwerking met de opdrachtgeefster is goed verlopen. Ik heb haar bij het proces betrokken. Ik liet haar stukken lezen en zij gaf haar mening. De meningen die ik kreeg (van mijn begeleidster, de opdrachtgeefster, de tweede beoordelaar en de andere personen aan wie ik mijn stukken liet zien) daar dacht ik over na en ik probeerde dan tot keuzes te komen. Het maken van keuzes was niet altijd even makkelijk. Ik nam steeds de tijd om goed na te denken en te beslissen wat de juiste keuze was. Ik zie het afstudeerproject als een proces waarin ik steeds afwegingen heb moeten maken, om uiteindelijk tot het eindproduct te komen.

Ik liet het werkboek door een neutraal persoon lezen, om te weten te komen of het werkboek duidelijk genoeg was. Zelf las ik de training en het werkboek ook nog een keer om te checken of er geen fouten in stonden. De handleiding, het werkboek en het productverslag liet ik lezen aan mijn begeleidster, omdat ik wilde weten wat zij ervan vond. Zij vond de handleiding, het werkboek en het productverslag goed, ze gaf haar mening over wat er volgens haar nog beter kon. Ik was blij dat mijn begeleidster net als de opdrachtgeefster tevreden was met wat ik liet zien.

Ik keek terug naar mijn productverslag en ik kwam tot de conclusie dat ik mij aan de geformuleerde plannen had gehouden. Ik maakte het laatste hoofdstuk, namelijk de evaluatie.

Tot slot maakte ik een diploma voor de kinderen, deze kan de trainer tijdens de laatste bijeenkomst uitreiken. Ook maakte ik een voorkant voor de handleiding en een voorkant voor het werkboek, want ik wilde dat alles er verzorgd uit zou zien. Verder kocht ik een leskist en de materialen die nodig zijn voor de training. Ik deed alles in de leskist en ik controleerde of alles compleet was.

Inmiddels zijn mijn productverslag en eindproduct zo goed als voltooid en ik ben er zelf heel tevreden over. Het is hard werken geweest, maar ik heb het afstudeerproject als een leuk en leerzaam project ervaren. Ik ben weer een ervaring rijker!

Mijn sterke en zwakke kanten

Tijdens dit project ben ik achter mijn sterke en zwakke kanten gekomen.

Sterke kanten zijn:

1. Ik kan goed met feedback omgaan. Gedurende het project heb ik van verschillende personen (o.a. mijn vriend, mijn begeleidster, mijn tweede beoordelaar, de opdracht-

geefster) feedback gehad op mijn stukken. Ik luisterde altijd goed naar de adviezen die ik kreeg, ik dacht er over na en vaak deed ik hier ook iets mee.

2. Ik heb doorzettingsvermogen en ik ben goed in het maken van een tijdsplanning. Ook weet ik mij aan de gemaakte tijdsplanning te houden. Ik denk dat ik me goed aan mijn tijdsplanning kon houden, omdat ik dit afstudeerproject heel graag tot een goed einde wilde brengen, mijn doorzettingsvermogen was dus groot. Mijn doorzettingsvermogen heeft gemaakt dat ik alles op tijd af heb gekregen en dat ik tot een eindproduct ben gekomen waar ik tevreden over ben.
3. Ik hou mij aan mijn afspraken en ik maak duidelijke afspraken. Ik ben tijdens dit project alle afspraken nagekomen. Ik ben dus serieus in wat ik doe.
4. Ik kan mijn mening goed weergeven, zowel mondeling als op papier.

Zwakke kanten zijn:

1. Ik herhaal soms zaken een aantal keer. Dit doe ik zowel met praten als met schrijven, heb ik gemerkt. Ik denk dat dit komt doordat ik denk, dat ik anders niet duidelijk genoeg ben. Ik moest mijn stukken voor dit project daarom ook goed controleren, om te kijken of ik zaken niet dubbel noemde.
2. Ik verander soms onnodig mijn zinnen. Vaak is het al goed zoals het er staat, maar dan wil ik het nog duidelijker formuleren.
3. Ik ben soms onzeker over stukken die ik maak, terwijl achteraf (wanneer ik de stukken aan anderen heb laten lezen) dan vaak blijkt dat dit nergens voor nodig is.

Tot slot wil ik benoemen dat ik de begeleiding van mijn begeleidster als prettig heb ervaren. De samenwerking verliep goed. Zij kwam haar afspraken na en ik kon bij haar terecht met vragen. Ik heb niets gemist vanuit school. De afstudeer nota was duidelijk, ik kon hierin goed teruglezen wat de bedoeling was. Verder vond ik het fijn dat mijn tweede beoordelaar mijn stukken ook gelezen heeft, ik heb haar zelf niet gesproken, maar ik ben haar wel dankbaar dat ze hier de tijd voor genomen heeft.

Hieronder voeg ik een stukje toe van de opdrachtgeefster (mevrouw D. van Son van Stichting Welzijn Escamp):

Het produkt:

'Ik ben tevreden met de handleiding en het werkboek. Keshini heeft er ook hard aan gewerkt, ze heeft de draad snel weer opgepakt nadat ze met de samenwerking met Cleusa was gestopt.

Het ziet er netjes en verzorgd uit, met oog voor detail. Inhoudelijk is het goed doordacht en correct opgezet. Soms vind ik het iets te theoretisch, maar dat is haar keuze, daar hebben we het over gehad. Het mag dan van mij iets speelser creatiever van opzet zijn, maar dat is ook een persoonlijke stijl van lesgeven (of lessen maken) waar Keshini voor kiest. Zeker een bruikbaar en waardevol document.'

Samenwerking:

'Keshini verscheen op de afspraken, dit was geen probleem. In het begin was het moeilijk om afspraken te maken, toen ze nog samenwerkte met Cleusa. Daardoor kreeg ik de indruk dat ze geen tijd wilden inplannen om afspraken te maken. Alsof ze mijn belangen als opdrachtgever niet begrepen. Toen ik ze daar via een mail op aansprak, en toen vrijwel tegelijkertijd ook bleek dat Keshini en Cleusa apart verder gingen, waren die problemen ook opgelost.

Vervolgens leek er wel een ommekeer, de samenwerking met Keshini verliep prima, we begrepen elkaar, er kon inhoudelijk gewerkt worden!

Uiteindelijk een hele fijne samenwerking!'

Werkboek Sociale Vaardigheidstraining

voor groep 7

Wat geef ik, wat hou ik?

Keshini Jarbandhan 2005

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Bijeenkomst 1: Introductie van de training + Kennismaking	4
Bijeenkomst 2: Verschillende culturen	6
Bijeenkomst 3: Verschillende culturen	8
Bijeenkomst 4: Wie ben ik? + Gezin	19
Bijeenkomst 5: Wie ben ik? + Gezin	20
Bijeenkomst 6/7: Communicatie	21
Bijeenkomst 8: Gevoelens	25
Bijeenkomst 9: Gevoelens	27
Bijeenkomst 10: Inleven in de ander	28
Bijeenkomst 11: het nut van regels, waarden en normen	30
Bijeenkomst 12: het nut van regels, waarden en normen	32
Bijeenkomst 13: oorzaak- gevolg denken	34
Bijeenkomst 14: Vriendschap en verliefdheid	36

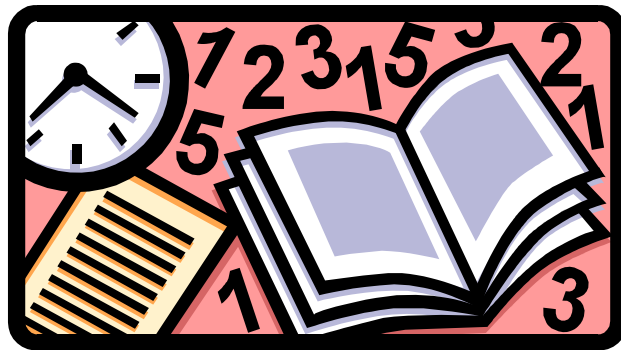
Inleiding

Dit werkboek is speciaal voor jou gemaakt om je sociale vaardigheden te vergroten. Sociale vaardigheden zijn vaardigheden die jou helpen in de omgang met anderen. Je oefent hoe je met een ander kan omgaan; bijvoorbeeld iets zeggen tegen een ander, samen werken met een ander, vragen stellen, met een ander in gesprek gaan, gevoelens herkennen van jezelf en een ander en je inleven in een ander.

Het boek dat je voor je hebt liggen is het werkboek. De komende 15 bijeenkomsten zul je hiermee en hierin gaan werken. Elke bijeenkomst duurt 1 uur. We zullen elke bijeenkomst volgens een zelfde structuur werken. De trainer komt elke week in de klas langs. De trainer zal aan het begin van elke bijeenkomst kort vertellen waar de bijeenkomst over gaat. Daarna komen er oefeningen aan bod. Dit zijn elke week andere oefeningen. Als je iets in je werkboek moet doen of lezen dan zal de trainer je dat vertellen. Natuurlijk mag je zelf alvast erin bladeren om te kijken wat er in deze training aan bod komt, ook staan er leuke plaatjes in die je alvast kunt bekijken. Het werkboek bewaar jij zelf in de klas, zodat je het elke week weer tevoorschijn kunt halen. Het werkboek mag je houden, dan kun je nog eens terugkijken wanneer je dat wilt.

De trainer legt de oefeningen uit en elke oefening wordt gezamenlijk nabesproken. Als afsluiting van de bijeenkomst zal de trainer soms een 'thuisklus' geven. Daarna sluit de trainer de bijeenkomst af. Bij elke bijeenkomst is je juf/ meester ook aanwezig en hij/zij zal ook meedoen. De 15de bijeenkomst is de laatste bijeenkomst. We bespreken dan samen wat je van de training vond en er vindt dan ook een diploma-uitreiking plaats!

Je zult tijdens deze training verschillende dingen doen, bijvoorbeeld: interviewen, discussies houden, samenwerken, rollenspel spelen, werkbladen invullen, verhalen lezen en er naar luisteren, kwartet spel spelen, collage maken en een foto's maken.

Bijeenkomst 1: Introductie van de training + Kennismaking

Oefening 1: Introductieoefening

Het verhaal van Sint Maarten

Heel vroeger (in het jaar 316) leefde er in Hongarije een man, genaamd Martinus. Hij was een ridder in dienst van de koning. Toen hij met een groep soldaten naar Frankrijk reisde, kregen ze heel slecht weer. Het regende, het werd koud en het ging vriezen. De mannen waren te paard en wilden zo snel mogelijk naar de volgende stad gaan. Daar wilden zij aankomen voordat de poorten sloten. Alle mannen behalve Maarten zetten er flink de vaart in. Maarten reed rustig verder, hij spaarde zijn paard. Het weer werd steeds slechter en Maarten kwam in een sneeuwstorm terecht.

Toen Maarten eindelijk bij de stadspoort aankwam, trof hij er een man aan die in lompen gekleed was. Deze man had het erg koud en zou de nacht zo niet overleven. Maarten zag dat en scheurde zijn eigen warme mantel in tweeën. Een helft gaf hij aan de man, de andere helft hield hij zelf.

Maarten's vrienden zaten al lang in de herberg en schaamden zich een beetje, omdat zij doorgereden waren. Zeker toen zij ontdekten dat Maarten zijn halve mantel had weggegeven. In die nacht had Maarten een droom. Hij zag Christus met zijn halve mantel om. Dit maakte zoveel indruk, dat Maarten het leger vaarwel zei en zich geheel wijdde aan de kerk. Hij werd duiveluitdrijver en later zelfs bisschop van Tours (Frankrijk). Op 11 november 397 overleed hij en werd Tours een soort bedevaartsoord. Hij werd al snel heilig verklaard, er werden kerken naar hem genoemd en op zijn sterfdag werd het Sint-Maartensfeest in het leven geroepen.

Maarten was een echte weldoener. Hij dacht alleen aan de mensen die het slechter hadden dan hij. Hij deelde alles wat hij had.

http://www.kuleuven.ac.be/thomas/actualiteit/indexkijker_lo/5b/index_main.php

(Bron:<http://www.kamperen-in-drenthe.nl/nieuwsbrief/2003-11-07/sintmaarten.html>)

De Sint Maartensviering

Het Sint Maartenfeest begon als een feestdag binnen de kerk. Later gingen arme mensen op 11 november bij boerderijen langs. Hier was rond deze tijd vaak volop eten omdat er net was geslacht en geoogst. Zo kregen ze wat extra's voor de winter. Nog later werd het een echt kinderfeest met mooie lampionnen en veel liedjes. Eigenlijk heeft het in zijn uitvoering wel iets weg van Halloween.

http://www.kuleuven.ac.be/thomas/actualiteit/indexkijker_lo/5b/index_main.php

Oefening 2: Kennismakingsoefening

Mijn zelfportret:

Bijeenkomst 2: Verschillende culturen

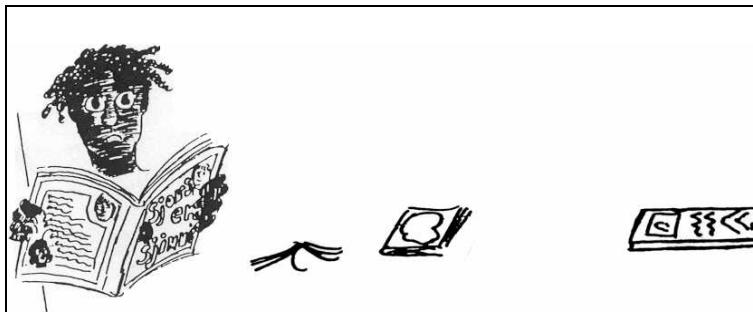
Oefening 2: respect voor elkaars culturen (racisme)

Als mensen vooroordelen hebben, of discrimineren, en ze doen dat omdat iemand een andere huidskleur heeft of uit een ander land komt, dan noemen we dat met een moeilijk woord: Racisme!!!

Racisme is een vooroordeel geven. Vooroordelen kunnen ook zijn: iemand niet mogen omdat die persoon een man of een vrouw is, of doordat iemand dik of mager is, of klein of groot, of omdat iemand deftig praat of stottert. Je kan wel duizenden verschillende dingen opnoemen waar mensen een vooroordeel over kunnen hebben.

Je hoort mensen vaak zeggen: "Ik discrimineer niet, hoor! Het maakt me helemaal niks uit of iemand zwart, geel, rood, bruin, blank of pimpelpaars is. Nee, voor mij is iedereen precies hetzelfde. Alle mensen zijn voor mij gelijk." Maar denkt iedereen er zo over? En worden mensen met een andere huidskleur, of mensen die uit een ander land komen wel hetzelfde behandeld als blanke Nederlanders?

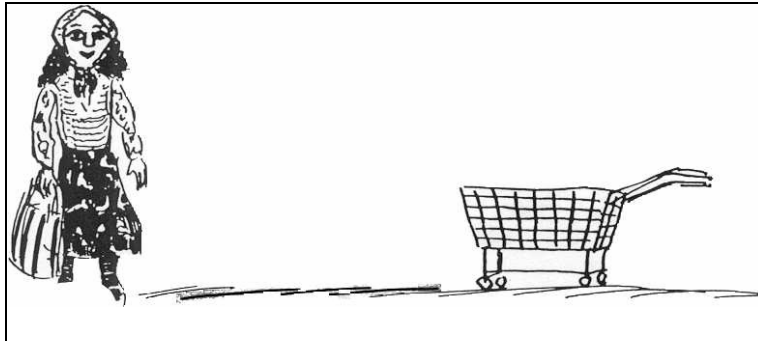
- Roy, een Surinaamse jongen zegt:
"Als ik in een strip of in een leesboek kijk, hoe mensen met een donkere huidskleur worden getekend, dan denk ik: zo tekenen ze blanke mensen nooit. Dat is niet eerlijk. Dat is een belediging voor ons."

Roy vindt het heel vervelend, dat er zoveel vooroordelen zijn over mensen met een donkere huidskleur.

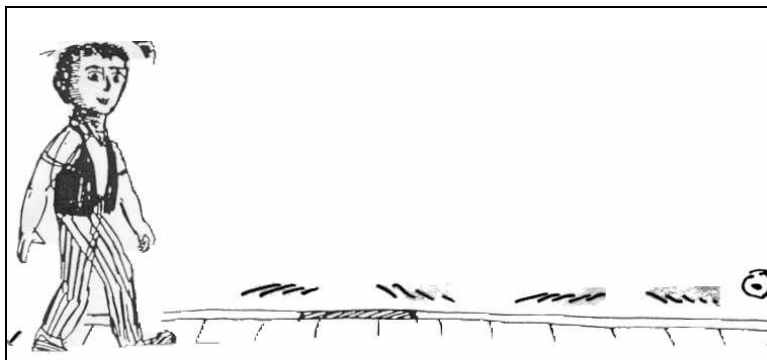

- Fatima, die in Marokko is geboren, zegt:
"Gisteren stond ik in een winkel en toen zei de kruidenier tegen een klant: "Die buitenlanders pikken mooi onze baantjes en huizen in."

Fatima vindt het heel vervelend, als ze hoort dat er allerlei vooroordelen over buitenlanders worden uitgesproken.

- Kemal, die in Turkije geboren is, zegt:
"Op straat kijken mensen me aan, alsof ik iets van ze aan heb. Zo vreemd, zo raar. En het gebeurt ook vaak dat Nederlanders me behandelen alsof ik minder ben dan zij."

Kemal vindt het heel vervelend als hij het slachtoffer is van discriminatie omdat hij een Turk is.

Stellingen van deze les:

- 1 Als zwarte mensen worden getekend met een ring door hun neus of als heel dom worden beschreven, is dat dan wel of geen racisme?
- 2 Als iemand zegt: "Kinderen met rood haar worden heel gauw boos", is dat dan wel of geen racisme?
- 3 Als iemand wordt uitgescholden voor "Roetmop" of "Bleekscheet", is dat dan wel of geen racisme?
- 4 Als een Surinaams kind van school wordt gehaald, omdat zijn vader het niet goed vindt dat hij met Marokkaanse kinderen speelt, is dat dan wel of geen racisme?
- 5 Als Turkse kinderen op de speelplaats niet in het Turks met elkaar mogen praten van de juf, is dat dan wel of geen racisme?
- (6) Iemand in de klas wordt uitgelachen, omdat hij/ zij dik is, is dit wel of geen discriminatie?

(Bron:<http://www.dwk.nl/kast/data/275/racisme.htm>)

Bijeenkomst 3: Verschillende culturen

Oefening 1: quiz; godsdiensten

=Hindoeïsme=

Divali

Met Divali sturen de hindoes elkaar kaarten. Daarop staan wensen als:

*'Moge Divali voor ons voorspoedig zijn.
Moge de vriendelijkheid verbreid worden.
Moge het leed van de wereld verdwijnen.
Moge uw hele familie gelukkig zijn'.*

Met Divali wordt ieder plekje in huis verlicht met kleine lichtjes. Er wordt een eredienst gehouden voor de godin Lakshmi, de godin van voorspoed en geluk.

Dagen van tevoren is het hele huis goed schoongemaakt. Want Divali is een feest van een licht, schoon en nieuw begin. Ook de mensen zelf moeten van binnen rein en zuiver zijn.

Illustratie: aansteken van kleine lichtjes bij de rivier

De hindoetempel

Het hindoeïsme kent vele goden. Ze hebben prachtige namen zoals Ganesj of Shakti. Toch is er in het hindoeïsme maar één allerhoogste wezen: de god Brahman.

De god Brahman schept de wereld nieuw, de god Visjnoe houdt alles in stand en de god Shiva vernietigt alles weer.

Een hindoe kan thuis bidden bij het huisaltaar of in de tempel. Bij het binnengaan van de tempel doe je je schoenen uit en luid je de klok.

Iedere hindoetempel is gewijd aan één god in het bijzonder. Het beeld van die god staat in het binnenste heiligdom van de tempel. Je geeft bloemen, vruchten en water als offer. Je bidt tot de godheid om gezondheid, vrede en geluk.

Hindoetempel

Respect voor de koe

Het woord 'eerbied' is erg belangrijk in het leven van de Hindoe. Dat merk je ook aan de leefregels in het hindoeïsme. Uit eerbied voor de natuur en in het bijzonder de dieren eten ze geen vlees (ze zijn vegetariër). En zeker geen vlees van koeien uit respect voor dit dier.

Eerbied voor de medemens betekent: nooit stelen, niemand doden en jezelf beheersen. Dat laatste heeft ook te maken met respect voor jezelf: de Hindoe drinkt geen alcohol en zal regelmatig vasten.

Om zijn lichaam én zijn geest zuiver en schoon te houden, probeert de Hindoe twee keer per dag te baden.

Door respect te tonen voor zichzelf, voor andere mensen en voor héél de natuur tonen Hindoes dat ze eerbied hebben voor God die in alles wat leeft aanwezig is.

heilig dier: de koe

Holika

'Heel lang geleden leefde in India de prins Prahlad. Leefde hij ook gelukkig? Waarschijnlijk niet want zijn vader, de koning, regeerde op een wrede manier.

De koning vond zichzelf zo belangrijk als een god. En iedereen die daar anders over dacht, liet hij vermoorden. Zijn zoon prins Prahlad was dapper en weigerde zijn vader als god te vereren.

Nu had de koning een zus, die net zo erg was als hijzelf. Holika was haar naam. Zij wilde het eigen-wijze prinsje op een brandstapel doden maar gelukkig verhinderden de goden dit boze plan.'

Ieder jaar met het holifeest wordt een groot vuur aangestoken. Daarin word een pop verbrand die aan de Boze heks Holika herinnert.

Het goede overwint opnieuw het kwaad!

Het holifeest

=Islam=

Het suikerfeest

Ben je moslim en ouder dan ongeveer 10 jaar? Niet ziek of zwanger of op reis? Dan zul je meedoen aan het vasten tijdens de maand ramadan.

Van zonsopgang tot zonsondergang mag je niet eten of drinken. Dat is een hele prestatie. Zo leer je wat het is om arm te zijn en oefen je in sober leven.

Het einde van de vastenmaand ramadan wordt gevierd met een groot feest: het ramadanfeest, of Ied alFitr. In Nederland vooral bekend als het suikerfeest.

Op de ochtend van het ramadanfeest wordt in de moskee een gebedsdienst gehouden. Daarna gaan familieleden, vrienden en bekenden bij elkaar op bezoek om gelukswensen uit te wisselen. Er wordt extra feestelijk gegeten en kinderen krijgen koek, snoepjes en geld toegestopt. Iedereen trekt nieuwe kleren aan. Het is belangrijk om op Ied al-Fitr iets aan arme kinderen te geven.

De moskee

De moskee neemt een belangrijke plaats in in het leven van de moslim. Je gaat er heen om te bidden en te luisteren naar de uitleg over de koran, het heilig boek.

De moskee is ook een goede gelegenheid om elkaar te ontmoeten. En vaak vind je bij de moskee ook de koranschool waar kinderen de koran leren lezen.

Vanaf de minaret, de toren bij de moskee, klinkt de oproep tot gebed. Voordat je de gebedsruimte binnengaat, doe je eerst je schoenen uit. Ook zul je de rituele wassing doen.

De voorganger van de moskee heet imam. Vanaf een spreekgestoelte, de mimbar, geeft hij uitleg over de koran.

De spreekstoel heeft drie treden. De imam spreekt vanaf de 2e trede. Dat is uit respect voor de profeet Mohammed want voor hem is de hoogste trede gereserveerd!

Waar ter wereld ook een moskee wordt gebouwd, de gebedsrichting zal altijd gericht zijn op de stad Mekka. Dat kun je zien aan de muur, waarin een nis (mihrab) zit.

Moskee

De vijf zuilen

Wil je leven volgens de islam, dan zijn vijf regels heel erg belangrijk. Iedere moslim kent ze.

- De eerste regel: je moet de geloofsbelijdenis opzeggen.
- De tweede regel is dat je vijf keer per dag bidt. Daarbij richt je je tot Mekka, de heilige stad.
- De derde regel: je moet geld geven aan de armen.
- De vierde regel: tenminste één keer in je leven moet je een bedevaart maken naar de heilige stad Mekka.
- De vijfde regel: je zult vasten gedurende de maand ramadan. Dat betekent: niet eten of drinken zolang de zon schijnt. Dat is erg zwaar als de ramadan in de zomer valt!

Deze vijf regels worden ook wel de vijf zuilen genoemd. Het zijn als het ware de grote pilaren waarop het geloof van de islam als een stevig huis gebouwd is.

De hodja

'Het was laat geworden met werken. Uitgerekend nu de hodja voor een feestje was uitgenodigd. 'Nu ja,' dacht de hodja, 'beter op tijd in mijn werkkleding dan te laat in mijn goede pak.'

En zo kwam de hodja in zijn stoffige werkjas de feestzaal binnen. Maar niemand gaf hem een hand. Niemand begroette hem of bood hem een stoel aan. De hodja was eerst verbaasd en toen boos. Zwijgend verliet hij de zaal, ging naar huis en trok zijn beste jas aan.

Zo keerde hij terug in de feestzaal. Onmiddellijk kwam de heer van het feest naar hem toe en gaf hem de beste plaats aan tafel. Een bediende schepte het bord van de hodja vol met taart en andere lekkere hapjes. Overal klonk het 'bismillah' en toen begon iedereen te eten.

Behalve de hodja. Hij pakte een stuk taart en stopte dat in de zak van zijn jas. Het werd ineens muisstil aan tafel. 'Wat doet u nu?' vroeg de gastheer. 'Och, zei de hodja, 'ik wist niet dat een jas kon eten maar sinds vanavond weet ik dat wel. Toen ik straks in mijn werkkleding hier binnenkwam, was er niemand om mij te begroeten. Nu ik in mijn beste jas kom, is iedereen vriendelijk. Ook geeft u mij de lekkerste lekkernijen uit uw keuken. Ik denk dus: blijkbaar is de jas uitgenodigd en niet de hodja die erin zit!'

In deze en vele andere verhalen uit de islam speelt de hodja, een godsdienstleraar, een hoofdrol.

Het verhaal leert onder andere hoe belangrijk oprechte gastvrijheid voor de moslim is.

gastvrijheid

=Jodendom=

Jom Kippoer

Stel je voor dat je eens in het jaar alle fouten en vergissingen, alle ruzie tussen mensen, goed zou kunnen maken! Een dag waarop je je met elkaar zou 'verzoenen'.

Het jodendom kent zo'n dag: Grote Verzoendag, of Jom Kippoer.

Jona

De dag begint met gebed en de hele dag wordt er niet gegeten. In de synagoge klinkt het verhaal over Jona. Dat vertelt hoe God de mensen vergeeft.

Er wordt gebeden dat in het nieuwe jaar de mensen eerlijk en oprecht zullen zijn naar elkaar.

Als de sjofar, de hoorn, klinkt is de feestdag afgelopen.

De synagoge

Joden vieren hun geloof thuis én in de synagoge.

De rabbijn leidt de dienst. Er wordt gezongen en gebeden. Heel belangrijk is het voorlezen uit de tora, de bijbelboeken. Dat voorlezen gebeurt vanaf een speciale verhoogde plek in de synagoge: de biema.

Eigenlijk bestaat de tora uit verschillende boekrollen: alle bladzijden zijn aan elkaar vastgemaakt en worden op twee stokken opgerold.

Die torarollen worden bewaard in een bijzondere kast, de Ark van het Verbond. De muur, waar deze Ark tegenaan staat, wijst in de richting van Jeruzalem. In die stad stond ooit de grote tempel van het joodse volk.

Voor de Ark brandt altijd een lampje, Ner Tamid, het eeuwig licht. Omdat de woorden van de tora de woorden van God zijn: ze geven je licht op je levenspad zoals een lamp schijnt voor je voeten.

Synagoge

Koosjer

In sommige joodse huizen zie je iets opvallends: je vindt daar als het ware twee keukens! Twee aanrechten, bijvoorbeeld. Eentje voor alle melkgerechten en eentje voor vleesgerechten.

Ook de koelkast heeft twee gescheiden afdelingen en er moeten aparte serviezen gebruikt worden. Melk en vlees moeten gescheiden blijven: dat is één van de voedselvoorschriften in het jodendom.

Eten volgens de joodse regels betekent: koosjer eten, zuiver eten. Als er nog bloed in het vlees zit, is dat bijvoorbeeld niet koosjer. En schapenvlees is wél koosjer maar varkensvlees weer niet.

Deze regels komen voort uit de tora en hebben te maken met respect voor God en het leven. Bovendien kunnen

joodse keuken

joden elkaar als gemeenschap herkennen door zich aan deze regels te houden, zelfs aan de kleinste voedselvoorschriften.

Mozes

'Wat heb je ons aangedaan?' jammerden de Israëlieten tegen Mozes. Ze hadden hun kamp opgeslagen bij de moerassen, tegen de Rietzee aan, en hadden de stofwolken in de verte gezien: de paarden en wagens. En de ruiters van Egypte.

Toen zei Mozes: 'Nu komt het er op aan. Nu pas merken we dat het een nacht van leven en dood is. Kom mee!'

'Makkelijk gezegd. Waarheen? Vóór ons zijn de moerassen en de Rietzee en áchter ons de Egyptenaren. We zitten als ratten in de val,' brulde een man wanhopig.

'Kom mee,' zei Mozes, 'zonder vertrouwen kom je nergens, zeker niet in het nieuwe land. God is als de wolken om ons heen.'

Ze trokken op en merkten dat ze in de buurt van de woestijn kwamen. Een harde woestijnwind joeg over het water. 'Hier kunnen we lopen,' zei Mozes. 'Kijk, de wind blaast het water weg. Zo is er een pad door het water.'

(Bron: Groeibijbel deel 3, SGO Uitgeverij Hoevelaken)

In het bijbelboek 'Exodus' vind je het verhaal over het joodse volk dat wegvlucht uit Egypte. Onder leiding van Mozes trekken ze door het water van de Rietzee en door de woestijn heen naar de vrijheid in het nieuwe land, het Beloofde Land.

Dit verhaal is heel belangrijk in het jodendom. Ieder jaar met Pesach (joodse Pasen) wordt de herinnering aan deze bevrijding gevierd en opnieuw beleefd: van slavernij naar vrijheid, van dood naar leven, van donker naar licht.

=Christendom=

St. Franciscus

Vier oktober is een feestdag voor dieren: dieren dag. Maar hoe komen we aan die dag? In de katholieke kerk gebruikt men een kalender waarop iedere dag voor minstens één persoon een feestdag staat.

Meisje in een konijnenhok

Het gaat om namen van mensen die op een bijzondere manier goed geleefd hebben. De katholieke kerk noemt dat heiligen.

Op 4 oktober staat de naam van de heilige Franciscus op de kalender. Hij leefde rond 1200 in het Italiaanse Assisi en was bijzonder begaan met mensen, vooral zieke en arme mensen. Maar Franciscus is ook bekend om zijn zorg voor de natuur en zijn band met dieren. Een ezel noemde hij zijn broeder en een wolf zijn vriend.

Vandaar dat zijn feestdag, 4 oktober, later dieren dag is geworden.

De katholieke kerk

In het Romeinse Rijk worden de christenen vervolgd, omdat ze de Romeinse keizer niet willen vereren.

Zo komen ze in de stad Rome voor hun vieringen in het geheim bijeen in ondergrondse begraafplaatsen: catacomben. Dat zijn de eerste kerken.

Deze christenen blijven geloven dat het goede het wint van het kwade, dat het licht het wint van het donker. Daarom bouwen christenen hun kerken nog steeds zó dat deze naar het oosten wijzen. Daar komt immers de zon op.

Op heel veel kerktorens zie je ook een haan. Die kraait als het daglicht het wint van de duisternis.

rooms-katholieke kerk

De tien geboden

Het christendom is genoemd naar Jezus van Nazareth, die door zijn volgelingen de Christus werd genoemd. Jezus zelf was een Jood. Tijdens zijn leven spraken zijn leerlingen hem vaak aan als 'rabbi', dat betekent: meester.

Wat leert deze rabbi aan zijn leerlingen? Natuurlijk de joodse wet, zoals die in de joodse bijbelboeken staat beschreven.

Onder andere de tien geboden, over eerbied voor God, niemand doden, niet liegen of stelen...

In zijn evangelieboek over Jezus vertelt Matteüs dat de mensen zich afvragen: *'Wat is nu het meest belangrijke van al die geboden?'* En Jezus geeft als antwoord: *'Dat alles doe je als je God liefhebt met heel je hart en ziel en verstand. En net zo belangrijk is: heb je naaste lief als jezelf.'*

Deze twee regels vormen samen de belangrijkste leefregel voor alle christenen: God liefhebben doe je met gevoel maar óók met verstand, en behandel je medemens zoals je zelf behandeld wil worden.

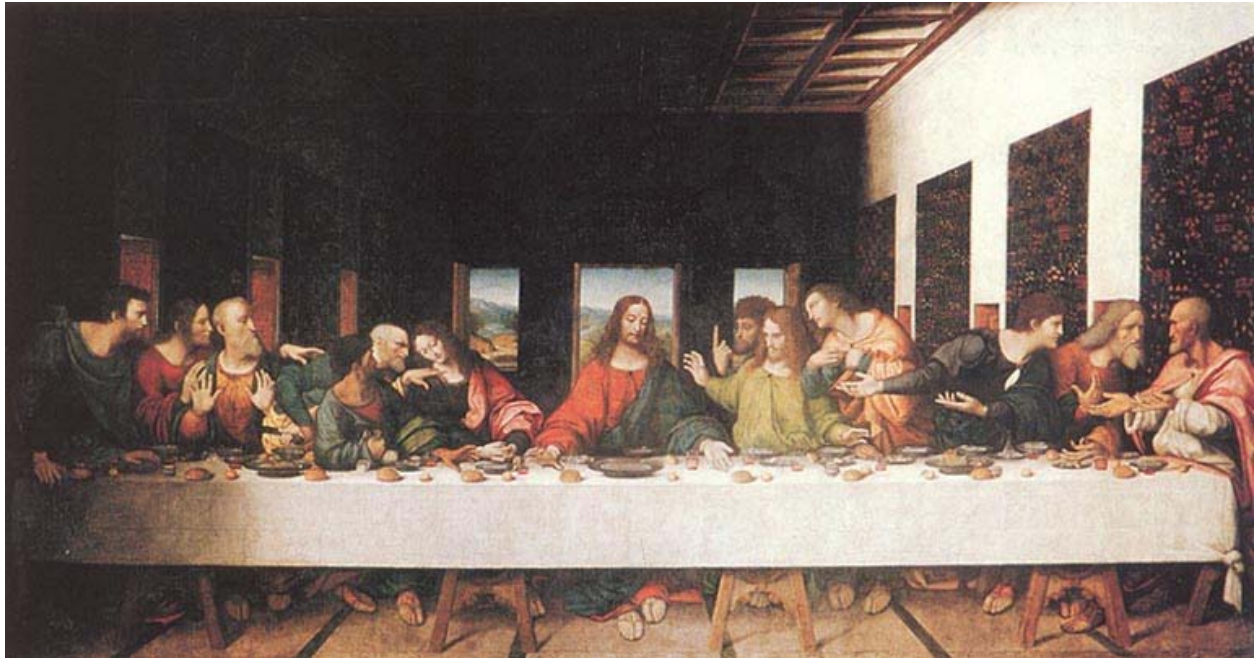

Jezus

Het laatste avondmaal

'Dit verhaal speelt bijna tweeduizend jaar geleden in Israël. Jezus van Nazaret neemt afscheid van zijn leerlingen. Nog eenmaal viert hij het avondmaal met hen. Een laatste avondmaal want Jezus weet dat hij binnenkort gevangen genomen wordt. Jezus deelt brood en wijn met zijn vrienden, zoals hij heel zijn leven alles heeft gedeeld met anderen.'

De christenen herdenken dit delen van brood en wijn tot op de dag van vandaag. De protestantse kerken doen dit in de vorm van de avondmaalsviering, de katholieke kerk in de vorm van de eucharistieviering.

Het brood in de katholieke eucharistie is een speciaal gebakken schijfje dat 'hostie' wordt genoemd. De meeste katholieke kinderen ontvangen voor het eerst deze hostie als ze ongeveer 8 jaar zijn. Dit feestelijke moment heet de eerste heilige communie.

(Bron: http://www.schooltv.nl/heilige_huisjes/html/home.htm)

Bijeenkomst 4: Wie ben ik? + Gezin

oefening 1: werkblad 'wie ben ik?'

Mijn naam is _____

Ik ben _____ jaar oud

Het liefst eet ik _____

Mijn hobby's zijn _____

Ik ben goed in _____

<http://www.findingtheway.ca/social.htm>

Ik wil graag leren hoe je _____

Ik zou aan mijzelf willen veranderen _____

mijn lievelingsmuziek is _____

mijn vrienden zijn _____

ik vind goed aan mezelf _____

mijn goede eigenschappen zijn _____

Ik heb een hekel aan _____

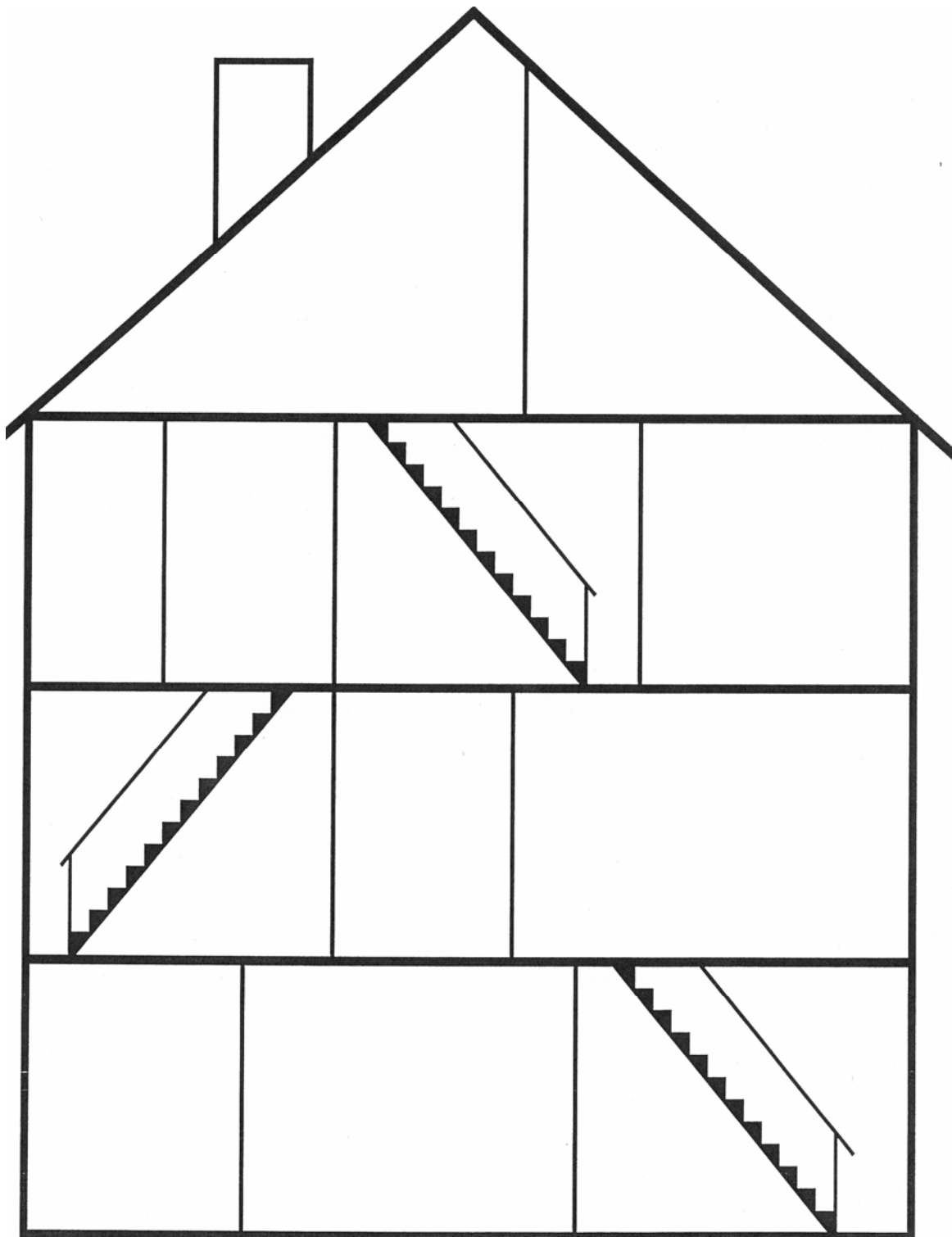
Als ik veel geld won zou ik _____

Ik wil later _____ worden

Bijeenkomst 5: Wie ben ik? + Gezin

Oefening 1: werkblad 'huis'

Bijeenkomst 6/7: Communicatie

Wat is communicatie?

Onder communicatie kan je verstaan het communiceren tussen mensen. Met communicatie wordt in het algemeen bedoeld: uitwisseling van informatie. Dat kan via de taal of op andere manieren bijvoorbeeld seinen met vlaggen. De zender stuurt een boodschap naar de ontvanger.

Voorbeeld:

Stel dat de juf in de klas een verhaal voorleest en de kinderen luisteren.

In dit geval is de juf de **zender** van een **boodschap** (het verhaal) en zijn de kinderen de **ontvangers** van de boodschap.

<http://www.eduplace.com/marketing/sslr/tour-k-finish.html>

Voor jezelf opkomen in plaats van boos worden

Iemand die voor zichzelf opkomt geeft duidelijk aan wat hij/zij wil, zonder agressief te zijn. Een agressief mens is iemand die bijvoorbeeld schopt of slaat.

Lichaamstaal

Als je voor jezelf opkomt speelt lichaamstaal (de manier waarop je staat en kijkt) een belangrijke rol. Daarom is het belangrijk dat je lichaamstaal weet te gebruiken. Het is niet genoeg om alleen te leren welke woorden je moet gebruiken om iemand de waarheid te zeggen. Hoe zou je jouw mening overtuigend kunnen overbrengen als je spreekt met zachte stem terwijl je naar de grond kijkt en je mond achter je hand verbergt? Het best is om je zo op te stellen dat je zeker overkomt. Dat wil zeggen: Sta rechtop met je schouders naar achteren en je hoofd iets opgeheven. Verdeel je gewicht gelijkmatig over beide benen om onrustig heen en weer wiebelen te voorkomen. Dit is best moeilijk, je hoeft het ook niet in een keer goed te kunnen. Hier is veel oefening voor nodig. Bovendien vinden veel volwassenen dit nog steeds moeilijk.

Oefening 2: werkblad 'Interviewen'

Stap 1: Het onderwerp van de vragen is: _____

Stap 2: Interviewvragen

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

9. _____

10. _____

Oefening 1 : werkblad 'Communicatie'

Je vriend(in) slaat je zonder dat je wat gedaan hebt.

Hoe kan je zeggen wat je dwars zit?

Ik voel me _____

als jij _____

omdat _____

Je spreekt met je vriend(in) af dat je samen gaat zwemmen. Bij het zwembad aangekomen zie je dat zij er niet is.

Hoe kan je zeggen wat je dwars zit?

Ik voel me _____

als jij _____

omdat _____

Je klasgenoot pakt zonder te vragen je pen.

Hoe kan je zeggen wat je dwars zit?

Ik voel me _____

als jij _____

omdat _____

Bijeenkomst 8: Gevoelens

Oefening 1: werkblad 'Gevoelens'

blij	verdrietig
bang	boos
verlegen	zenuwachtig

Oefening 2:werkblad 'Gevoelens foto's'

Foto	Naam	Emotie
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		

Bijeenkomst 9: Gevoelens

Oefening 1: werkblad 'Hoe voel ik mij?'

Ik voel me blij als _____

Zo kun je aan me zien of merken dat ik blij ben:

Ik _____

Ik _____

Ik voel me verdrietig als _____

Zo kun je aan me zien of merken dat ik verdrietig ben:

Ik _____

Ik _____

Ik voel me bang als _____

Zo kun je aan me zien of merken dat ik bang ben:

Ik _____

Ik _____

Ik voel me boos als _____

Zo kun je aan me zien of merken dat ik boos ben:

Ik _____

Ik _____

(Bron plaatjes: http://schulen.asn-noe.ac.at/vswr-neustadt-pestalozzi-nord/english_lessons0.html)

Bijeenkomst 10: Inleven in de ander

Oefening 1: Verhaal: Sandra en de moeilijke situatie + werkblad

Sandra en de moeilijke situatie

Sandra is een meisje van 8 jaar dat graag in bomen klimt. De kinderen in de buurt vinden haar de allerbeste bomenklimmer die er bestaat. Op een dag klimt zij uit een hoge boom naar beneden, en valt..., maar zij doet zich gelukkig geen zeer. Haar vader die Sandra heeft zien vallen en is geweldig geschrokken. Hij vraagt haar te beloven niet meer in bomen te klimmen. Sandra belooft dat.

Later op die dag fietst Sandra met andere kinderen naar het park om daar te gaan spelen. Dan komt opeens Kim naar hen toegerend. Kim zit bij Sandra in de klas. Zij roept: "Help! Saartje zit boven in de boom en kan niet meer naar beneden komen ! "

Saartje is een jonge poes die Kim voor haar verjaardag heeft gekregen. De kinderen rennen met Kim naar de boom en kijken verschrikt naar boven. Saartje heeft zich wanhopig vastgeklemd aan een tak die helemaal doorbuigt. Er moet direct iets gedaan worden, voordat het te laat is. Sandra is de enige die het katje uit de boom zou kunnen halen. Maar zij herinnert zich op dat moment wat zij haar vader heeft beloofd...

Werkblad bij verhaal Sandra en de moeilijke situatie

Moet Sandra Saartje redden ?

- Wat moet er volgens Kim gebeuren ?
- Wat zou haar vader ervan vinden ?

[http://blogsimages.skynet.be/images/000/459/867_kei%20lief%20poesje%20\(droom\).jpg](http://blogsimages.skynet.be/images/000/459/867_kei%20lief%20poesje%20(droom).jpg)

Wat zou jij doen als jij Sandra was ? omcirkel de letter van jouw keuze

Je kunt nu uit drie mogelijkheden kiezen:

A: Niets doen	B: In de boom klimmen	C: Iets anders doen
Als jij Sandra was zou jij dus niets doen.... Weet je dat zeker ? - Zou je echt helemaal niets doen ? - Jij kunt Saartje toch redden ? - De andere kinderen vinden jou toch de allerbeste bomenklimmer die er bestaat ? - Wat zou Kimt ervan vinden als jij niets deed ? - Wat zouden de andere kinderen tegen jou zeggen ?	Als jij Sandra was zou jij dus in de boom klimmen.... Weet je dat zeker ? - In de boom klimmen ligt voor de hand. De andere kinderen vinden jou immers de allerbeste bomenklimmer die er bestaat. - Maar ja, je bent wel eens eerder uit de boom gevallen... - En ben je nu al weer vergeten wat je aan je vader hebt beloofd ? - Wat zou je vader ervan vinden ?	Als jij Sandra was zou jij dus iets anders doen.... Weet je dat zeker ? - Er is dan wel een probleem: er is nergens hulp in de buurt ! - En wat zou er met Saartje gebeuren, wanneer jij bijvoorbeeld op de fiets zou springen om ergens hulp te gaan halen ? - Ook als je hulp zou krijgen dan zou dat zeker 15 minuten duren. Misschien komt de hulp te laat en valt Saartje uit de boom...

(Bron: <http://www.waarden.org/kindersite/zien/bomenklimmer/verhaal/>)

Bijeenkomst 11: het nut van regels, waarden en normen

Oefening 2: Verhaal 'Anita en de waarheid' + werkblad

Verhaal 'Anita en de waarheid'

De waarheid

Anita was niet slecht, maar ze had honger en de portefeuille die uit de jaszak van de man stak maakte iets in haar wakker. Ze had overal tevergeefs naar werk gezocht. Ze was koud geworden en een warenhuis binnengestapt. Niet om er iets te kopen, maar om zich te warmen.

En daar stond opeens die man voor haar en een portefeuille die ze alleen maar hoefde te pakken. Ze deed haar best om niet naar de portefeuille te kijken. Maar het ding stak wel erg verleidelijk naar buiten. Trouwens, aan de man kon ze zien dat hij best iets kon missen. Van het geld dat zijn pak gekost moest hebben, zou zij maanden kunnen leven. Anita keek om zich heen. Ze zag een kleine, oude dame en twee meisjes die luidruchtig stonden te praten. Verder niemand. En als die oude dame haar zakdoek niet had gezocht en die meisjes niet doorgelopen waren, was er niets gebeurd.

Maar nu pakte ze de portefeuille met een snelle beweging en stopte hem in haar tas. Het verschrikkelijke ogenblik was voorbij. Ze was weer gewoon dat aardige meisje, dat nooit iets verkeerd had gedaan.

Met een onschuldig gezicht keek ze naar een toonbank. "Je ziet er moe uit. Heb je wel..." Anita schrok. De kleine, oude vrouw had haar aangesproken. Was ze haar gevolgd? "Nee, nee.. eh... ik moet weg", stotterde Anita. De warme lucht en haar lege maag maakten haar duizelig. Ze struikelde. Haar tas viel. Ook dat nog! De oude vrouw bukte zich en raapte Anita's tas op. "Kom maar. Dan gaan we even ergens zitten..."

Anita hoorde haar nauwelijks. Daar zag ze de man van de portefeuille aankomen. Een agent in uniform liep naast hem. "Ik wil niet beweren dat zij het gedaan heeft. Maar zij stond wel bij mij in de buurt", sprak de man met luide stem.

Anita kon wel door de grond zakken. Wezenloos staarde ze voor zich uit toen de agent haar tas onderzocht. "Het spijt me, ze heeft hem niet. Ik denk dat u hem toch ergens verloren bent". Na een verontschuldiging liepen de beide mannen weer verder. Anita keek hen na, bleek en niet begrijpend. 'Kom nu maar,' zei de oude vrouw die alles had meegemaakt, 'een kopje koffie met iets erbij.' Anita ging mee. Zonder protest.

Terwijl ze tegenover elkaar zaten, legde de oude dame opeens de portefeuille op tafel. 'Die heb ik uit jouw tas gehaald toen je struikelde,' zei de vrouw. Anita verstijfde.

'Waarom heeft u dat gedaan? Waarom heeft u niets gezegd toen ze ...' "Ach kind, zoiets gebeurt zo vaak... Beloof me, dat je zoiets nooit meer doet!" "Ik beloof het," zei Anita, 'het was afschuwelijk. Ik doe het nooit meer!' "Kijk, daarom heb ik het gedaan," sprak de oude dame: "Drink nu maar je koffie". 'Maar.. wie bent u?' vroeg Anita. De kleine, oude dame keek haar met een glimlach aan en zei: 'Ik ben alleen maar de winkeldetective'.

De winkeldetective heeft Anita laten beloven dat zij zoiets nooit meer zal doen....Anita loopt met de schrik in haar benen de winkel uit. Zij wordt niet bij de politie aangegeven. Haar naam komt niet op de lijst van winkeldieven.

Werkblad bij verhaal 'Anita en de waarheid'

Vanuit Anita bekeken	Vanuit de directeur bekeken
Stel je een voor dat jij Anita bent... - Als jij Anita zou zijn, vind jij dan dat de winkeldetective jou op de <i>juiste manier</i> heeft behandeld? - Hoe denken andere leerlingen uit jouw groep over deze vraag?	Stel je eens voor dat jij de directeur bent van het winkelbedrijf... - Als jij de directeur zou zijn, vind jij dan dat jouw winkeldetective de dievegge op de <i>juiste manier</i> heeft behandeld? - Hoe denken andere leerlingen uit jouw groep over deze vraag?

De waarheid (2)

Het verhaal van Anita had ook heel anders kunnen af kunnen lopen. Zo bijvoorbeeld:

1. Anita kon wel door de grond zakken. Wezenloos staarde ze voor zich uit, terwijl de agent haar tas doorzocht. 'U bent me helaas te vlug af', zei de oude vrouw tegen de agent. 'De portefeuille zit in het zijvak van de tas. Mag ik mij voorstellen: ik ben mevrouw Holm, de winkeldetective van dit bedrijf. Ik wilde deze meneer er juist op attent maken dat hij zijn portefeuille dreigde te verliezen, toen dit dametje 'm rolde. Ik heb haar natuurlijk geen ogenblik uit het oog verloren. Zoals u ziet ben ik net bezig haar af te voeren.'
2. Op dat moment viste de agent triomfantelijk de portefeuille uit het zijvak van de tas. 'Misschien wilt u even de inhoud controleren,' zei hij tegen de heer in het driedelig. 'Het zit er allemaal nog in: zesentwintighonderd euro. Ik had het net opgenomen om een leuk bankje te kopen. Goed dat u er zo vlug bij was, anders had ik bij de kassa met een mond vol tanden gestaan', lachte de man.

(Bron: <http://www.waarden.org/kindersite/verhaal/verhaal1.html>)

Bijeenkomst 12: het nut van regels, waarden en normen

Oefening 1: Werkblad 'Wat vind ik belangrijk?'

Kruis aan wat jij vindt.

1. Op tijd op school zijn.
2. Eerlijk zijn.
3. Voor een oude mevrouw opstaan in de tram.
4. Geen eten weg gooien
5. Schone kleren aanhebben
6. Vroeg naar bed gaan.
7. TV kijken
8. Een computer hebben
9. Meehelpen met afwassen
10. Leuke hobby hebben

belangrijk	niet belangrijk

hieronder kun je invullen wat je nog meer belangrijk vindt.

- 11 _____
- 12 _____
- 13 _____
- 14 _____
- 15 _____

Oefening 2: Discussie gesprek 'Regels, waarden en normen zijn niet overal en voor iedereen hetzelfde'

Stellingen van deze les:

1. Je vriend kijkt af tijdens het maken van een proefwerk. Mag dat?
2. De deurbel gaat en je doet niet open. Mag dat?
3. In de kleedkamer ligt geld en je weet niet van wie het is dus je stopt het in je zak. Mag dat?
4. Je vriend(in) vraagt of hij mag meespelen, jij zegt dan nee. Mag dat?
5. Een onbekende zegt dat hij je ouders kent en vraagt aan jou of hij jou thuis kan afzetten, jij wil mee gaan. Mag dat?

Bijeenkomst 13: oorzaak- gevolg denken

Oefening 1: Verhaal: Het speelgoedpistool

Het speelgoedpistool

Merlijn krijgt zakgeld. Elke week een kwartje. "Wat je ermee doet mag je zelf weten," zegt mama. "Helemaal zelf?" "Ja hoor, helemaal zelf." "Ook een speelgoedpistool?" Mama houdt niet van pistolen. "Als je zo nodig wil schieten maak je er zelf maar een," zegt ze altijd. Merlijn kijkt naar mama. Ze vindt het vast niet goed. Maar mama lacht, "ja hoor, ook een speelgoedpistool." Elke week krijgt Merlijn nu zakgeld. Elke week doet hij het geld in een portemonnee. Die heeft hij ook gekregen. Eentje met een drukknopje. Van leer. Het ruikt lekker. Hij legt het portemonneetje tussen zijn steentjes. Die verzamelt hij. En nu verzamelt hij ook kwartjes.

Na een hele tijd heeft hij genoeg gespaard. Samen met papa gaat hij naar de speelgoedwinkel. Het ligt er vol speelgoed. Maar Merlijn ziet het niet. Hij ziet alleen speelgoedpistolen. Een voor een pakt hij ze uit het rek. Hij voelt ze in zijn hand. Hij draait ze om en om. Tot hij weet welke hij het mooist vindt. Hij kiest er een uit met een zilveren loop en een zwart handvat. Voorzichtig brengt hij hem naar de kassa en legt hem op de toonbank. Tik, tik tik, de juffrouw tikt op de kassa en tring! Daar komt een bonnetje. "Goed bewaren hoor," zegt de juffrouw, "voor als je hem wil ruilen." Ruilen? Geen haar op het hoofd van Merlijn die daar aan denkt. Deze is goed. Merlijn gooit het bonnetje weg.

Nu moet hij betalen. Hij maakt het portemonneetje open en legt een voor een de kwartjes op de toonbank. Met een zwaai van haar hand veegt de juffrouw het geld van de toonbank en laat het in de kassala vallen. Met een lege portemonnee en het speelgoedpistool in een grote zak tegen zijn buik gedrukt gaat Merlijn samen met papa weer naar huis.

In de straat wonen jongens waarmee Merlijn vaak speelt. Jongens met speelgoedpistolen. Nu heeft Merlijn er ook een. Merlijn laat het speelgoedpistool aan zijn vrienden zien. Zijn vrienden vinden het speelgoedpistool niet mooi. Merlijn besluit het speelgoedpistool te ruilen in een andere, maar helaas, dat gaat niet. Hij kan het speelgoedpistool niet meer ruilen, omdat hij het bonnetje heeft weggegooid.

Hij vertelt hierover aan zijn vader en zijn vader zegt tegen Merlijn: "je krijgt een nieuwe speelgoedpistool met je verjaardag." merlijn besluit tot zijn verjaardag te spelen met het speelgoedpistool dat hij zelf gekocht heeft. Dagenlang rennen de jongens door de straat. Ze verstoppelen zich tussen de struiken en achter tuinmuurtjes. "Pauw, pauw!" of "Raak!" of "Je bent dood!" Ze vallen dood neer, heel hard, plat op hun buik. Even later staan ze weer op. Voor andere spelletjes heb-ben ze geen tijd meer.

(Bron: <http://www.maribi.com/verhalen/index.htm>)

http://www.home.zonnet.nl/derustigeschutters/Speelgoedpistool/page_01.htm

Oefening 2: observatieopdracht oorzaak- gevolg

Situatie 1: _____

Oorzaak _____

Gevolg _____

Situatie 2: _____

Oorzaak _____

Gevolg _____

<http://www.ywcaboulder.org/images/2nd%20Story%20Images/playground.JPG>

Bijeenkomst 14: Vriendschap en verliefdheid

Oefening 2: Valentijnsdag: liefde en verliefdheid

Een gewone Valentijn

Er was eens een heel gewone jongen met een heel bijzondere naam. Zijn naam was Valentijn. De andere kinderen lachten daar wel eens om, want wie heet er nou Valentijn? Het gekke was dat Valentijn het helemaal niet erg vond als de kinderen om zijn naam moesten lachen. Hij zei altijd: 'Lach maar, wat weten jullie nou van de Heilige Valentijn?'

Valentijn was trots op zijn naam. En daar had hij gelijk in. Want hij was jarig op 14 februari, de dag van de Heilige Valentijn. Daarom had hij ook juist die naam gekregen. Die Heilige Valentijn leefde meer dan duizend jaar geleden in Italië. Hij was bisschop. Hij hield veel van de mensen en wilde dat ze ook veel van elkaar hielden. Maar de keizer die de baas was, hield alleen maar van oorlog voeren. Daarom verbood de keizer zijn soldaten om te trouwen.

Toen was er een soldaat die heel veel van een meisje hield. Hij hield zoveel van haar dat hij 's

<http://postais.terravista.pt/img/postais/temp/cupido.gif>

nachts bij volle maan liefdesliedjes zong bij haar raam. Het meisje hoorde het gezang van de soldaat en gooide rode rozen uit haar raam. Zo wist de soldaat dat ze ook van hem hield. De soldaat wilde per se met het meisje trouwen en daarom ging hij naar bisschop Valentijn. Hij zei: 'Bisschop Valentijn, u vindt toch dat de mensen van elkaar moeten houden?' En de bisschop zei: 'Ja natuurlijk, de liefde is het allerbelangrijkste op aarde.' Toen zei de soldaat: 'Bisschop, laat me dan met mijn meisje trouwen, want ik houd nog meer van haar dan van mezelf.' Bisschop Valentijn zag dat de soldaat het meende en hij trouwde het meisje en de soldaat. Hij wist dat de keizer erg boos op hem zou worden, maar dat kon hem niet schelen.

Zo werd bisschop Valentijn de heilige van de mensen die heel veel van elkaar houden. Geliefden noemen ze dat. En ook nu nog denken de mensen elk jaar aan bisschop Valentijn. Op 14 februari vieren ze Valentijnsdag.

Dus als je eens een gewone jongen tegenkomt met de naam Valentijn. Dan weet jij dat hij een heel bijzondere naam heeft.

Kleurplaat liefde is...

Liefde is...

... zon, maan, sterren en elkaar

Handleiding Sociale Vaardigheidstraining

voor groep 7

Wat geef ik, wat hou ik?

Keshini Jarbandhan 2005

De training is gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn, zodat de kinderen van groep 7 op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar kunnen omgaan.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Bijeenkomst 1: Introductie van de training + Kennismaking	4
Bijeenkomst 2: Verschillende culturen	7
Bijeenkomst 3: Verschillende culturen	10
Bijeenkomst 4: Wie ben ik + Gezin	14
Bijeenkomst 5: Wie ben ik + Gezin	17
Bijeenkomst 6: Communicatie	19
Bijeenkomst 7: Communicatie	22
Bijeenkomst 8: Gevoelens	26
Bijeenkomst 9: Gevoelens	29
Bijeenkomst 10: Inleven in de ander	32
Bijeenkomst 11: het nut van regels, waarden en normen	34
Bijeenkomst 12: het nut van regels, waarden en normen	36
Bijeenkomst 13: oorzaak- gevolg denken	39
Bijeenkomst 14: Vriendschap en verliefdheid	42
Bijeenkomst 15: Evaluatie bijeenkomst + diploma uitreiking	46

Inleiding

Dit is de handleiding van de training 'Wat geef ik, wat hou ik?'.

Het is de bedoeling dat deze training wordt gebruikt in combinatie met het werkboek. De trainer deelt de werkboeken uit aan de kinderen en hij heeft zelf een exemplaar bij de hand tijdens de bijeenkomsten, zodat hij met de kinderen kan meekijken. Ook kan de trainer de verhalen die hij moet voorlezen tijdens de training terugvinden in het werkboek. De doelgroep waar deze training zich op richt is groep 7.

Het doel van de training is de sociale weerbaarheid van de kinderen en de sociale vaardigheden die daarvoor nodig zijn te vergroten, zodat de kinderen op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar kunnen omgaan. Sociale weerbaarheid is het kunnen aangeven van de eigen grenzen en de grenzen van anderen kunnen respecteren. Een sociaal aanvaardbare manier is een balans kunnen vinden tussen weerbaar zijn en verdraagzaam zijn in de omgang met anderen.

De trainer kan eventueel aantekeningen maken in het logboek dat in de leskist zit.

De trainer geeft soms een thuisklus aan het einde van de bijeenkomst. Verder staan er bij elke bijeenkomst aandachtspunten voor de trainer. Elke bijeenkomst bestaat uit dezelfde structuur namelijk, inleiding, oefeningen en afsluiting. Ook elke oefening bestaat uit dezelfde structuur namelijk, het doel van de oefening, de uitvoering en de nabespreking. Bij elke bijeenkomst is een tijdsindeling gemaakt. De materialen die nodig zijn voor de training zijn in de leskist te vinden. Alleen materialen als scharen, kleurpotloden en lijmpotjes moet de trainer zelf ophalen bij Stichting MOOI Escamp. Het is de bedoeling dat er tussen de trainer en de kinderen vertrouwen ontstaat gedurende de training (dit moet groeien), omdat er verderop in de training 'zwaardere' onderwerpen aan bod komen. De trainer kan veiligheid bieden door met de kinderen af te spreken dat wat er in de klas besproken is, binnen de klas blijft.

Doelstelling:

De training is gericht op het vergroten van de sociale weerbaarheid en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn, zodat de kinderen van groep 7 op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar kunnen omgaan.

Onderwerpen:

- Introductie van de training + Kennismaking
- Verschillende culturen
- Wie ben ik? + gezin
- Communicatie
- Gevoelens
- Inleven in de ander
- Het nut van regels, waarden en normen
- Oorzaak- gevolg denken
- Vriendschap en verliefdheid
- Evaluatie bijeenkomst + diploma-uitreiking

Werkvormen:

- Discussiegesprekken
- Collage maken
- Foto's maken
- Interviewen
- Werkbladen invullen
- Rollenspel
- Kwartet
- Verhalen luisteren en lezen
- Observatieopdracht

Bestemd voor:

Groep 7

Uitvoeringsperiode:

In overleg

Plaats:

op school

Aantal bijeenkomsten:

15 lessen van 60 minuten

Uitvoerende instelling:

Stichting MOOI Escamp

Telefoon:

070-3660801

Bijeenkomst 1: Introductie van de training + Kennismaking

Materialen: - Schoolbord - Kleurpotloden in verschillende kleuren - Het verhaal van Sint Maarten - De werkboeken om uit te delen aan de kinderen	Overzicht van de oefeningen: - oefening 1: Introductieoefening - oefening 2: Kennismakingsoefening	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	--	---

Leerdoelen voor de kinderen:

- Weten waar de titel van de training op slaat.
- Weten wat het doel van de training is.
- Weten volgens welke structuur de training zal verlopen.
- Weten volgens welke structuur elke bijeenkomst zal verlopen.
- Kennis maken met de trainer.

Doelstellingen voor de trainer:

- De titel van de training uitleggen.
- Informatie verstrekken over de training en de opzet van de bijeenkomsten.
- Kennis maken met de kinderen.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen, vooral deze eerste bijeenkomst, omdat de kinderen een training heel spannend kunnen vinden.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Introductie van de training (3 minuten)

De trainer heet de groep welkom bij de training. De trainer behandelt het volgende tijdens de introductie: hij vertelt dat de training uit 15 bijeenkomsten bestaat, die elk een uur duren. Ook vertelt hij dat de kinderen een werkboek krijgen en dat zij soms een 'thuisklus' meekrijgen (huiswerk). Dit noemt de trainer met opzet 'thuisklus', omdat huiswerk negatief kan klinken voor de kinderen. De werkboeken mogen de kinderen zelf bewaren, ook moeten zij meerdere keren werkbladen invullen die in het werkboek staan, soms staat er ook een tekst in het werkboek die ze kunnen lezen. Hier verwijst de trainer dan tijdens de bijeenkomst naar. Hij vertelt wat over de structuur van de bijeenkomsten; de bijeenkomsten beginnen met een korte inlei-

ding, vervolgens komen er oefeningen aan bod en de bijeenkomst wordt afgesloten met eventueel een 'thuisklus' en de afronding van de bijeenkomst. Verder vertelt de trainer dat de kinderen na afloop van de training een 'sociale vaardigheidsdiploma' ontvangen. Dan hebben de kinderen iets om zich op te verheugen.

Inleiding (5 minuten)

De trainer vertelt dat deze eerste bijeenkomst dient als inleiding van de training en als kennismakingsbijeenkomst. De trainer legt uit wat een sociale vaardigheidstraining is; een training waarin de kinderen leren in sociale contacten zichzelf staande te houden. Als kinderen oefenen met deze vaardigheden kunnen ze meer zelfvertrouwen ontwikkelen.

Oefening 1: introductieoefening

Doel

Deze oefening heeft als doel de kinderen duidelijk te maken waar de training over gaat en wat zij kunnen verwachten.

Uitvoering (28 minuten)

De trainer begint met het benoemen van de titel van de training; "Wat geef ik, wat hou ik?" Hij vraagt de kinderen welke woorden bij hun opkomen bij het horen van deze titel. Waar denken ze aan bij het horen van de titel? De kinderen geven antwoord en de trainer schrijft alles op het bord. Het is de bedoeling dat de kinderen met elkaar tot een lijst komen. De trainer kan het gesprek sturen, door middel van doorvragen en de antwoorden zo uit te lokken dat de kinderen zelf in de buurt, van de betekenis, van de titel komen. Een voorbeeld van een antwoord die de trainer wil horen van een kind kan zijn: niet alles voor jezelf houden. Als de kinderen alles wat zij dachten benoemd hebben, kijkt de trainer samen met de kinderen naar de inventarisatie.

Naar aanleiding van de titel vertelt de trainer het verhaal van Sint Maarten. Het einde van het verhaal vertelt hij niet. De trainer vraagt de kinderen: "Wat zou jij doen?" De kinderen moeten dus nadenken over hoe zij het zouden oplossen.

Als de kinderen antwoord hebben gegeven, vertelt de trainer het einde van het verhaal. Het einde van het verhaal maakt de kinderen duidelijk dat delen ook een mogelijkheid is. Op die manier hou je iets voor jezelf en geef je iets aan een ander. De trainer maakt op deze manier duidelijk, waar de titel van de training op slaat. Daarna vertelt hij de kinderen het doel van de training en de onderwerpen die aan bod komen.

Nabespreking (2 minuten)

De trainer deelt daarna de werkboeken uit en vertelt de kinderen dat het verhaal van Sint Maarten in het werkboek staat. De kinderen kunnen het verhaal dan nog eens nalezen en bewaren.

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

Oefening 2: Kennismakingsoefening

Doel (1 minuut)

Deze oefening heeft als doel elkaar te leren kennen. Bovendien kan deze oefening ervoor zorgen dat de spanning vermindert.

De trainer legt uit dat de kinderen zich door middel van deze oefening kunnen voorstellen.

Uitvoering (5 minuten)

De trainer deelt kleurpotloden uit. De kinderen maken met de kleurpotloden, aan hun eigen tafel een zelfportret in hun werkboek. Het zelfportret kunnen ze maken uit blz.5 van het werkboek. De kinderen krijgen 5 minuten de tijd om de tekening te maken, hoe zij dat willen doen mogen ze zelf weten. De trainer maakt ook een zelfportret. Als de trainer meedoet zullen de kinderen zich meer op hun gemak voelen en bovendien leren ze de trainer dan ook kennen. Terwijl de kinderen bezig zijn kan de trainer langs de tafels lopen en met de kinderen in gesprek gaan over wat hij in de tekeningen ziet.

Nabespreking (14 minuten)

De trainer begint bij zichzelf, hij laat zijn zelfportret zien en hij vertelt zijn naam. De kinderen mogen vragen stellen hierover. De trainer laat vervolgens een aantal kinderen aan het woord, die iets bijzonders over hun zelfportret te vertellen hebben (als de trainer alle kinderen aan het woord laat kan de oefening te lang gaan duren, de kinderen kunnen dan moeite hebben zich te blijven concentreren). Wel laten alle kinderen hun zelfportret even zien en ze vertellen hun naam. Het is voor kinderen vaak eng om zich aan een vreemde voor te stellen. Met deze oefening stellen de kinderen zich voor door middel van een zelfportret. Door middel van hun tekening kunnen zij meer vertellen, dan wanneer zij voor een groep moeten spreken.

Tijdsduur van de oefening: 20 minuten

De “thuisklus” van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vraagt de kinderen iets mee te nemen uit hun eigen cultuur. Dat mag van alles zijn. Hij vraagt de kinderen de naam van het voorwerp, hapjes, kleding, etc. aan hun ouders te vragen, als ze zelf niet weten hoe het heet. De trainer kan (als daar nog tijd voor is) alvast aan een aantal kinderen vragen wat zij denken mee te nemen, zodat de kinderen daar niet thuis over hoeven na te denken.

Verder vraagt hij de kinderen in hun werkboek te bekijken wat racisme is en na te denken over de stellingen die in hun werkboek staan. De trainer vertelt dat de volgende bijeenkomst zal gaan over verschillende culturen.

Bijeenkomst 2: Verschillende culturen

Materialen: - het boek: 'Wat geloven zij eigenlijk eigenlijk?'	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Kennismakingsoefening met elkaars culturen - Oefening 2: Respect voor elkaars culturen (racisme) - Oefening 3: Een verhaal	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
---	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- Kennis verkrijgen over verschillende culturen.
- Respect ontwikkelen voor verschillende culturen.
- Oefenen met het geven van de eigen mening.

Doelstellingen voor de trainer:

- Kennisoverdracht van verschillende culturen.
- Kinderen stimuleren respect te hebben voor verschillende culturen.
- Kinderen laten oefenen met het geven van hun mening.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer houdt er rekening mee dat er racistische opmerkingen kunnen worden gemaakt, hij speelt hierop in d.m.v. doorvragen. Hij probeert te achterhalen waarom het kind zo denkt. Wijs het kind niet af, omdat het kind anders in het vervolg misschien zijn/haar mening niet meer durft te geven.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Kennismakingsoefening met elkaars culturen

Doel

De kinderen kennis laten maken met andere culturen.

Uitvoering (12 minuten)

De kinderen gaan in een kring zitten. Ze hebben allemaal iets van hun cultuur bij zich. De trainer laat de kinderen om de beurt aan het woord. De kinderen mogen vertellen wat ze bij zich hebben en hoe het heet. De trainer zit zelf ook in de kring en heeft ook zelf iets meegenomen (de trainer heeft een voorbeeldfunctie, het feit dat hij meedoet, zal de kinderen stimuleren ook mee te doen).

Nabespreking (3 minuten)

De trainer vraagt aan de kinderen wat zij van de oefening vonden.

Tijdsduur van de oefening: 15 minuten

Oefening 2: respect voor elkaars culturen (racisme)

Doel

De kinderen stimuleren, elkaars cultuur te respecteren, d.m.v. het bespreken van het onderwerp racisme.

Uitvoering (15 minuten)

De kinderen zitten in een kring. De trainer legt uit wat discussiëren is en hoe dat in zijn werk gaat. Hij vertelt dat hij tijdens discussie op zal letten niet iedereen door elkaar heen praat, anders is degene die aan het woord is niet goed te verstaan. Ook spreekt hij met de kinderen af dat ze elkaar laten uitpraten. De trainer daagt de kinderen tijdens de discussie uit om hun mening te geven doormiddel van doorvragen.

De trainer geeft de kinderen de ruimte om te discussiëren over het onderwerp racisme aan de hand van de door hem ingebrachte stellingen. Hij gebruikt de stellingen die in het werkboek bij bijeenkomst 2 te vinden zijn. Stelling 6 kan hij eventueel aan de orde brengen, maar is niet noodzakelijk, omdat stelling 6 eigenlijk geen betrekking heeft op het onderwerp racisme, maar wel interessant is om te bespreken. De kinderen hebben thuis de stellingen bekeken. De trainer probeert tijdens de discussie duidelijk te maken waarom het respecteren van verschillende culturen belangrijk is. Het uitgangspunt hierbij is: de diversiteit van culturen in Nederland en de problemen die kunnen ontstaan door racisme.

Nabespreking (5 minuten)

De trainer vraagt de kinderen hoe zij het vonden om te discussiëren. Ook bespreekt hij of het duidelijk is geworden voor de kinderen dat het respecteren van elkaars culturen belangrijk is. De kinderen kunnen hierop reageren.

Tijdsduur van de oefening: 20 minuten

Oefening 3: Een verhaal

Doel

De kinderen luisteren naar een verhaal waarin andere kinderen een ontdekkingsstocht maken m.b.t. verschillende godsdiensten/culturen. Op deze manier krijgen de kinderen meer begrip voor de godsdienst/cultuur die aan bod komt in het verhaal.

Uitvoering (15 minuten)

De trainer overlegt voor de bijeenkomst met de leerkracht, over welk geloof het nuttig is een verhaal voor te lezen. Dit omdat de situatie in de klas, per klas kan verschillen. Voorbeeld: misschien is er een Turks meisje dat gepest wordt in de klas om haar geloof, klederdracht of cultuur, dan kan de trainer ervoor kiezen om een verhaal van de Islam te vertellen, zodat de kinderen meer begrip voor haar kunnen krijgen. De trainer kan kiezen uit de verhalen die be-

schreven staan in het boek: 'Wat geloven zij eigenlijk eigenlijk?'. Dit boek zit in de leskist. Het boek bevat leuke plaatjes die de trainer kan laten zien tijdens het verhaal.

Nabespreking (3 minuten)

De trainer vertelt de kinderen dat hij de volgende bijeenkomst verder gaat met het voorlezen van het verhaal. Verder vraagt hij wat de kinderen tot nu toe van het verhaal vonden.

Tijdsduur van de oefening: 18 minuten

De 'thuisklus' van deze week + afronding (5 minuten)

De trainer verdeelt de klas in 4 groepen. Hij vertelt dat de groepen de volgende bijeenkomst meedoen aan een quiz. De quiz gaat over de vier grootste godsdiensten. De trainer deelt de groepen zo in dat de kinderen in een groepje zitten met een andere godsdienst dan die van henzelf. De trainer zal vragen stellen aan de vier groepen. De groep met de meeste punten heeft gewonnen en krijgt eventueel een prijs. De trainer kan zelf bedenken wat deze prijs zal zijn (idee: een zak snoep).

De kinderen mogen de tekst er wel bij houden, om het antwoord op te zoeken. De trainer wijst de kinderen erop dat de tekst met de vier verschillende godsdiensten in hun werkboek te vinden is bij bijeenkomst 3. Elk groepje leest dus 1 godsdienst voor de quiz van de volgende bijeenkomst. De tekst met de verschillende godsdiensten is met opzet in het werkboek geplaatst, op deze manier kunnen de kinderen, als ze interesse hebben, de andere godsdiensten in hun vrije tijd een keer lezen, want het werkboek mogen ze houden.

Bijeenkomst 3: Verschillende culturen

Materialen: - Quizvragen (te vinden achter bijeenkomst 3) - Schoolbord voor de puntentelling van de quiz - Eventueel een prijs voor het innende groepje	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Quiz; godsdiensten - Oefening 2: Een verhaal	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefening er tijdens deze bijeenkomst aan bod komt.

Leerdoelen voor de kinderen:

- Kennis verkrijgen over verschillende godsdiensten.
- Respect ontwikkelen voor verschillende godsdiensten.
- De kinderen oefenen met overleggen en samenwerken.

Doelstellingen voor de trainer:

- Kennisoverdracht van verschillende godsdiensten.
- Kinderen stimuleren respect te hebben voor verschillende godsdiensten.
- De kinderen laten oefenen met overleggen en samenwerken.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Quiz; godsdiensten

Doel

Het kennis krijgen van de diverse godsdiensten. De kinderen krijgen meer inzicht in, en begrip voor de diverse godsdiensten. De kinderen oefenen met overleggen en samenwerken.

Uitvoering (20 minuten)

De 4 groepen zitten apart in kringen. De trainer legt de regels van de quiz uit. De regels zijn als volgt: Een goed antwoord is 1 punt waard. De kinderen mogen de tekst erbij houden, zodat ze antwoorden eventueel kunnen opzoeken. De kinderen geven als groep antwoord, zij moeten dus overleggen om tot een goed antwoord te komen. Bij een fout antwoord krijgt de betreffende groep geen punt. De groep met de meeste punten heeft gewonnen. Gedurende de quiz houdt de trainer de puntentelling bij op het schoolbord, zodat de kinderen de stand kunnen bijhouden. De quizvragen + antwoorden zijn te vinden achter bijeenkomst 3.

Nabespreking (10 minuten)

De trainer geeft eventueel een prijs aan de winnende groep. De trainer kan zelf uitmaken wat het is. Tot slot vraagt hij de kinderen hoe zij het vonden om meer te weten te komen over de diverse godsdiensten en hoe zij het vonden om deel te nemen aan de quiz. Ook trekt hij met de klas de conclusie dat verschillen er mogen zijn, maar dat respect er moet zijn, omdat we uiteindelijk allemaal mensen zijn, ongeacht de godsdienst die iemand heeft.

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

Oefening 2: Een verhaal

Doel

De kinderen luisteren naar een verhaal waarin andere kinderen een ontdekkingsstocht maken m.b.t. verschillende godsdiensten/culturen. Op deze manier krijgen de kinderen meer begrip voor de godsdienst/cultuur die aan bod komt in het verhaal.

Uitvoering (22 minuten)

De trainer heeft aan het begin van de vorige bijeenkomst met de leerkracht besproken, over welk geloof het nuttig is een verhaal voor te lezen. Dit omdat de situatie in de klas, per klas kan verschillen. Voorbeeld: misschien is er een Turks meisje dat gepest wordt in de klas, dan kan de trainer ervoor kiezen om een verhaal van de Islam te vertellen, zodat de kinderen meer begrip voor haar kunnen krijgen. De trainer kan kiezen uit de verhalen die beschreven staan in het boek: 'Wat geloven zij eigenlijk?'. Dit boek zit in de leskist. Het boek bevat leuke plaatjes die de trainer kan laten zien tijdens het verhaal. Tijdens deze oefening gaat de trainer door met het voorlezen van het verhaal van de vorige bijeenkomst.

Nabespreking (4 minuten)

De trainer geeft de kinderen de ruimte te reageren op het verhaal. De trainer kan ervoor kiezen (als hij het boek die week zelf niet meer nodig heeft), het boek aan de leerkracht van de klas te lenen voor een week, zodat hij/zij gedurende die week nog extra kan voorlezen uit het boek. De week daarop, wanneer de trainer weer op school komt voor de volgende bijeenkomst kan hij het boek weer in de leskist mee terug nemen. Op deze manier kunnen de kinderen optimaal genieten en leren van het boek.

Tijdsduur van de oefening: 26 minuten

De 'thuisklus' van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Quizvragen oefening 1

Vragen m.b.t. het Hindoeïsme:

1. Wat voor feest is het Divalifeest?

Antwoord: Divali is het feest van het licht en een schoon en nieuw begin.

2. Wat steken de hindoes aan tijdens het Divalifeest?

Antwoord: lichtjes

3. Kent het hindoeïsme vele goden, of 1 god?

Antwoord: het hindoeïsme kent vele goden.

4. Welk dier is heilig voor de hindoes?

Antwoord: de koe

5. Wat vieren de Hindoes met het Holifeest (kleurtjesfeest)?

Antwoord: Het goede overwint het kwaad.

Vragen m.b.t. de Islam:

1. Wat doen de moslims tijdens de ramadan?

Antwoord: van zonsopgang tot zonsondergang eten en drinken ze niet, zo leren ze hoe het is om arm te zijn.

2. Met welk feest wordt het einde van de ramadan gevierd?

Antwoord: het suikerfeest.

3. Hoe heet de plek waar moslims bidden?

Antwoord: een moskee

4. Hoe worden de vijf regels, volgens welke de moslims leven ook wel genoemd?

Antwoord: de vijf zuilen

5. Wat wordt duidelijk door het verhaal van de hodja?

A dat eerlijkheid belangrijk is voor de moslims

B dat gastvrijheid belangrijk is voor de moslims

C dat op tijd zijn belangrijk is voor de moslims

Antwoord: B

Vragen m.b.t. het Jodendom:

1. Wat vieren de joden met de feestdag Jom Kippoer (grote verzoendag)?

Antwoord: De mensen verzoenen zich met elkaar, er wordt gebeden dat in het nieuwe jaar de mensen eerlijk en oprecht zullen zijn naar elkaar.

2. Hoe heet de plek waar joden bidden?

Antwoord: de synagoge

3. In sommige joodse huizen vindt je twee keukens, bijvoorbeeld twee aanrechten.

Waarvoor worden die twee aanrechten gebruikt?

Antwoord: eentje voor alle melkgerechten en eentje voor vleesgerechten.

4. De joden hebben hun eigen regels, bijvoorbeeld: geen varkensvlees eten. Waarmee hebben deze regels volgens de joden te maken?

Antwoord: met respect voor god en het leven.

5. Wat vieren de joden elk jaar met het feest Pesach (Joodse Pasen)?

Antwoord: Ze vieren wat er in het verhaal van Mozes beschreven wordt, namelijk: de herinnering aan de bevrijding van het joodse volk.

Vragen m.b.t. het Christendom:

1. In de katholieke kerk gebruikt men een kalender waarop iedere dag voor minstens een persoon een feestdag staat. Op 4 oktober staat de naam van de heilige Franciscus, door deze meneer is dierendag ontstaan. Wat was zo bijzonder aan deze meneer Franciscus, dat we nu nog steeds dierendag vieren?

Antwoord: Deze meneer is bekend om zijn zorg voor de natuur en zijn band met dieren. Een ezel noemde hij zijn broeder en een wolf zijn vriend, vandaar dat zijn feestdag, 4 oktober, later dierendag is geworden.

2. Christenen gaan naar de kerk. Op veel kerktorens zie je ook een haan. Waarom is die haan er?

Antwoord: Die haan kraait bij daglicht en wint van het duisternis.

3. Welke 2 andere namen waren er voor Jezus?

Antwoord: Jezus werd ook wel ook de Christus of rabbi genoemd.

4. Wat leerde Jezus aan zijn leerlingen?

Antwoord: de tien geboden, dit gaat over eerbied voor God, niemand doden, niet liegen of stelen.

5. Hoe heet het feestelijke moment waarop de meeste katholieke kinderen voor het eerst een speciaal gebakken schijfje brood krijgen?

Antwoord: de eerste heilige communie.

Bijeenkomst 4: Wie ben ik + Gezin

Materialen: - Gymzaal (de trainer moet navragen of deze van te voren gereserveerd dient te worden, hij bespreekt dit met de leerkracht).	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Wie ben ik? - Oefening 2: Waar ligt mijn grens?	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
---	---	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen leren zichzelf kennen
- De kinderen leren hun gezin kennen.
- De kinderen denken na over wie er belangrijk is voor hen en waarom.

Doelstellingen voor de trainer:

- Het zelfbewustzijn van de kinderen vergroten.
- Het stimuleren van een positief zelfbeeld bij de kinderen.
- De kinderen bewust laten worden van hun gezin/belangrijke personen in hun leven.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Wie ben ik?

Doel

De kinderen denken na over zichzelf, dit vergroot het zelfbewustzijn, waardoor de kinderen meer zelfvertrouwen kunnen krijgen.

Uitvoering (10 minuten)

De trainer vraagt de kinderen werkblad 'wie ben ik?' in te vullen. Op dit werkblad staan vragen die het kind stimuleren na te denken over wie hij/zij is.

Nabespreking (20 minuten)

De trainer vraagt de kinderen hoe het was om het werkblad in te vullen. De kinderen die iets willen vertellen over de antwoorden die zij hebben opgeschreven op het werkblad, mogen dat doen. De trainer geeft hier de ruimte voor en luistert 'actief' (bijvoorbeeld door te knikken) naar de kinderen, zodat de kinderen gestimuleerd worden om door te praten. Bovendien merken de kinderen dan dat er interesse is voor hun verhaal. Dit vergroot het zelfvertrouwen en zorgt voor de ontwikkeling van een positief zelfbeeld.

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

Oefening 2: Waar ligt mijn grens?

Doel

De kinderen oefenen met het herkennen van hun grens en ze oefenen met het aangeven van hun grens aan anderen.

Uitvoering (18 minuten)

De trainer neemt de kinderen mee naar de gymzaal.

Daar laat hij de kinderen in een kring staan. Hij zegt niets en loopt naar een kind toe, hij komt dicht in de buurt van het kind. De kinderen zullen zich afvragen wat de trainer aan het doen is. Vervolgens vraagt de trainer aan het kind, waar hij naartoe liep, hoe hij/zij het vond dat de trainer zo dicht in de buurt kwam. Het kind geeft antwoord en dan begint de trainer met het uitleggen van de oefening.

Vervolgens vraagt de trainer de kinderen op de grond in een kring te gaan zitten en hij legt uit dat iedereen grenzen kent en heeft. De trainer legt dit aan de hand van een voorbeeld uit. Te denken valt aan het volgende voorbeeld: iedereen reist wel eens met de tram of de bus. Met name tijdens de spits is het erg druk in de tram. Probeer je eens in te denken dat je in zo een overvolle tram staat. Er staan allemaal vreemde mensen om je heen. Wat vind je daarvan? Stel dat die vreemde mensen vrienden van je zouden zijn, zou dat dan anders zijn? De trainer kan de kinderen dit laten uitleggen.

Dan vertelt hij dat de volgende oefening ook met dezelfde soort grenzen te maken heeft. Deze oefening zal plaatsvinden in tweetallen. De trainer maakt de tweetallen terwijl de kinderen in een kring op de grond zitten. Daarna mogen de kinderen gaan staan. De tweetallen verdelen zich over de ruimte.

Het is de bedoeling dat de kinderen tegenover elkaar staan met wat ruimte ertussen. Een persoon van het tweetal blijft op zijn plek staan. De ander loopt langzaam naar de ander toe. Zodra degene die blijft staan iets voelt van binnen zegt hij/zij 'stop'. Dit kan bijvoorbeeld ongemakkelijkheid zijn van dat iemand te dicht bij je komt. Op het moment dat diegene stop zegt dan stopt de ander direct. Daarna draaien de rollen om, degene die eerst stilstond gaat nu lopen en de ander zegt stop.

Een variatie op deze oefening kan zijn: de trainer laat de kinderen in twee rijen tegenover elkaar staan, de kinderen bepalen zelf tegenover wie ze gaan staan. Daarna vraagt hij iedereen een plekje op te schuiven, op die manier krijgt iedereen een andere partner dan ze in eerste instantie gekozen hadden. Dit doet de trainer met opzet, zodat de kinderen de oefening met iemand anders kunnen ervaren. De kinderen kunnen dan merken dat het wel uit kan maken wie er te dicht bij je in de buurt komt. De een laat je wat dichterbij komen dan de ander.

Nabespreking (10 minuten)

De kinderen leggen uit wat zij voelden en waarom zij stop zeiden. De trainer kan de volgende vragen stellen: Waar ligt je grens, tot waar voel jij je prettig? Op welk moment voel jij je onprettig? Wat voel je als iemand over je grens heen gaat? Hoe kan je je grens aan een ander aangeven?

Tijdsduur van de oefening: 28 minuten

De 'thuisklus' van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 5: Wie ben ik + Gezin

Materialen: Er zijn geen materialen nodig.	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Wie is het belangrijkste in je leven?	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	---	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen leren zichzelf kennen
- De kinderen leren hun gezin kennen.
- De kinderen denken na over wie er belangrijk is voor hen en waarom.

Doelstellingen voor de trainer:

- Het zelfbewustzijn van het kind vergroten.
- Het stimuleren van een positief zelfbeeld.
- Het kind bewust laten worden van zijn/ haar gezin.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Wie is het belangrijkste in je leven?

Doel

De kinderen denken na over belangrijke personen in hun leven. Hierdoor kunnen de kinderen zichzelf beter leren kennen, waardoor zij een positief zelfbeeld kunnen krijgen. Een positief zelfbeeld zorgt voor meer zelfvertrouwen.

Uitvoering (20 minuten)

De trainer gaat met de kinderen in een kring zitten.

De trainer vertelt dat alle mensen andere mensen nodig hebben in hun leven. Als voorbeeld geeft hij dat vader en moeder belangrijk kunnen zijn, maar ook familie, vrienden en kennissen kunnen een belangrijke plek in het leven van het kind innemen. De trainer zegt dat hij be-

nieuwd is welke mensen belangrijk zijn voor de kinderen. Hij legt uit dat de kinderen dat duidelijk kunnen maken d.m.v. oefening 1. Daarna gaan de kinderen aan hun eigen tafel zitten.

De trainer vraagt de kinderen werkblad 'Huis' voor zich te nemen. Hij vertelt dat op dit werkblad een heel groot huis te zien is waarin de kinderen kunnen gaan wonen. In iedere kamer mag iemand wonen die belangrijk is voor de kinderen. De kamers zijn niet allemaal even groot. Als de kinderen klaar zijn met het invullen van het werkblad, kan de nabespreking beginnen. De nabespreking gebeurt in de kring.

Aandachtspunt bij deze oefening is: laat de kinderen niet perse eerst hun eigen kamer uitzoeken. Het ene kind zal waarschijnlijk als eerste de grootse kamer voor zichzelf uitzoeken, terwijl het andere kind zichzelf misschien vergeet in te delen. Dit geeft ook weer een goed beeld aan de trainer over waar het kind zichzelf plaatst.

Nabespreking (38 minuten)

De trainer stelt de kinderen de volgende vragen:

- Wie zijn deze mensen?
- Waarom zijn ze belangrijk voor je?
- Waarom woon je zelf in dit huis?
- Waarom plaats je bepaalde mensen in kleinere/ grotere kamers?
- Vraag waarom hij die mensen zo'n kamer(tje) dichtbij zichzelf of juist veraf van zichzelf heeft gegeven.
- Ik zie dat er alleen maar vrienden/ familie in het huis wonen. Waarom?
- Lijkt het je leuk om met deze mensen in een huis te wonen. Waarom wel/ niet?

Tijdsduur van de oefening: 58 minuten

De 'thuisklus' van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vraagt de kinderen de korte tekst die in hun werkboek staat ter voorbereiding op de bijeenkomst communicatie te lezen. Vervolgens sluit hij de bijeenkomst af. De trainer bespreekt met de leerkracht of hij/zij de kinderen deze week de tijd wil geven, een afspraak te maken met een leerkracht of iemand anders voor het afnemen van het interview van de volgende bijeenkomst. Dit om chaos tijdens de volgende bijeenkomst te voorkomen. De kinderen weten dan precies waar ze naar toe moeten.

Bijeenkomst 6: Communicatie

Materialen: - Een schoolbord - Het kwartetspel 'De coole kikker' - Papier en pennen	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Hoe komt het bericht aan? - Oefening 2: Interviewen, een werkblad invullen en het kwartetspel spelen.	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen komen meer te weten over communicatie. Ze ervaren wat er onderweg met een bericht kan gebeuren.
- Oefenen met samenwerken
- De kinderen oefenen met het stellen van vragen d.m.v. een interview afnemen, ze oefenen met het benaderen van iemand (in dit geval de docent die ze gaan interviewen) en ze oefenen met zich te presenteren en voor te stellen aan de betreffende docent. Bovendien oefenen ze met samenwerken, ze moeten immers om de beurt een vraag stellen, om de beurt notuleren en het interview samen uitwerken.
- D.m.v. het werkblad over communicatie oefenen de kinderen met het geven van hun mening en hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen.
- D.m.v. het kwartetspel oefenen de kinderen verschillende sociale vaardigheden. Om er enkele te noemen: Hoe leer je iemand snel kennen, hoe vraag je of je mee mag spelen of wat doe je als je uitgescholden wordt? Het kwartetspel toont plaatjes van een kikker, die in vrijwel alle omstandigheden relaxed blijft en zich niet op de kast laat jagen. Het spel is bedoeld als steun in de rug voor de kinderen. Tussen neus en lippen door kunnen ze oppikken hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden. Ze krijgen spelenderwijs allerlei situaties voorgeschoteld waarvoor diverse oplossingen bestaan.

Doelstellingen voor de trainer:

- Duidelijk maken hoe communicatie kan verlopen d.m.v. een oefening in de kring.
- Kinderen laten oefenen met samenwerken d.m.v. het laten afnemen van een interview.
- De kinderen laten oefenen met het stellen van vragen (communicatie) d.m.v. het laten afnemen van een interview.
- De kinderen laten oefenen met het geven van hun mening en hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen d.m.v. het laten invullen van een werkblad.
- De kinderen leren hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden d.m.v. een kwartetspel.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.

- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Hoe komt het bericht aan?

Doel

De kinderen fluisteren een bericht door en ervaren wat er onderweg mee kan gebeuren.

Uitvoering (11 minuten)

De kinderen zitten samen met de trainer in een kring.

De trainer vraagt allereerst aan de kinderen of er onduidelijkheden zijn over de korte tekst (communicatie) die ze voor deze bijeenkomst hebben moeten lezen. De trainer vertelt de kinderen dat ze een berichtenspel gaan spelen. De trainer legt uit wat de bedoeling is: hij fluistert een bericht, dat hij op de achterkant van het bord heeft geschreven, in het oor van een kind. Die fluistert het door naar het volgende kind enzovoort. Het laatste kind zegt welk bericht het heeft doorgekregen. De trainer draait het bord om en vergelijkt de twee berichten. Wat is er van het oorspronkelijke bericht overgebleven?

Variaties op dit spel zijn:

De trainer kan dit spel enkele malen laten herhalen, waarbij hij zegt dat de kinderen moeten proberen het bericht duidelijk door te geven. De trainer wijst erop dat ze het bericht slechts één keer mogen fluisteren. Worden de berichten nu beter doorgefluisterd? De trainer vertelt dat ze nu een wedstrijd gaan doen. De kinderen gaan in groepjes (vijf tot tien kinderen) bij elkaar zitten. Bij elk groepje fluistert de trainer hetzelfde bericht in het oor van het eerste kind (Het bericht heeft de trainer op de achterkant van het bord geschreven). Dit kind fluistert het door aan het volgende kind enzovoort. Het laatste kind van elk groepje zegt welk bericht het heeft doorgekregen. De groep die het bericht zonder fouten heeft doorgefluisterd, heeft gewonnen.

De trainer kan dit spel enkele malen laten herhalen, waarbij hij het bericht steeds langer of complexer maakt. De trainer kan ook een moeilijk woord of niet bestaand woord gebruiken (bijvoorbeeld: okilahobaan).

Nabespreking (5 minuten)

De trainer concludeert met de kinderen dat het doorgeven van berichten moeilijker is dan je denkt. Als mensen elkaars bericht verkeerd doorgeven, kunnen daar zelfs problemen door ontstaan, omdat soms op die manier onwaarheden verteld kunnen worden. Kunnen de kinderen daar een voorbeeld van geven?

Tijdsduur van de oefening: 16 minuten

Oefening 2: Interviewen, een werkblad invullen en het kwartet spel spelen.

Doel

De kinderen oefenen met het stellen van vragen d.m.v. een interview afnemen, ze oefenen met het benaderen van iemand (in dit geval de docent die ze gaan interviewen) en ze oefenen met zich te presenteren en voor te stellen aan de betreffende docent. Bovendien oefenen ze met samenwerken, ze moeten immers om de beurt een vraag stellen, om de beurt notuleren en het interview samen uitwerken.

D.m.v. het werkblad over communicatie oefenen de kinderen met het geven van hun mening en hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen.

D.m.v. het kwartetspel oefenen de kinderen met verschillende sociale vaardigheden. Om er enkele te noemen: Hoe leer je iemand snel kennen, hoe vraag je of je mee mag spelen of wat doe je als je uitgescholden wordt? Het kwartetspel toont plaatjes van een kikker, die in vrijwel alle omstandigheden relaxed blijft en zich niet op de kast laat jagen. Het spel is bedoeld als steun in de rug voor de kinderen. Tussen neus en lippen door kunnen ze oppikken hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden. Ze krijgen spelenderwijs allerlei situaties voorgeschoteld waarvoor diverse oplossingen bestaan.

Uitvoering (30 minuten)

De trainer verdeelt de klas in 4 groepen. De trainer legt vervolgens uit dat elk groepje een opdracht krijgt.

Groep 1 en 2 gaan interviews afnemen. Groep 1 splitst zich in 2 groepjes (1A en 1B) en groep 2 splitst zich ook in 2 groepjes (2A en 2B). De kinderen van groep 1A, 1B, 2A en 2B hebben zelf een leraar of iemand anders uitgekozen die ze willen interviewen. De afspraken met de betreffende personen zijn al gemaakt met hulp van de leerkracht. De kinderen kiezen een onderwerp voor het gesprek, bijvoorbeeld iets waar de leraar of een andere persoon in uitblinkt of opvalt. De kinderen van de groepen stellen eerst in de klas vragen op, voordat ze de leraar of iemand anders gaan interviewen. Hier krijgen ze 10 minuten de tijd voor.

De trainer controleert of de vragen goed zijn en of de kinderen voldoende vragen hebben. Ieder kind stelt een of meerdere vragen tijdens het interview. Ook notuleren ze de antwoorden om de beurt. Voor het interview krijgen de kinderen 15 minuten de tijd. Daarna werken ze samen het interview uit op papier, de een leest bijvoorbeeld voor, de ander schrijft. Hier hebben de kinderen 5 minuten de tijd voor. De kinderen moeten dus samenwerken. In totaal hebben ze 30 minuten de tijd voor de gehele oefening.

Groep 3 en 4 krijgen de opdracht een werkblad over communicatie in te vullen. De trainer vertelt dat het werkblad in hun werkboek te vinden is. Hier hebben ze 15 minuten de tijd voor. De trainer geeft aan wanneer de 15 minuten voorbij zijn. Een tweede oefening is het kwartetspel 'De coole kikker' spelen. Hier hebben ze ook 15 minuten de tijd voor. Groep 3 begint met het invullen van het werkblad en groep 4 begint met het spelen van het kwartet. Na 15 minuten draaien de opdrachten om, dan vult groep 4 het werkblad in en groep 3 speelt het kwartet. Aandachtspunt voor de trainer: De trainer vraagt de leerkracht voordat de bijeenkomst begint, of hij/zij wil meehelpen tijdens de bijeenkomst, omdat de trainer anders teveel alleen moet doen. Door hulp van de leerkracht kan de trainer zich aan de tijdsplanning houden.

Nabespreking (10 minuten)

Groep 1A en 1B en 2A en 2B:

Na het uitwerken van het interview bespreekt de trainer (of de leerkracht) kort met de groepen hoe de opdracht verliep. Hij kan bijvoorbeeld de volgende vraag stellen: "Was het moeilijk om vragen te stellen tijdens het interview?"

Groep 3 en 4:

Na het invullen van het werkblad neemt de trainer (of de leerkracht) de antwoorden met de kinderen door. De kinderen mogen vertellen wat ze opgeschreven hebben. Ook vraagt de trainer wat de kinderen geleerd hebben van het kwartetspel.

Tijdsduur van de oefening: 40 minuten

De "thuisklus" van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 7: Communicatie

Materialen: - Het kwartet spel 'De coole kikker' - Papier en pennen	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Interviewen, een werkblad invullen en het kwartet spel spelen. - Oefening 2: Hoe gaan we met elkaar om?	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
---	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen. Hij vertelt dat deze bijeenkomst een vervolg is op de vorige bijeenkomst.

Leerdoelen voor de kinderen:

- Oefenen met samenwerken
- De kinderen oefenen met het stellen van vragen d.m.v. een interview afnemen, ze oefenen met het benaderen van iemand (in dit geval de docent die ze gaan interviewen) en ze oefenen met zich te presenteren en voor te stellen aan de betreffende docent. Bovendien oefenen ze met samenwerken, ze moeten immers om de beurt een vraag stellen, om de beurt notuleren en het interview samen uitwerken.
- D.m.v. het werkblad over communicatie oefenen de kinderen met het geven van hun mening en hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen.
- D.m.v. het kwartet spel oefenen de kinderen verschillende sociale vaardigheden. Om er enkele te noemen: Hoe leer je iemand snel kennen, hoe vraag je of je mee mag spelen of wat doe je als je uitgescholden wordt? Het kwartet spel toont plaatjes van een kikker, die in vrijwel alle omstandigheden relaxed blijft en zich niet op de kast laat jagen. Het spel is bedoeld als steun in de rug voor de kinderen. Tussen neus en lippen door kunnen ze oppikken hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden. Ze krijgen spelenderwijs allerlei situaties voorgeschoteld waarvoor diverse oplossingen bestaan.
- De kinderen leren welke gebaren worden gebruikt bij verschillende omgangsvormen.

Doelstellingen voor de trainer:

- Kinderen laten oefenen met samenwerken d.m.v. het laten afnemen van een interview.
- De kinderen laten oefenen met het stellen van vragen d.m.v. het laten afnemen van een interview.
- De kinderen laten oefenen met het geven van hun mening en hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen d.m.v. het laten invullen van een werkblad.
- De kinderen leren hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden d.m.v. een kwartet spel.
- De kinderen laten weten welke gebaren worden gebruikt bij verschillende omgangsvormen.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.

- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Interviewen, een werkblad invullen en het kwartet spel spelen.

Doel

De kinderen oefenen met het stellen van vragen d.m.v. een interview afnemen, ze oefenen met het benaderen van iemand (in dit geval de docent die ze gaan interviewen) en ze oefenen met zich te presenteren en voor te stellen aan de betreffende docent. Bovendien oefenen ze met samenwerken, ze moeten immers om de beurt een vraag stellen, om de beurt notuleren en het interview samen uitwerken.

D.m.v. het werkblad over communicatie oefenen de kinderen met het geven van hun mening en hoe ze iets tegen een ander kunnen zeggen.

D.m.v. het kwartet spel oefenen de kinderen met verschillende sociale vaardigheden. Om er enkele te noemen: Hoe leer je iemand snel kennen, hoe vraag je of je mee mag spelen of wat doe je als je uitgescholden wordt? Het kwartet spel toont plaatjes van een kikker, die in vrijwel alle omstandigheden relaxed blijft en zich niet op de kast laat jagen. Het spel is bedoeld als steun in de rug voor de kinderen. Tussen neus en lippen door kunnen ze oppikken hoe ze socialer of weerbaarder kunnen worden. Ze krijgen spelenderwijs allerlei situaties voorgeschoteld waarvoor diverse oplossingen bestaan.

Uitvoering (30 minuten)

De trainer verdeelt de klas in 4 groepen. De trainer legt vervolgens uit dat elk groepje een opdracht krijgt. Deze bijeenkomst doen de groepen de opdrachten die ze de vorige keer niet gedaan hebben;

Groep 3 en 4 gaan interviews afnemen. Groep 3 splitst zich in 2 groepjes (3A en 3B) en groep 4 splitst zich ook in 2 groepjes (4A en 4B). De kinderen van groep 3A, 3B, 4A en 4B hebben zelf een leraar of iemand anders uitgekozen die ze willen interviewen. De afspraken met de betreffende personen zijn al gemaakt met hulp van de leerkracht. De kinderen kiezen een onderwerp voor het gesprek, bijvoorbeeld iets waar de leraar of een andere persoon in uitblinkt of opvalt. De kinderen van de groepen stellen eerst in de klas vragen op, voordat ze de leraar of iemand anders gaan interviewen. Hier krijgen ze 10 minuten de tijd voor.

De trainer controleert of de vragen goed zijn en of de kinderen voldoende vragen hebben. Ieder kind stelt een of meerdere vragen tijdens het interview. Ook notuleren ze de antwoorden om de beurt. Voor het interview krijgen de kinderen 15 minuten de tijd. Daarna werken ze samen het interview uit op papier, de een leest bijvoorbeeld voor, de ander schrijft. Hier hebben de kinderen 5 minuten de tijd voor. De kinderen moeten dus samenwerken. In totaal hebben ze 30 minuten de tijd voor de gehele oefening.

Groep 1 en 2 krijgen de opdracht een werkblad over communicatie in te vullen. De trainer vertelt dat het werkblad in hun werkboek te vinden is. Hier hebben ze 15 minuten de tijd voor. De trainer geeft aan wanneer de 15 minuten voorbij zijn. Een tweede oefening is het kwartet spel 'De coole kikker' spelen. Hier hebben ze ook 15 minuten de tijd voor. Groep 1 begint met het invullen van het werkblad en groep 2 begint met het spelen van het kwartet. Na 15 minuten draaien de opdrachten om, dan vult groep 2 het werkblad in en groep 1 speelt het kwartet.

Aandachtspunt voor de trainer: De trainer vraagt de leerkracht voordat de bijeenkomst begint, of hij/zij wil meehelpen tijdens de bijeenkomst, omdat de trainer anders teveel alleen moet doen. Door hulp van de leerkracht kan de trainer zich aan de tijdsplanning houden.

Nabespreking (10 minuten)

Groep 3A, 3B, 4A en 4B:

Na het uitwerken van het interview bespreekt de trainer (of de leerkracht) kort met de groepen hoe de opdracht verliep. Hij kan bijvoorbeeld de volgende vraag stellen: "Was het moeilijk om vragen te stellen tijdens het interview?" Groep 1 en 2:

Na het invullen van het werkblad neemt de trainer (of de leerkracht) de antwoorden met de kinderen door. De kinderen mogen vertellen wat ze opgeschreven hebben. Ook vraagt de trainer wat de kinderen geleerd hebben van het kwartetspel.

Tijdsduur van de oefening: 40 minuten

Oefening 2: Hoe ga we met elkaar om?

Doel

De kinderen onderzoeken welke gebaren worden gebruikt bij verschillende omgangsvormen. Ze komen te weten dat dit ook een vorm van communicatie is.

Uitvoering (11 minuten)

De trainer zit met de kinderen in een kring.

De trainer begint met een gebaar te maken dat de kinderen stil moeten zijn. Hij gebruikt hierbij het gebaar dat hij normaal toepast. Hij vraagt de kinderen hierna hoe ze wisten dat ze stil moesten zijn (het was te zien aan het gebaar van de trainer).

De trainer vertelt de kinderen dat mensen verschillende gebaren kennen die ze gebruiken om met elkaar om te gaan, bijvoorbeeld: zwaaien en wenken. Het zijn gebaren die iedereen kent en begrijpt.

De trainer laat twee kinderen voor de klas komen. Hij geeft hen de opdracht elkaar te begroeten. Hoe doen ze dat? Welke gebaren maken ze daarbij?

Een andere optie in plaats van het bovenstaande kan zijn de kinderen elkaar in de kring te laten begroeten. Het ene kind begroet de buur, die begroet de andere buur, en zo kunnen de kinderen snel een rondje maken, dit houdt de actie erin, en kost geen tijd met opstaan en naar voren komen, en met het kiezen welke kinderen naar voren mogen komen. Vervolgens laat de trainer twee kinderen voor de klas afscheid nemen van elkaar. Welke gebaren maken ze daarbij? Zijn die anders dan de gebaren bij het begroeten? De trainer benadrukt de verschillen tussen de omgangsvormen en hij laat de kinderen zoveel mogelijk opnoemen wat ze zien. Verder kan de trainer aan de kinderen vragen of zij op dezelfde manier van iemand afscheid zouden nemen, als de kinderen die voor de klas kwamen of zouden ze dat anders doen. Zo ja, hoe dan?

Hierna laat de trainer steeds twee of meer kinderen voor de klas komen of in het midden van de kring staan en een bepaalde omgangsvorm uitbeelden: iemand begroeten tijdens het passeren op straat (op afstand), iemand begroeten op een feestje, iemand begroeten bij een begrafenis, iemand voor laten gaan in de bus of in de winkel, luisteren naar een spreker (bijvoorbeeld: opstaan bij binnenkomst, klappen na afloop), enzovoort.

Nabespreking (5 minuten)

De trainer bespreekt de gebaren die in de verschillende situaties werden gebruikt. Zijn er specifieke gebaren voor begroeten, afscheid nemen, eerbied tonen, enzovoort?

De trainer kan de kinderen ook verder laten denken, bijvoorbeeld: welke gebaren vinden ze belangrijk? Of hij kan bespreken dat houding en gedrag ook veel zegt over hoe je overkomt, of mensen je aardig en open vinden, of juist verlegen en gesloten, brutaal of zoals ze we wel eens zeggen 'ongemanierd' (geen manieren kennen). De trainer kan verwijzen naar het lied: 'Ik stond laatst voor een poppenkraam'. Hij vraagt de kinderen of ze het lied kennen. In het lied komt ook de zin voor: 'zo zijn onze manieren, zo zijn onze manieren'. De trainer kan de kinderen vragen wat manieren zijn en waar die belangrijk voor zijn.

Tijdsduur van de oefening: 16 minuten

De “thuisklus” van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 8: Gevoelens

Materialen: - Kleurpotloden - Fotocamera's, lenen bij Stichting MOOI Escamp	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Verschillende gevoelens - Oefening 2: Gevoelens foto's	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen tekenen zichzelf in zes gemoedstoestanden.
- De kinderen oefenen met verschillende emoties herkennen en ze oefenen met samenwerken d.m.v. een fotografieopdracht.

Doelstellingen voor de trainer:

- De kinderen laten oefenen met emoties herkennen.
- De kinderen laten oefenen met samenwerken.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Verschillende gevoelens

Doel

De kinderen tekenen zichzelf in zes gemoedstoestanden. De trainer laat de kinderen niet alleen het gezicht tekenen, maar ook de houding of de omgeving erbij. Dat geeft meer houvast om het te verduidelijken.

Uitvoering (22 minuten)

De kinderen zitten aan hun tafel en de trainer zit op een plek waar iedereen hem kan horen en zien.

De trainer vraagt aan de kinderen hoe je aan iemand kunt zien of hij blij of verdrietig is. Hij laat het hen voordoen. Kun je dat aan het gezicht zien, aan de armen, aan andere delen van het li-

chaam? De trainer geeft nog enkele voorbeelden van gemoedstoestanden, bijvoorbeeld: boos, bang, verlegen en zenuwachtig. Hij omschrijft duidelijk houdings- en gezichtsexpressie. Dit duurt 7 minuten.

De trainer verwijst naar het werkblad 'Gevoelens' van bijeenkomst 8 en vertelt de kinderen dat ze in zes vakken op één blad zichzelf mogen tekenen als ze blij, verdrietig, bang, boos, verlegen en zenuwachtig zijn. De trainer vertelt de kinderen, dat ze hierbij kunnen denken aan situaties waarin zij deze emoties in de afgelopen week voelden. Op deze manier krijgt de oefening betekenis.

De kinderen tekenen zichzelf in het eerste vak als ze blij zijn, in het tweede vak als ze verdrietig zijn, in het derde vak als ze bang zijn, in het vierde vak als ze boos zijn, in het vijfde vak als ze verlegen zijn en in het zesde vlak als ze zenuwachtig zijn. De trainer laat ze dit vak voor vak doen.

De trainer kan de kinderen ook laten kiezen uit andere emoties in plaats van de emotie verlegen (in het vijfde vak). Hij schrijft de andere emoties op het bord, de kinderen kunnen dan zelf bepalen welke emotie zij kiezen, dit geeft extra spanning aan de opdracht. De emoties die hij op het bord schrijft zijn: gelukkig, geschrokken, verbaasd, vermoeid en verward. De kinderen krijgen hier 15 minuten de tijd voor.

Terwijl de kinderen bezig zijn kan de trainer langs de tafels lopen en met de kinderen praten over wat ze tekenen, zodat de kinderen merken dat er interesse is voor wat zij tekenen.

Nabespreking (8 minuten)

Na afloop bespreekt de trainer de tekeningen, waarbij de verschillen tussen de zes tekeningen centraal staan. Zie je er anders uit als je verdrietig bent dan als je verlegen bent? Kun je dat aan je ogen, gezicht, mond, handen, armen, benen of andere lichaamsdelen zien? Hoe zie je dat?

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

Oefening 2: Gevoelens foto's

Doel

De kinderen oefenen met verschillende emoties herkennen en ze oefenen met samenwerken d.m.v. een fotografieopdracht.

Uitvoering (23 minuten)

Bij deze oefening volgt de trainer de volgende stappen, om chaos te voorkomen:

De kinderen zitten op hun eigen plek en de trainer staat op een plek in de klas, waar iedereen hem kan zien en horen.

De trainer vertelt eerst hoe het fototoestel werkt; hij vertelt welke knop de kinderen moeten indrukken voor het maken van de foto, hij vertelt dat ze hun hand niet voor het toestel moeten houden, de kinderen moeten hun hand steeds om de lus van het toestel doen en de foto moet niet tegen het licht in gemaakt worden.

Daarna maakt de trainer afspraken met de kinderen; hij vraagt de kinderen een portret te maken, dit wil zeggen een foto van dichtbij, dus niet het hele lichaam. Verder zegt hij dat de kinderen om de beurt een foto mogen maken. Ook stelt hij van tevoren met de kinderen vast wie welke emotie gaat uitbeelden, zodat de kinderen daar tijdens het maken van de foto's niet meer over hoeven na te denken. Hoe ze de emotie willen uitbeelden mogen de kinderen zelf bepalen.

De trainer verdeelt de klas vervolgens in drie groepen, elke groep krijgt een fototoestel van de trainer. De kinderen vullen tijdens de oefening het werkblad 'gevoelens foto's' in. Hierop kunnen ze aangeven in welke volgorde ze op de foto zijn geweest en welke emotie die persoon toonde. Dit zorgt ervoor dat de kinderen het tijdens de volgende bijeenkomst weer kunnen terugvinden, want dan is er een vervolg op de oefening. Als de kinderen klaar zijn gaan ze aan hun eigen tafel zitten.

Nabespreking (5 minuten)

De kinderen zitten aan hun tafel.

De trainer vraagt aan de verschillende groepjes van welke emoties zij foto's hebben gemaakt. Ook vraagt hij wat de kinderen van de opdracht vonden. Verder legt hij uit dat hij de foto's moet ontwikkelen. De volgende bijeenkomst neemt hij de foto's mee, dan mag elk groepje een collage maken van de foto's die zij genomen hebben. In de collage schrijven de kinderen op, van welke emotie sprake is bij welke foto (dit kunnen ze ook terugvinden in hun werkboek, daar hebben ze het in opgeschreven. Dit mogen ze met kleurpotloden doen, zodat de collage er leuk uit komt te zien. Ook bespreken de kinderen dan met elkaar of de emotie wel echt overkomt. De collages komen in de klas te hangen, zodat de kinderen terug kunnen kijken wanneer zij daar behoefte aan hebben.

Tijdsduur van de oefening: 28 minuten

De "thuisklus" van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 9: Gevoelens

Materialen: - Drie grote vellen harde papier/karton - Lijm en scharen - De ontwikkelde foto's - kleurpotloden	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Een collage van gevoelens - Oefening 2: Werkblad 'Hoe voel ik mij?'	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	---	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen oefenen met verschillende emoties herkennen en ze oefenen met samenwerken d.m.v. een fotografieopdracht.
- De kinderen denken na over hun eigen gevoelens en geven aan, hoe anderen kunnen zien of merken wat zij voelen.

Doelstellingen voor de trainer:

- De kinderen verschillende emoties laten herkennen en ze laten oefenen met samenwerken d.m.v. een fotografieopdracht.
- De kinderen laten nadenken over verschillende gevoelens.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.
- De trainer ontwikkelt de foto's voor deze bijeenkomst.

Oefening 1: Een collage van gevoelens

Doel

De kinderen leren verschillende emoties herkennen en ze leren samenwerken met anderen d.m.v. een fotografieopdracht.

Uitvoering (17 minuten)

De trainer vraagt de kinderen in dezelfde 3 groepjes bij elkaar te gaan zitten, als in de vorige bijeenkomst.

Hij vertelt dat elk groepje een collage gaat maken.

De trainer deelt de foto's uit aan de groepjes. Ook krijgt ieder groepje twee lijmpotjes, drie scharen en een grote vel karton/ harde papier. Dit duurt 2 minuten.

Hij vertelt de kinderen dat ze de foto's mooi kunnen uitknippen en opplakken. Als ze dat hebben gedaan, schrijven de kinderen op, van welke emotie sprake is bij welke foto (dit kunnen ze ook terugvinden in hun werkboek, daar hebben ze het in opgeschreven tijdens de vorige bijeenkomst). Dit mogen ze met kleurpotloden doen, zodat de collage er leuk uit komt te zien. Daarna bespreken de kinderen met elkaar of de emoties op de foto's wel echt overkomen. Hier hebben de kinderen 15 minuten de tijd voor.

De collages komen in de klas te hangen, zodat de kinderen terug kunnen kijken wanneer zij daar behoefte aan hebben. Tijdens deze oefening loopt de trainer langs de groepjes, om te kijken hoe de samenwerking tussen de kinderen verloopt en om te bekijken of de kinderen de opdracht goed begrepen hebben.

Nabespreking (20 minuten)

De kinderen blijven in groepjes zitten.

De trainer laat klassikaal elk groepje aan de beurt komen om hun collage aan de rest van de klas te laten zien. De kinderen houden de collage omhoog, zodat iedereen de collage kan zien. Dit duurt 5 minuten.

Vervolgens bespreekt hij met de kinderen wat zij van de opdracht vonden.

De trainer vraagt de kinderen of zij de gevoelens op de foto's herkennen. De trainer geeft als suggestie dat ze moeten proberen om de verschillende gevoelens terug te halen die ze gisteren hadden. De trainer laat ze daarbij terugdenken aan concrete situaties. De trainer bespreekt de gevoelens die de kinderen genoemd hebben. Hij laat ze voorbeelden uit zowel hun eigen leven als dat van anderen geven.

Hij vraagt nu hoe de kinderen op emoties van anderen reageren. Hij geeft een voorbeeld uit een andere klas waarin een leerling bijvoorbeeld erg boos was. De trainer kan de volgende vragen stellen: Reageert iedereen hetzelfde op het gevoel van een ander? Hoe komt dat? De trainer bespreekt tot slot gevoelens die mensen met elkaar delen, zoals het publiek bij een voetbalwedstrijd dat als één man juicht bij een doelpunt of het gezamenlijk rouwen als er iemand dood is. Waarom vinden mensen het fijn om gevoelens te delen? (gevoel van verbondenheid, troost).

De trainer laat de kinderen vertellen in welke situaties ze zelf behoefte hebben om hun gevoelens te delen. Dit duurt 15 minuten.

Tijdsduur van de oefening: 37 minuten

Oefening 2: Werkblad 'Hoe voel ik mij?'

Doel

De kinderen denken na over hun eigen gevoelens en geven aan, hoe anderen kunnen zien of merken wat zij voelen.

Uitvoering (11 minuten)

De trainer vraagt de kinderen het werkblad 'Gevoelens' in te vullen. Hier hebben de kinderen 11 minuten de tijd voor.

Nabespreking (10 minuten)

De trainer bespreekt de oefening klassikaal.

Hij kan de volgende vragen stellen:

Hoe kan ik aan jou zien dat je blij bent? Wanneer voel jij je boos?
Wanneer ben je zenuwachtig en hoe kunnen anderen dit merken?
Waar kan jij verdrietig van worden?
Hoe kan ik aan jou zien dat je verlegen bent?
(de trainer wijst steeds enkele kinderen aan die antwoord geven)

Tijdsduur van de oefening: 21 minuten

De “thuisklus” van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 10: Inleven in de ander

Materialen: - Situatie schetsen op kaarten voor het rollenspel	Overzicht van de oefeningen: Oefening 1: Verhaal: Sandra en de moeilijke situatie + werkblad Oefening 2: Rollenspel : Wat kun je aan de ander zien?	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
---	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen oefenen met het inleven in een ander.

Doelstellingen voor de trainer:

- De kinderen stimuleren zich in te leven in een ander.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Verhaal: Sandra en de moeilijke situatie

Doel

De kinderen oefenen met het inleven in een ander.

Uitvoering (16 minuten)

De trainer zit met de kinderen in een kring.

De trainer vertelt de kinderen dat hij een verhaal gaat vertellen over een meisje. Ze heet Sandra. Hij vertelt dat iedereen wel eens in een moeilijke situatie terecht kan komen. Dit gebeurt ook met Sandra. Hij vraagt de kinderen goed te luisteren. De trainer leest het verhaal 'Sandra en de moeilijke situatie' voor. Als hij klaar is met lezen, gaan de kinderen aan hun eigen tafel zitten.

De trainer vraagt de kinderen het bijbehorende werkblad 'Sandra en de moeilijke situatie' in te vullen (dit werkblad zit in het werkboek bij bijeenkomst 10, ook het verhaal staat in het werk-

boek). Het werkblad stimuleert de kinderen zich in te leven in de personen die een rol in het verhaal spelen.

Nabespreking (10 minuten)

De trainer bespreekt de oefening klassikaal terwijl de kinderen aan hun eigen tafel zitten. De trainer zelf staat of zit op een plek waar iedereen hem kan horen en zien.

Hij kan de volgende vragen stellen:

- Was het moeilijk om te bepalen wat jij zou doen als jij Sandra was?
- Voor welke optie heb jij gekozen? (niets doen, in de boom klimmen of iets anders doen?)
- Vind je dit een moeilijke situatie? Waarom wel / waarom niet?

Tijdsduur van de oefening: 26 minuten

Oefening 2: Rollenspel: Wat kan je aan de ander zien?

Doel

Het inlevingsvermogen van het kind stimuleren d.m.v. een rollenspel.

Uitvoering (in totaal 30 minuten inclusief korte nabesprekingen)

De trainer zit met de kinderen in een kring. Hij vertelt dat ze een rollenspel gaan doen. De trainer zorgt er van te voren voor dat er voldoende ruimte is voor het rollenspel (misschien door wat stoelen en tafels aan de kant te schuiven). De trainer vertelt dat hij kaarten heeft met situaties daarop en dat de kinderen deze situaties moeten uitbeelden. De trainer kiest steeds 4 kinderen per situatie, die de situatie uitbeelden voor de andere kinderen. De andere kinderen bespreken met de trainer de uitgebeelde situatie na. Na elk rollenspel doet de trainer een korte nabespreking van 5 minuten. De trainer kan de situaties in de leskist vinden.

Nabespreking (steeds 3-4 minuten)

Na elk rollenspel bespreekt de trainer klassikaal wat de kinderen van de andere groepen aan de kinderen die het rollenspel speelden konden zien/merken. De trainer stimuleert de kinderen concrete punten te noemen m.b.t. gezichtsuitdrukkingen, lichaamstaal en gevoelens.

Vragen die hij kan stellen zijn:

- Wat viel je als eerste op?
- Wat dacht je daarvan?
- Hoe kon je dat zien?
- Kon je dat ook aan iets anders zien?
- Hoe denk je dat die persoon zich voelde?
- Wat zag je aan het lichaam?
- Wat zag je aan het gezicht?
- Vond je het moeilijk om te bepalen hoe die persoon zich voelde of zag je het meteen?

Ook vraagt de trainer door tijdens het gesprek. Op deze manier proberen de kinderen zich in te leven in de kinderen die het rollenspel speelden.

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

De "thuisklus" van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 11: het nut van regels, waarden en normen

Materialen: - Een schoolbord en krijt	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: kringgesprek regels, waarden en normen - Oefening 2: Verhaal 'Anita en de waarheid' + werkblad	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen zien het nut van regels, waarden en normen in.

Doelstellingen voor de trainer:

- De kinderen het nut van regels, waarden en normen laten inzien.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Kringgesprek regels, waarden en normen

Doel

De kinderen staan stil bij het nut van regels, waarden en normen d.m.v. een kringgesprek.

Uitvoering (18 minuten)

De kinderen gaan samen met de trainer in een kring zitten.

Hij vraagt de kinderen of ze weten wat een regel is (een afspraak waar je je aan moet houden). De trainer vraagt de kinderen voorbeelden te geven van regels op school en in de klas. Hij schrijft de regels op het bord. Vervolgens legt de trainer uit wat een waarde is en wat een norm is. Hij vertelt dat een waarde is wat mensen kunnen vinden, bijvoorbeeld: alle mensen moeten eerlijk zijn. Ook geeft de trainer een voorbeeld van wat een norm is: in de tram moet je opstaan voor oudere mensen. Hij vraagt de kinderen voorbeelden te noemen van waarden en normen op school en in de klas. Hij schrijft deze ook op het bord, zo ontstaat er een overzicht van regels, waarden en normen. Dit duurt 8 minuten.

De trainer gaat daarna weer in de kring zitten en hij vraagt de kinderen waarom er volgens hun regels, waarden en normen bestaan. De kinderen mogen hier antwoord op geven en ze kunnen op elkaar reageren. Ook vraagt hij wat de kinderen denken dat er zou gebeuren als er geen regels zouden zijn. De trainer geeft hier ook zijn eigen mening over; de trainer denkt dat het een enorme chaos zou worden op school, in de klas en op de wereld als er geen regels zouden zijn. Een ander voorbeeld kan zijn: een dirigent die geen leiding geeft aan het orkest. Door dit kringgesprek ontstaat een sfeer waarin de kinderen gestimuleerd worden gezamenlijk het nut van regels, waarden en normen in te zien.

De trainer let erop dat alle kinderen aan het woord komen. Hij kan dit doen door kinderen die bijna niet aan het woord komen naar hun mening te vragen. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat er kinderen zijn die hun mening niet durven te geven. Dit duurt 10 minuten.

Nabespreking (3 minuten)

De trainer vraagt de kinderen wat zij van deze oefening vonden.

Tijdsduur van de oefening: 21 minuten

Oefening 2: Verhaal 'Anita en de waarheid'

Doel

'Anita en de waarheid' is een spannend verhaal. Het gaat over stelen, straffen, liegen en de waarheid spreken. In het verhaal kunnen de kinderen ontdekken dat mensen daar heel verschillend tegen aan kijken.

Uitvoering (20 minuten)

De kinderen zitten allemaal aan hun eigen tafel. De trainer gaat op een plaats in de klas zitten waar iedereen hem goed kan horen. Hij vertelt de kinderen dat hij een verhaal gaat vertellen dat met normen, waarden en regels te maken heeft. Hij leest het verhaal voor van 'Anita en de waarheid'. Dit duurt 5 minuten.

Na afloop van het verhaal vraagt de trainer de kinderen het bijbehorende werkblad in te vullen. Hij zegt dat het werkblad in het werkboek te vinden is, ook het verhaal kunnen de kinderen terugvinden in het werkboek bij bijeenkomst 11. Hier hebben de kinderen 15 minuten de tijd voor.

Nabespreking (15 minuten)

De trainer bespreekt het werkblad klassikaal terwijl de kinderen aan hun tafel zitten.

De trainer trekt met de kinderen de conclusie dat het wel degelijk verschil maakt of je als Anita, of als directeur van het winkelbedrijf op het gedrag van de winkeldetective reageert. Dit heeft met waarden en normen te maken.

De winkeldetective is namelijk aangenomen om dieven in de kraag te grijpen. Wat Anita doet is tegen de regels die gelden. Die regels tegen diefstal zijn er niet zonder reden. De trainer benoemt dat normaal gesproken een winkeldiefstal anders zal aflopen dan bij Anita het geval was.

Tijdsduur van de oefening: 35 minuten

De "thuisklus" van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en sluit hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 12: het nut van regels, waarden en normen

Materialen: Er zijn geen materialen nodig.	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Werkblad 'Wat vind ik belangrijk?' - Oefening 2: Discussie gesprek 'Regels, waarden en normen zijn niet overal en voor iedereen hetzelfde'	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	---	---

Inleiding (2 minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen denken na over wat zij zelf belangrijk vinden.
- De kinderen komen te weten dat regels, waarden en normen overal anders kunnen zijn.

Doelstellingen voor de trainer:

- De kinderen laten nadenken over wat zij zelf belangrijk vinden.
- De kinderen er bewust van maken dat regels, waarden en normen niet overal hetzelfde hoeven te zijn (in India gelden bijvoorbeeld andere regels, waarden en normen dan in Nederland, ook kunnen waarden en normen per persoon verschillen).

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Werkblad 'Wat vind ik belangrijk?'

Doel

De kinderen staan stil bij wat zij zelf belangrijk vinden d.m.v. het werkblad dat ze moeten invullen (o.a. aandacht voor: omgangsvormen en beleefdheid).

Uitvoering (10 minuten)

De trainer vraagt de kinderen werkblad 'Wat vind ik belangrijk?' in te vullen. Dit werkblad kunnen de kinderen bij bijeenkomst 12 vinden.

Nabespreking (16 minuten)

De trainer bespreekt de oefening klassikaal, terwijl de kinderen aan hun tafel zitten. Bij oefening 1 noemt de trainer elke zin op (zin 1 t/m 10). Hij vraagt de kinderen hun vinger op te steken als ze de zin wel belangrijk vinden. Zo krijgt de trainer een beeld van wie wat belangrijk vindt. Aan de hand hiervan kan de trainer sommige kinderen een vraag stellen, bijvoorbeeld: Waarom vind je dat niet belangrijk? Waarom vind je dat wel belangrijk? Hoe ben je tot die mening gekomen? Heb je dat van je ouders geleerd of vind je dat zelf?

De trainer kan vragen wat de kinderen nog meer belangrijk vinden, wat hebben ze op het werkblad opgeschreven? (dit konden de kinderen ook op het werkblad aangeven, zie werkblad!)

Door deze vragen te stellen stimuleert de trainer de kinderen na te denken over wat zij zelf belangrijk vinden.

Tijdsduur van de oefening: 26 minuten

Oefening 2: discussie gesprek 'Regels, waarden en normen zijn niet overal en voor iedereen hetzelfde'

Doel

De kinderen staan stil bij het feit dat regels, waarden en normen niet overal en voor iedereen hetzelfde zijn.

Uitvoering (25 minuten)

De trainer gaat met de kinderen in een kring zitten.

De trainer vertelt welke waarden en normen voor hem belangrijk zijn (hij vervult een voorbeeldfunctie voor de kinderen, door over zichzelf te vertellen, stimuleert hij de kinderen om over zichzelf te praten).

Verder vertelt hij dat in bijvoorbeeld India andere waarden en normen gelden dan in Nederland. Hij kan voorbeelden noemen ter verduidelijking; in India is het niet netjes om de ander aan te kijken als je tegen hem/haar praat, in Nederland verwacht men juist wel dat je de ander aankijkt terwijl je tegen hem/haar praat. In India is het niet netjes om je voetzolen te laten zien, dat kennen we in Nederland niet. In Afrika mag je niet met je linkerhand eten, in Nederland is dat niet zo. Verder vertelt de trainer aan de hand van een voorbeeld dat regels belangrijk zijn; in Engeland rijden de mensen links, als zij naar Nederland komen dan moeten ze de regels van Nederland volgen, als we dat niet goed afspreken hebben we veel botsingen. Daarna brengt hij stellingen m.b.t. regels, waarden en normen in, waarover de kinderen hun mening kunnen geven. De kinderen kunnen ook op elkaar reageren, waardoor er een discussie ontstaat.

De stellingen die in het werkboek op blz.33 staan, kan de trainer inbrengen.

De trainer let erop dat alle kinderen die hun mening willen geven aan de beurt komen, zodat niet steeds dezelfde kinderen het woord voeren en iedereen een kans krijgt iets te zeggen.

Nabespreking (5 minuten)

De trainer trekt, als iedereen aan het woord geweest is, de conclusie dat waarden en normen voor iedereen anders kunnen zijn. Wat voor de een belangrijk is, hoeft voor de ander niet belangrijk te zijn. Ook trekt hij de conclusie dat als je in een ander land komt, daar weer andere regels, waarden en normen kunnen gelden, dan in je eigen land.

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

De “thuisklus” van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 13: oorzaak- gevolg denken

Materialen: - Een schoolbord - Krijt - Pennen - Papier	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Verhaal en kringgesprek oorzaak-gevolg denken - Oefening 2: Observatieopdracht oorzaak-gevolg	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	--	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen krijgen inzicht in oorzaak- gevolg denken d.m.v. een verhaal en een kringgesprek.
- De kinderen oefenen door met elkaar in gesprek te gaan.
- De kinderen krijgen inzicht in oorzaak- gevolg denken d.m.v. een observatieopdracht. Ook komen de kinderen te weten dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie.

Doelstellingen voor de trainer:

- Kinderen inzicht geven in oorzaak- gevolg denken d.m.v. verschillende oefeningen en de kinderen laten weten dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie.
- De kinderen laten oefenen door met elkaar in gesprek te gaan.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Verhaal en kringgesprek oorzaak- gevolg denken

Doel

Kinderen inzicht geven in oorzaak-gevolg denken d.m.v. een verhaal en een kringgesprek. De kinderen oefenen door met elkaar in gesprek te gaan.

Uitvoering (18 minuten)

De trainer gaat met de kinderen in een kring zitten.

Hij vertelt de kinderen dat hij een verhaal gaat vertellen. Het verhaal heet 'Het speelgoedpistool'. De jongen in het verhaal doet een aantal dingen (oorzaken) en dat heeft gevolgen. Daarna vertelt hij het verhaal. Het verhaal zit in het werkboek van de kinderen bij bijeenkomst 13, zodat ze het nog eens na kunnen lezen als ze dat willen.

Als het verhaal is afgelopen stelt de trainer de kinderen een aantal vragen:

- Wat deed Merlijn om zijn speelgoedpistool te krijgen?
- Wat is het gevolg van het sparen?
- Waarom kon Merlijn zijn speelgoedpistool niet omruilen?

Door middel van dit verhaal legt de trainer op een voor kinderen duidelijke manier uit wat oorzaak- gevolg denken is.

Vervolgens vraagt de trainer een de kinderen of zij een situatie kunnen bedenken, waarin zij iets deden en dat hun gedrag een gevolg had in die situatie. De trainer geeft de kinderen 3 minuten de tijd hierover na te denken. Daarna geeft hij een aantal kinderen de beurt om de situatie die zij in gedachten hebben te benoemen. De trainer schrijft het gedrag en het gevolg van het gedrag op het schoolbord. Zo kunnen de kinderen duidelijk zien dat elk gedrag een gevolg heeft. Een voorbeeld kan zijn: het kind hielp vader mee met boodschappen doen. Het gevolg was dat het kind na afloop van de boodschappen een ijsje kreeg, omdat hij/zij had meegeholpen. Een ander voorbeeld kan zijn: het kind pakte iets af van een ander kind, het gevolg was dat het kind het voorwerp terug moest geven.

Nabespreking (5 minuten)

Als elk kind een situatie heeft benoemd, kijkt de trainer samen met de kinderen naar alle situaties die op het bord staan. Hij komt met de kinderen tot de conclusie dat elk gedrag (oorzaak) een gevolg heeft. Deze oefening is een manier om het kind inzicht te geven in zijn/haar eigen gedrag en het gevolg daarvan.

Tijdsduur van de oefening: 23 minuten

Oefening 2: observatieopdracht oorzaak- gevolg

Doel

De kinderen krijgen inzicht in oorzaak- gevolg denken d.m.v. een observatieopdracht. Ook komen de kinderen tot inzicht, dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie.

Uitvoering (23 minuten)

De trainer vertelt dat de kinderen in groepjes van twee het schoolplein op mogen om daar andere kinderen te observeren (als dat mogelijk is, want het moet dan wel pauze zijn, anders zijn er geen kinderen op het schoolplein). De trainer kan anders kijken of de kinderen de opdracht anders kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld observeren tijdens een gymles, als dat mag. Dit moet hij een week van tevoren regelen. Hij laat de leerkracht meebeslissen hoe het gedaan kan worden. De kinderen krijgen de opdracht om te kijken naar wat er allemaal gebeurt op het schoolplein of in de gymles. Ze mogen 2 situaties opschrijven waarin zij beschrijven wat het gedrag is dat ze zien en wat het gevolg is van dat gedrag. Ze richten hun observaties op ruzie of samenwerking, ze maken zelf een keuze.

Voorbeeld: kind A slaat kind B (oorzaak), vervolgens rent kind B naar een leerkracht (gevolg). De kinderen nemen hun werkboek en pennen mee om hun bevindingen op te schrijven.

Nabespreking (10 minuten)

De kinderen komen terug in de klas en gaan weer in een kring zitten met de trainer. De trainer laat de koppels aan het woord komen, zodat zij kunnen vertellen wat ze gezien hebben.

De trainer vraagt de kinderen, nadat ze de door hun geobserveerde situaties hebben beschreven of de situatie ook anders had kunnen lopen (dus als het kind dat zij hebben geobserveerd ander gedrag had laten zien, was het gevolg dan ook anders geweest?). Dit is heel belangrijk, omdat de kinderen dan tot inzicht kunnen komen, dat er meerdere mogelijkheden zijn om te reageren in een situatie.

De kinderen luisteren naar de bevindingen van anderen en ze komen ook zelf aan het woord om te vertellen wat zij ervaren hebben.

Deze oefening is een manier om de kinderen inzicht te geven in oorzaak- gevolg denken.

Tijdsduur van de oefening: 33 minuten

De “thuisklus” van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is en hij sluit de bijeenkomst af.

Bijeenkomst 14: Vriendschap en verliefdheid

Materialen: - Kleurpotloden	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: Brainstorm oefening - Oefening 2: Valentijnsdag: liefde en verliefdheid	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	---	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- De kinderen denken na over vriendschap en over hoe je vriendschap kunt uiten.
- De kinderen denken na over verliefdheid en over hoe je verliefdheid kunt uiten.
- De kinderen oefenen door met elkaar in gesprek te gaan.

Doelstellingen voor de trainer:

- De kinderen laten nadenken over vriendschap en over hoe je vriendschap kunt uiten.
- De kinderen laten nadenken over verliefdheid en over hoe je verliefdheid kunt uiten.
- De kinderen laten oefenen door ze met elkaar in gesprek te laten gaan.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer zorgt ervoor dat hij samen met de kinderen en de leerkracht voordat de bijeenkomst begint, de tafels en stoelen in de juiste opstelling neerzet voor oefening 1, dan gaat er tijdens de oefening geen tijd verloren.
- De trainer is zich er bewust van dat kinderen zich kunnen schamen om over het onderwerp verliefdheid te praten, juist omdat de kinderen er op deze leeftijd net mee bezig zijn. Hier kan hij op inspelen door te laten merken tijdens de bijeenkomst dat het niet raar is om verliefd te zijn.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: Brainstorm oefening

Doel

De kinderen denken na over vriendschap en over hoe je vriendschap kunt uiten. D.m.v. het voeren van een gesprek en het gezamenlijk brainstormen over dit onderwerp, komen de kinderen tot conclusies. Deze oefening zorgt er bovendien voor dat de kinderen oefenen met elkaar in gesprek te gaan.

Uitvoering (20 minuten)

De trainer vraagt de kinderen wie hun beste vrienden zijn. Hij laat ze kort vertellen over hun vriendschappen. Hij vertelt dat hij een gesprek wilt gaan voeren over vriendschap en het uiten van vriendschap. Verder vraagt hij de kinderen of ze kunnen zien of mensen met elkaar bevriend zijn. Waaraan zien ze dat?

De trainer verdeelt de kinderen in twee groepen die hij in een binnen- en buitenkring zet. Dit kan gewoon in het klaslokaal, de stoelen en tafels zijn voor het begin van de bijeenkomst al in de juiste opstelling neergezet (zie aandachtspunten voor de trainer). De kinderen in de binnenkring vormen een kring met hun stoelen. De kinderen in de buitenkring zitten aan de tafels die aan de kant staan, de tafels staan zodanig dat de kinderen van de buitenkring met hun gezicht naar de binnenkring toe zitten, zodat ze het gesprek goed kunnen volgen.

De trainer vertelt aan de kinderen, dat de kinderen in de binnenkring met elkaar praten over vriendschap, terwijl de buitenkring luistert. Halverwege de bijeenkomst wisselen de kinderen van kring.

De trainer laat de kinderen in de binnenkring reageren op de vraag: wat is vriendschap? De kinderen praten met elkaar over dit onderwerp. De trainer stimuleert het gesprek zo nodig door vragen als:

- Wanneer noem je iemand je vriend of vriendin?
- Hoe ontstaat vriendschap?
- Wat doe je met een vriend of vriendin?
- Wat voel je als je bij een vriend of vriendin bent?
- Wanneer merk je het sterkst dat iemand je vriend of vriendin is?
- Kan vriendschap ook ophouden te bestaan?
- Heb je vrienden of vriendinnen nodig?

De trainer geeft de kinderen in de buitenkring na 10 minuten de gelegenheid om te reageren op het gesprek. Vervolgens laat de trainer, de kinderen wisselen van kring. De kinderen in de binnenkring reageren nu op de vraag: hoe kun je vriendschap uiten? Dit gesprek kan de trainer zo nodig stimuleren met vragen als:

Laat je wel eens aan iemand merken dat je hem/haar lief of aardig vindt? (bijvoorbeeld door te zeggen: ik vind je een lieve juf, je bent een gezellige vriendin of je bent een trouwe vriend.

- Welke invloed denk je dat dat heeft op de sfeer in de klas? Op welke andere manieren kan je iemand laten weten dat je hem/haar aardig vindt? Denk je dat het zin heeft om aan iemand te laten merken dat je hem/haar aardig vindt? Waarom wel of waarom niet? Ben je bang dat als je aan iemand uit je klas laat merken dat je hem/haar aardig vindt, dat hij/zij kan denken dat je verliefd bent op hem/haar?

Na 10 minuten mogen de kinderen uit de buitenkring reageren op het gesprek van de kinderen in de binnenkring. De trainer moet dus op de tijd letten. Daarna begint de nabespreking.

Nabespreking (5 minuten)

De trainer trekt met de kinderen conclusies over vriendschap. Hij blikt daarbij terug op de vragen die hij gesteld heeft. Bijvoorbeeld: heb je vrienden nodig? Hoe laat je iemand weten dat je

hem/haar aardig vindt? Betekent dit dan meteen dat je verliefd bent op die persoon, of kan je iemand ook gewoon heel aardig en lief vinden? Wat doet dit met de sfeer in de klas?

Tijdsduur van de oefening: 30 minuten

Oefening 2: Valentijnsdag: liefde en verliefdheid

Doel

De kinderen denken na over verliefdheid en over hoe je verliefdheid kunt uiten. De trainer kaart dit onderwerp aan, aan de hand van de viering van Valentijnsdag en een verhaal. Deze oefening zorgt er bovendien voor dat de kinderen oefenen met elkaar in gesprek te gaan. De kinderen maken een kleurplaat over verliefdheid/liefde die ze aan iemand mogen geven, het doel hiervan is de kinderen te laten weten dat je kunt uiten wat je voelt voor iemand. Dit kan vriendschap zijn, dit kan liefde zijn (bijvoorbeeld voor je vader of moeder) of verliefdheid. Het maken van de kleurplaat zorgt er bovendien voor dat de spanning, die er bij de kinderen kan ontstaan, door het praten over dit onderwerp vermindert.

Uitvoering (19 minuten)

De trainer vraagt de kinderen of ze wel eens van Valentijnsdag hebben gehoord. Misschien hebben ze in winkeltalages grote rode harten, lippen of bossen rozen gezien? De trainer laat de kinderen vertellen wat ze ervan weten.

De trainer geeft op een eenvoudige manier uitleg over Valentijnsdag. Hij legt uit dat sommige mensen het leuk vinden om op deze dag een kaartje te sturen of een cadeautje te geven aan iemand die ze heel bijzonder vinden. Het gaat dan om iemand van wie ze veel houden (bijvoorbeeld een vriend of vriendin, je vader of moeder, opa of oma) of iemand op wie ze heel verliefd zijn. Op Valentijnsdag gaat het dus over liefde of verliefd zijn. De trainer geeft de kinderen ruimte om vragen te stellen. Dit duurt 5 minuten.

Vervolgens leest hij het verhaal 'Een gewone valentijn' voor. Dit duurt 4 minuten. Het verhaal kunnen de kinderen terugvinden in hun werkboek bij bijeenkomst 14.

De trainer vraagt de kinderen of ze kunnen vertellen wat liefde is. Hoe voel je je als je van iemand houdt? Hij laat de kinderen vertellen over iemand van wie ze houden, bijvoorbeeld papa, mama, oma of iemand anders. Hij vraagt de kinderen hoe je aan iemand kan laten zien dat je van hem of haar houdt (door een hand vast te houden, lief te zijn, een knuffel of kus te geven of door een cadeautje te geven). De trainer laat de kinderen op elkaar reageren, elkaar vragen stellen en aanvullen. Hij vraagt de kinderen of ze kunnen vertellen wat verliefd zijn betekent. De trainer kan de volgende vragen stellen:

- Hoe voel je je als je verliefd bent?
- Hoe kun je aan iemand zien dat hij of zij verliefd is?
- Ben je zelf wel eens verliefd of ken je iemand die verliefd is?
- Hoe laat je zien dat je verliefd bent? (door naar elkaar te kijken, hand vast te houden, altijd bij elkaar willen zijn, speciale cadeautjes te geven; soms durf je niet te laten merken dat je verliefd bent, omdat je niet weet of de ander ook verliefd is op jou).

Dit duurt 10 minuten.

De kinderen gaan na het gesprek aan hun eigen tafel zitten. Vervolgens vraagt de trainer de kinderen de kleurplaat uit hun werkboek voor hun te nemen. Deze is in het werkboek te vinden bij bijeenkomst 14. Hij laat de kinderen hun kleurplaat aan hun tafel in de klas kleuren (deze kleurplaat hoeft niet af te zijn aan het eind van de les, de kinderen mogen de kleurplaat ook na de les afmaken, i.v.m. de tijdsdruk). De trainer vraagt de kinderen hun potloden neer te leggen als hij met de nabespreking wilt beginnen, hij overlegt van te voren met de leerkracht of de kinderen de kleurplaat mogen afmaken zodra hij de bijeenkomst heeft afgesloten.

Nabespreking (7minuten)

De kinderen blijven voor de nabespreking aan hun eigen tafel zitten, de kleurplaat ligt voor ze en ze hebben de kleurpotloden neergelegd. De trainer loopt langs de tafels en bekijkt de kleurplaten, hij laat de kinderen vertellen aan wie ze de kleurplaat zouden willen geven. De trainer vertelt de kinderen dat ze hun kleurplaat, als ze dat willen, aan iemand mogen geven voor Valentijnsdag of op een andere dag. Tot slot vertelt hij dat ze hun kleurplaat uit hun werkboek krijgen, door op de stippellijn te knippen (zie werkboek) en hij vertelt dat de kinderen de kleurplaat mogen afmaken, zodra hij klaar is met het vertellen over de 'thuisklus' en de afronding.

Tijdsduur van de oefening: 26 minuten

De "thuisklus" van deze week + afronding (2 minuten)

De trainer vertelt dat er voor de volgende bijeenkomst geen thuisklus is, ook vertelt hij dat volgende week de laatste bijeenkomst van de training is. Hij sluit vervolgens de bijeenkomst af en de kinderen gaan door met het afmaken van hun kleurplaat.

Bijeenkomst 15: Evaluatie bijeenkomst + diploma uitreiking

Materialen: - Voor ieder kind een diploma - Een pen - Voor ieder kind het werkblad 'Ben ik alweer een stapje verder gekomen?'	Overzicht van de oefeningen: - Oefening 1: De knoop - Oefening 2: 'Ben ik alweer een stapje verder gekomen?' - De diploma-uitreiking	Tijdsduur van de bijeenkomst: 60 minuten
--	---	---

Inleiding (2minuten)

De trainer geeft in het kort weer welke oefeningen er tijdens deze bijeenkomst aan bod komen.

Leerdoelen voor de kinderen:

- Oefenen met de vaardigheden samenwerken, communiceren, verplaatsen in een ander en luisteren naar anderen.
- Zich bewust worden van wat ze tijdens de training geleerd hebben en oefenen met hun mening te geven.

Doelstellingen voor de trainer:

- Het samenwerkingsvermogen en het vermogen tot communiceren stimuleren.
- De kinderen bewust maken van wat ze te weten zijn gekomen en geleerd hebben tijdens deze training.
- De kinderen stimuleren hun mening te geven.

Aandachtspunten voor de trainer:

- De trainer zorgt voor voldoende werkbladen 'Ben ik alweer een stapje verder gekomen?' (de trainer kopieert deze van tevoren, het werkblad is in de leskist te vinden)
- De trainer zorgt ervoor dat hij voldoende diploma's bij zich heeft. Deze moet hij van tevoren kopiëren (een los exemplaar is te vinden in de leskist).
- De trainer bespreekt voor de bijeenkomst met de leerkracht, of er zaken zijn waar hij als trainer rekening mee moet houden tijdens de bijeenkomst.
- De trainer heeft geduld met de kinderen en beantwoord eventuele vragen.
- De trainer let tijdens de bijeenkomst op het positief bekrachtigen van goed gedrag en het negeren van negatief gedrag, zodat het kind weet dat hij/zij geen aandacht krijgt bij het vertonen van negatief gedrag.
- De trainer stimuleert kinderen die niet gewend zijn hun mening te geven, hun mening te geven.
- De trainer maakt goed uit wat de boodschap van het kind is, want verbale en non-verbale communicatie blijkt niet in alle culturen hetzelfde te zijn.
- De trainer luistert actief naar de kinderen, door bijvoorbeeld te knikken, dit stimuleert het kind om door te praten.
- De trainer houdt de kinderen actief tijdens de bijeenkomst.
- De trainer is zich er bewust van, dat scholen behoefte hebben aan het stimuleren van de sociale competentie van kinderen, met als doel het bestrijden en preventie van probleemgedrag.

Oefening 1: De knoop

Doel

De kinderen oefenen met de vaardigheid samenwerken, ze moeten er met z'n allen uit zien te komen. In relaties is dit hetzelfde. Om relaties te kunnen onderhouden moet je je kunnen verplaatsen in een ander, kunnen luisteren naar een ander. Deze oefening vraagt ook om deze vaardigheden. Het is een leuke, ontspannen oefening, om de training op een gezellige en leerzame manier af te sluiten.

Uitvoering (10 minuten)

De trainer schuift met de kinderen en de leerkracht de tafels en stoelen opzij. De trainer laat de kinderen, schouder aan schouder, staan in een kring. De kinderen houden elkaars handen vast en ze sluiten hun ogen. Vervolgens draaien ze onder elkaars armen door, terwijl ze de handen nog steeds vast hebben. De kinderen openen hun ogen en zien dat er een knoop is ontstaan. De opdracht is nu de ontstane knoop te ontwarren, zonder dat men elkaars handen loslaat. Er zal flink nagedacht, geluisterd, overlegd en over elkaar heen geklommen moeten worden.

Nabespreking (5 minuten)

De trainer stelt de kinderen de volgende vragen:

- Wat belemmerde en bevorderde het vinden van een oplossing?
- Wanneer en waardoor kreeg je eventueel de neiging om vals te spelen en vlug even iemands hand los te laten?

Tijdsduur van de oefening: 15 minuten

Oefening 2: Ben ik alweer een stapje verder gekomen?

Doel

De kinderen worden zich bewust van wat ze tijdens de training te weten zijn gekomen, wat ze tijdens de training geleerd hebben en ze oefenen met het geven van hun mening, door te vertellen wat ze van de training vonden.

Uitvoering (25 minuten)

De kinderen zitten aan hun eigen tafel. De trainer deelt de werkbladen 'Ben ik alweer een stapje verder gekomen?' uit. Hij vraagt de kinderen dit werkblad in te vullen. De kinderen hebben hier 10 minuten de tijd voor. Het werkblad kan de trainer vinden in de leskist (als los exemplaar). De trainer kopieert het werkblad voor de kinderen.

Vervolgens gaat de trainer met de kinderen in een kring zitten. De trainer bespreekt het werkblad met de kinderen door de vragen langs te gaan en de kinderen te laten vertellen wat ze hebben opgeschreven bij de verschillende vragen. De kinderen hebben het werkblad in hun hand vast terwijl ze in de kring zitten, zo kunnen ze bekijken wat ze hebben opgeschreven. Hier heeft de trainer 15 minuten de tijd voor.

Nabespreking (8 minuten)

De trainer vraagt hoe het voor de kinderen was om hun mening te geven. Vonden ze het moeilijk of makkelijk? De trainer komt met de kinderen tot de conclusie dat ze 'alweer een stapje verder zijn gekomen' d.m.v. het oefenen tijdens de training. Hij vertelt dat de kinderen daarom een diploma verdient hebben en dat hij nu gaat beginnen met de diploma-uitreiking.

Tijdsduur van de oefening: 33 minuten

De diploma-uitreiking

Doel

De diploma-uitreiking geeft aan dat de kinderen trots mogen zijn op zichzelf, omdat ze alweer een stapje verder zijn gekomen d.m.v. de training. De achterliggende gedachte is: positieve stimulans om door te gaan met het oefenen van de vaardigheden in de toekomst.

Uitvoering

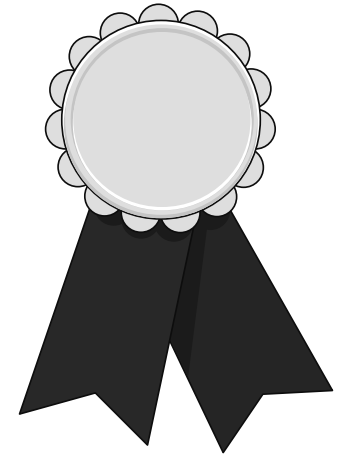
De trainer gaat over tot de diploma-uitreiking. De kinderen mogen een voor een naar voren komen om hun diploma op te halen bij de trainer. De trainer en het kind ondertekenen het diploma. De trainer vertelt de kinderen bij het geven van het diploma dat ze trots mogen zijn op zichzelf.

Nabespreking

De trainer vertelt dat dit de laatste bijeenkomst was en hij vertelt hoe hij het vond om de training te geven aan de klas. Hij wenst de kinderen succes met het verder oefenen van de vaardigheden die ze geleerd hebben tijdens de training.

Tijdsduur van de diploma-uitreiking: 10 minuten

Diploma

Ondergetekende verklaart dat

de Sociale vaardigheidstraining,
‘Wat geef ik, wat hou ik?’ met goed gevolg heeft afgesloten

Den Haag, _____

Handtekening trainer

MOOI!
verbindt mensen

Handtekening cursist
